

Àmbit social i criminològic

INVESTIGACIÓ

Producció pròpia, 2016

La reincidència en la justícia de menors

Autors

Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica

Any 2017

La reincidència en la justícia de menors

Equip de treball

Autors:

Marta Blanch Serentill (*investigadora col·laboradora i suport tècnic*)

Manel Capdevila Capdevila (*responsable d'investigació*)

Marta Ferrer Puig (*cap de l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica*)

Berta Framis Ferrer (*tècnica de recerca de la Unitat d'Investigació*)

Úrsula Ruiz Cabello (*tècnica de recerca becada*)

Judit Mora Encinas (*tècnica de recerca becada*)

Ares Batlle Manonelles (*tècnica de recerca becada*)

Berta López Izquierdo (*tècnica de recerca becada*)

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Índex

Glossari de sigles	7
0. Introducció.....	8
1. Marc teòric.....	10
1.1. Marc legal i política criminal en la justícia de menors	10
1.2. Evolució d'indicadors de la justícia de menors	14
1.3. La intervenció de la justícia de menors a Catalunya.....	18
1.4. Estudis de reincidència	26
1.4.1. Definició i mesura de la reincidència.....	26
1.4.2. Taxes de reincidència.....	27
1.4.3. Factors de risc i de protecció de la reincidència	28
1.5. Avaluació estructurada de risc de violència en joves (SAVRY).....	33
1.5.1. Estructura i fiabilitat	33
1.5.2. Capacitat predictiva de reincidència.....	35
2. La recerca	37
2.1. Finalitat	37
2.1.1. Objectius.....	37
2.2. Metodologia	37
2.2.1. Població estudiada	37
2.2.2. Recollida i processament de les dades	39
2.2.3. Variables d'estudi	41
2.2.4. Anàlisi de les dades.....	48
2.2.5. Calendari de la recerca	50
3. El perfil dels joves de justícia juvenil	51
3.1. Perfil general dels joves	51
3.1.1. Valoració del risc de reincidència amb el SAVRY.....	59
3.2. Els joves que han finalitzat un programa de MRM.....	61
3.3. Els joves que han finalitzat un programa d'ATM.....	65
3.4. Els joves que han finalitzat una mesura socioeducativa	68
3.4.1. Els joves que han finalitzat una mesura de <i>llibertat vigilada</i>	68
3.4.2. Els joves que han finalitzat una mesura de PBC	74
3.4.3. Els joves que han finalitzat altres mesures de medi obert	77
3.4.4. Els joves que han finalitzat una mesura d' <i>internament</i>	77
4. La reincidència en la justícia juvenil	85
4.1. Taxa general i característiques de la reincidència	85

4.2. Taxes de reincidència específiques.....	89
4.3. Perfil del jove reincident	96
5. Estructura i capacitat predictiva del SAVRY	99
5.1. Fiabilitat de l'instrument.....	99
5.2. Capacitat predictiva de la reincidència	101
5.3. Àrees específiques de risc i necessitats.....	107
6. La reincidència segons el programa o la mesura	111
6.1 La reincidència després de finalitzar un programa de MRM	111
6.2 La reincidència després de finalitzar un procés amb ATM.....	118
6.3 La reincidència després de finalitzar una mesura socioeducativa	120
6.3.1. La reincidència després de finalitzar una mesura de <i>llibertat vigilada</i>	120
6.3.2. La reincidència després de finalitzar una mesura de PBC	128
6.3.3. La reincidència després de finalitzar altres mesures de medi obert	132
6.3.4. La reincidència després de finalitzar una mesura d' <i>internament</i>	135
7. La reincidència segons el temps de seguiment.....	143
8. Discussió de resultats i conclusions	148
8.1. Discussió de resultats	148
8.1.1. El perfil dels joves de justícia juvenil	148
8.1.2. La taxa de reincidència.....	150
8.1.3. Factors de risc i de protecció de reincidència	151
8.1.4. Estructura i capacitat predictiva del SAVRY	154
8.2. Conclusions	157
Respecte al perfil general dels joves.....	157
Respecte a la reincidència general	157
Respecte a l'avaluació del risc amb el SAVRY	158
Respecte al perfil i la reincidència segons el programa o la mesura	159
Respecte al temps de seguiment de la reincidència	163
9. Propostes	164
10. Referències bibliogràfiques	166

Glossari de sigles

ATM: Assessorament tècnic de menors

CE: Centre educatiu de justícia juvenil

CEJFE: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

CGPJ: Consell General del Poder Judicial

DGEPCJJ: Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i Justícia Juvenil

DT: Desviació típica

EMO: Equip de medi obert de justícia juvenil

INE: Institut Nacional d'Estadística

LORPM: Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors

LV: Llibertat vigilada

MPA: Mesures penals alternatives (sistema penal d'adults)

MRM: Mediació i reparació de menors

PBC: Prestacions en benefici de la comunitat

RTS: Realització de tasques socioeducatives

SAVRY: *Structured Assessment of Violence Risk in Youth* (Avaluació estructurada del risc de violència en joves)

SIJJ: Sistema d'informació de justícia juvenil

SIPC: Sistema d'informació penitenciari català

SMAT: Servei de Mediació i Assessorament Tècnic

TBC: Treballs en benefici de la comunitat (sistema penal d'adults)

0. Introducció

L'any 2005, el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (a partir d'ara, CEJFE) va publicar la primera recerca completa sobre la taxa de reincidència en la justícia de menors a Catalunya. Per primer cop des de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors (a partir d'ara, LORPM), es va estudiar la població general de justícia juvenil. Per una banda, es van examinar les característiques dels joves infractors en funció dels programes realitzats en el procediment i, per altra banda, en relació amb la reincidència, es van analitzar els trets diferencials i les característiques dels joves reincidents.

Aquella recerca va presentar unes conclusions i unes propostes que van col·laborar en els canvis que, durant els anys següents, es van produir en el funcionament de la justícia juvenil catalana. A tall d'exemple es pot mencionar la incorporació del model RNR (risc-necessitat-responsivitat) d'Andrews i Bonta (2006) o l'assumpció del projecte de gestió del risc per a la presa de decisions en la intervenció amb els joves infractors. També es va incorporar el SAVRY com a eina general d'avaluació clínica estructurada per als professionals i es van implementar eines informàtiques noves i adaptades a les metodologies introduïdes. Finalment, es va fer una important inversió formativa de reciclatge per als professionals de justícia juvenil.

Paral·lelament, a escala estatal, l'any 2006 es va aprovar una reforma de la LORPM (operada per la Llei orgànica 8/2006, de 4 de desembre) que enduria les respostes penals als menors infractors, malgrat que aquestes modificacions legals no van quedar justificades amb dades empíriques.

Durant aquest temps, el CEJFE ha continuat fent actualitzacions anuals de les característiques dels joves infractors i de les taxes de reincidència, si bé només de les mesures de més impacte (*llibertat vigilada* i *internament*) i segons la demanda concreta de la Direcció General d'Execució Penal en la Comunitat i Justícia Juvenil (a partir d'ara, DGEPCJJ).

Aquesta és, doncs, la primera actualització de la taxa de reincidència general en la qual s'han incorporat dos aspectes d'estudi nous: en primer lloc, és la primera vegada que es disposa de les dades del SAVRY en els estudis de reincidència del CEJFE; i, en segon lloc, s'hi ha afegit l'objectiu específic d'avaluar quin és el temps de seguiment de la reincidència més adequat en els estudis. L'estudi d'aquest aspecte metodològic parteix del debat que es va produir en el marc del seminari "Juvenile Delinquance: Desistance Processes, Identity and Social Bond", celebrat el desembre de 2015 a Lisboa (Portugal) i del qual el CEJFE va ser soci. Mentre que en els últims estudis del CEJFE s'ha utilitzat un temps de seguiment mitjà de 3,5 anys, en aquest seminari es va originar la necessitat d'avaluar si cal augmentar aquest temps per tal de millorar la mesura de la reincidència. Per aquesta raó, en la recerca actual s'ha dut a terme una segona mesura amb un temps de seguiment mitjà de 5,5 anys, malgrat que aquest fet ha suposat posposar-ne la publicació.

Com es pot veure, han passat més de deu anys des de la darrera publicació de la taxa general de justícia juvenil i des de la reforma de la LORPM. Si bé són molts els factors que poden haver influït en les taxes de reincidència, els resultats de l'estudi aporten aproximacions respecte als canvis produïts en les característiques dels joves i la relació amb la reincidència.

1. Marc teòric

1.1. Marc legal i política criminal en la justícia de menors

A Catalunya, la justícia de menors té com a marc legal de referència la LORPM, que va entrar en vigor el 13 de gener de 2001 i que va instaurar el model educatiu i responsabilitzador de justícia juvenil. Aquesta Llei es desenvolupa pel Reial decret 1774/2004, de 30 de juliol, en què s'especifiquen les qüestions relatives a l'execució de les mesures. Finalment, és important esmentar que, a causa de l'atribució de competències a les comunitats autònomes en la execució de la justícia juvenil, també s'aplica, exclusivament a Catalunya, la Llei 27/2001, de 31 de desembre, de justícia juvenil.

Aquesta recerca s'emmarca en el moment posterior a la reforma de la LORPM operada per la Llei orgànica 8/2006, de 4 de desembre, que va entrar en vigor el 5 de febrer de 2007. Destaquem aquest fet perquè aquesta reforma ha comportat canvis en el procés judicial, en la imposició i l'execució de les mesures educatives i en els drets processals de les víctimes i els afectats. Alguns autors, com Bernuz i Fernández (2008), Ramos (2010) o Salvador (2014), parlen d'un *canvi de paradigma* en la justícia de menors, des d'una dimensió teoricolegislativa.

La justificació de la reforma, d'acord amb l'exposició de motius de la Llei orgànica 8/2006, és, per una banda, el creixement de delictes menors comesos per joves i, per altra banda, la *gran preocupació social i el desgast de la credibilitat de la llei*, així com el *fort impacte social* que això provoca.

Sobre la tendència al creixement de la delinqüència juvenil, val a dir que, malgrat el que assenyala el preàmbul de la reforma esmentada, es tracta, en realitat, d'una tendència decreixent durant el període previ a la reforma (de 1999 a 2006), tal com han posat de manifest en els seus estudis Fernández *et al.* (2009) o Montero (2010).

Respecte a l'impacte social, tal com van avançar Bernuz i Fernández (2008), la visió de la societat sobre la justícia de menors està cada cop més mediatitzada pel tractament que en fan els mitjans de comunicació, especialment sobre

casos aïllats de delictes molt violents. Aquest *populisme mediàtic* influeix en la percepció de la delinqüència que té la població (Fernando, 2008). La crítica que Ramos (2010) fa d'aquesta reforma és que respon a un ús del dret penal simbòlic per transmetre un missatge tranquil·litzador, repressiu i punitiu a la societat, i no pas a una adequació de la norma a la realitat.

La gran conseqüència d'aquest canvi legislatiu és que actualment conviuen dues polítiques criminals antagòniques: el model educatiu-responsabilitzador i el model repressiu. Aquest fenomen es coneix com a model de justícia a dues velocitats (Bernuz i Fernández, 2008).

El model educatiu es va instaurar amb la LORPM i és un *model de justícia educativa-responsabilitzadora* basat en la prevenció especial positiva (Sánchez, 2008). Salvador (2014) el caracteritza com un ideal desjudicialitzador, desformalitzador del procediment, educatiu i de reinserció. Aquests elements encara es mantenen després de la reforma gràcies als principis de *flexibilitat* i d'*oportunitat*, recollits pels art. 18 i 19 LORPM, que regulen el desistiment de la incoació de l'expedient si els fets són delictes menys greus sense violència o intimidació i proposen el sobreseïment de l'expedient per conciliació o reparació, respectivament. Aquest model s'aplica a delictes lleus o menys greus comesos sense violència ni intimidació. El model educatiu-reponsabilitzador segueix també vigent després de la reforma en altres aspectes com la possibilitat de modificar una mesura imposada en funció de l'evolució del menor, la relativament flexible proporcionalitat de les mesures o en l'ús de l'internament com a última ràtio (si bé la reforma tendeix a limitar aquests aspectes en alguns casos).

El *model repressiu* afecta fonamentalment allò que la reforma preveu per a menors que han comés delictes greus o relatius al terrorisme i es basa en la prevenció especial negativa, és a dir, incapacitar i apartar el menor de la comunitat. Alguns exemples d'aquesta tendència són la incorporació de la mesura de prohibició d'aproximació o comunicació amb la víctima o amb els seus familiars o amb les persones que determini el jutge (art. 7.i LORPM), la introducció de les regles especials d'aplicació i duració de la mesura d'*internament* i la inhabilitació per casos de terrorisme (art. 10 LORPM), la

possibilitat que els majors de 18 anys finalitzin la mesura d'*internament* en règim tancat en un centre penitenciari (art. 14 LORPM) o la prohibició que els membres de bandes, organitzacions o associacions que compleixin una mesura d'*internament* romanguin al mateix centre, encara que l'elecció suposi un allunyament de l'entorn familiar i social (art. 46.3 LORPM).

El *model repressiu* s'aproxima a un dret penal d'adults per la política criminal adoptada i pels nous trets del procediment judicial, ja que s'han ampliat les garanties processals del menor infractor i, alhora, s'han incrementat els drets de les víctimes i els afectats. Bernuz (2014) apunta que les modificacions de les garanties processals dels menors haurien d'estar encaminades a enfortir una justícia procedimental que tingués en compte les seves característiques i immaduresa per tal que durant el transcurs del procés judicial puguin entendre la seva culpabilitat i responsabilitat en lloc d'imitar el procés penal d'adults. També remarca aquest aspecte la Convenció sobre els Drets de l'Infant, Observació General núm. 10 (2007), sobre els drets de l'infant en la justícia de menors, aplicable a l'Estat espanyol, que assenyala que els menors es diferencien dels adults en el desenvolupament físic i psicològic i les necessitats emocionals i educatives i, per tant, això justifica l'existència d'un sistema separat de justícia de menors que els ha d'oferir un tracte diferent, especialment pel que fa a la repressió i el càstig, que s'hauria de substituir per rehabilitació i justícia restaurativa.

Però, com ja hem esmentat, la reforma de la LORPM introdueix un element punitivista en la sanció de delictes greus o menys greus amb presència de violència, mitjançant la incorporació d'unes regles especials d'aplicació de les mesures (art. 9 i 10 de l'actual LORPM). Aquestes regles prioritzen, per a aquest tipus de delictes, la proporcionalitat entre els fets comesos i la mesura educativa imposada per sobre de l'interès del menor i la vocació educativa de la LORPM (Bernuz i Fernández, 2008; Salvador, 2014) i d'altres textos internacionals dels quals Espanya és estat ratificant, com la Resolució 40/33, de 29 de novembre de 1985, sobre les Regles mínimes de les Nacions Unides per la administració de justícia de menors (o Regles de Beijing), la Resolució 45/112, de 14 de desembre de 1990, sobre directrius de les Nacions Unides per a la prevenció de la delinqüència juvenil (coneguda com a Directrius de

Riad), o la Convenció sobre els drets de l'Infant, Observació General núm. 10 (2007), sobre els drets de l'infant en la justícia de menors. Aquest nou pes que la reforma dona a la proporcionalitat entre delicte i mesura es fa particularment evident en les regles especials que regulen l'*internament en règim tancat* (art. 10), que s'amplia considerablement segons uns supòsits determinats de gravetat dels fets i en funció de l'edat del menor.

Aquest nou règim d'*internament tancat*, complementat amb *llibertat vigilada*, suposa una expansió de les xarxes de control (Bernuz i Fernández, 2008). Els textos internacionals insisteixen que l'internament en casos de menors s'ha d'utilitzar com a últim recurs i ha de tenir una durada breu; en concret ho fan la Recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa núm. R(87)20, sobre la reacció social davant la delinqüència juvenil, les Regles de Beijing, la recomanació Rec(2003)20 del Comitè de Ministres als estats membres, de 24 de setembre de 2003, sobre noves formes de tractar la delinqüència juvenil i el paper de la justícia juvenil, o la Recomanació CM/R(2008)11 del Comitè de Ministres als estats membres sobre les regles europees per a infractors menors d'edat sotmesos a sancions o mesures d'internament. A més, la Resolució 45/113, de 14 de desembre de 1990, sobre les Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors d'edat privats de llibertat (també coneguda com a Regles de l'Havana), afegeix que s'ha de limitar a casos excepcionals.

Les regles especials de la LORPM s'apliquen en els mateixos supòsits que la regla general i per delictes que tenen un fort impacte social però són residuals en la tipologia delictiva dels menors d'edat, per tant, no es pot parlar d'excepcionalitat de la norma. Tot i això, d'acord amb l'estudi realitzat per Fernández (2012) a partir de les memòries de la Fiscalia General de l'Estat i l'informe de la Direcció General de Política Social, de les Famílies i la Infància, l'aplicació de la mesura d'*internament* descendeix a partir de l'any 2005, especialment el règim tancat, mentre que l'aplicació de les mesures comunitàries augmenta.

Així doncs, les normes que regulen la justícia de menors al nostre país, malgrat haver fet un gir més punitivista a partir de 2006, probablement innecessari, i que com hem dit ha tingut conseqüències pràctiques relatives, conserven l'essència

del que és un model educatiu i responsabilitzador de la Llei orgànica original i constitueixen un marc legal que possibilita una intervenció fonamentada en l'interès superior del menor.

1.2. Evolució d'indicadors de la justícia de menors

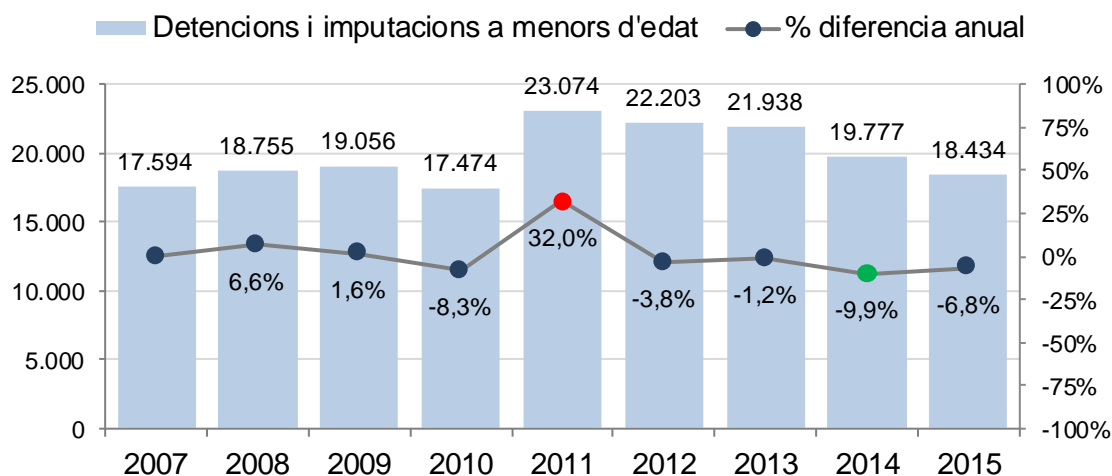
Les fonts de dades oficials respecte a les infraccions comeses per menors a Espanya són vàries i mesuren diferents aspectes (detencions policials, expedients incoats per la fiscalia, resolucions judicials, programes de reparació o execució de mesures). Per tant, cadascuna té limitacions metodològiques a l'hora d'extreure conclusions generals sobre la delinqüència juvenil, ja que o bé sobrerrepresenten la realitat o bé n'obvien una part important (Montero, 2014). Ara bé, l'evolució dels indicadors sí que ens permet treure conclusions o hipòtesis respecte als canvis que es puguin estar produint.

Mitjançant les dades de l'INE en relació amb els menors condemnats, Montero (2014) va observar que la delinqüència juvenil a Espanya havia augmentat progressivament des de l'entrada en vigor de la LORPM fins l'any 2010, en què s'inicia una tendència descendent.

Segons dades policials, la criminalitat a Espanya mostra una tendència a la baixa els últims anys, tant pel que fa a la delinqüència d'adults com a la de menors (Ministerio del Interior, 2016). En concret, la proporció interanual de detencions i imputacions a menors d'edat ha anat disminuint des de 2010¹ (gràfic 1).

¹ L'increment brusc observat el 2011 respecte a l'any anterior respon a un canvi de metodologia en què es van començar a comptabilitzar no només les detencions (lectura de drets i adopció de mesures restrictives de llibertat), sinó també les imputacions (atribució de participació en infracció penal sense adopció de mesures restrictives de llibertat) (Ministerio del Interior, 2013: 148).

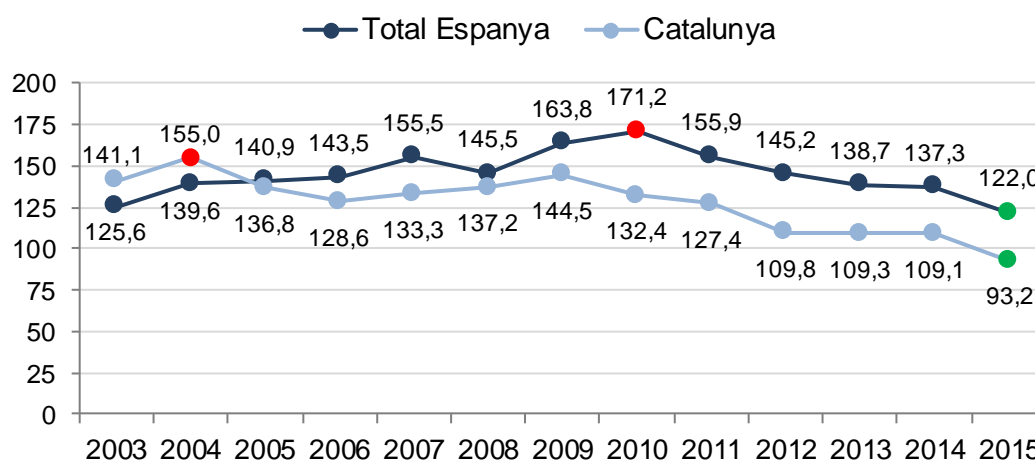
Gràfic 1. Nombre de detencions i imputacions de menors per causa d'una infracció penal a Espanya i percentatge diferencial respecte a l'any anterior (període 2007-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de Ministerio del Interior (2013, 2016). No inclou dades dels Mossos d'Esquadra.

Consegüentment, de 2010 a 2015 la taxa de menors enjudiciats per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys ha disminuït prop d'un 30% en el conjunt d'Espanya i de Catalunya. De fet, les xifres actuals són, proporcionalment, les més baixes des de l'entrada en vigor de la LORPM el 2001.

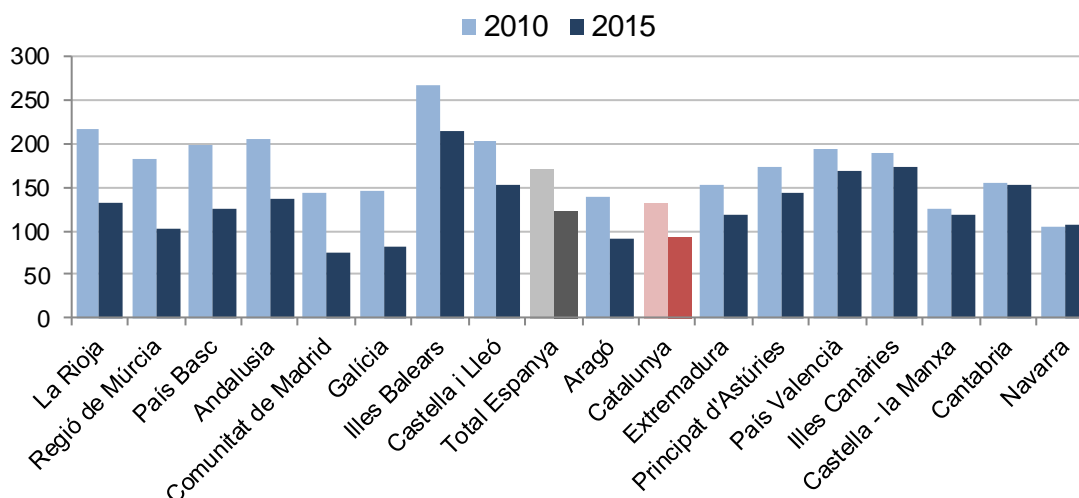
Gràfic 2. Taxa de menors enjudiciats pels jutjats de menors a tot Espanya i a Catalunya durant l'any, per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys (període 2005-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística judicial de menors enjudiciats pels jutjats de menors del CGPJ (www6.poderjudicial.es) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es).

Tot i les diferències en relació amb la taxa de menors enjudiciats per comunitat autònoma, el descens s'ha fet palès a tot el territori espanyol.

Gràfic 3. Taxa de 2010 i 2015 de menors enjudiciats pels jutjats de menors segons la comunitat autònoma, per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys

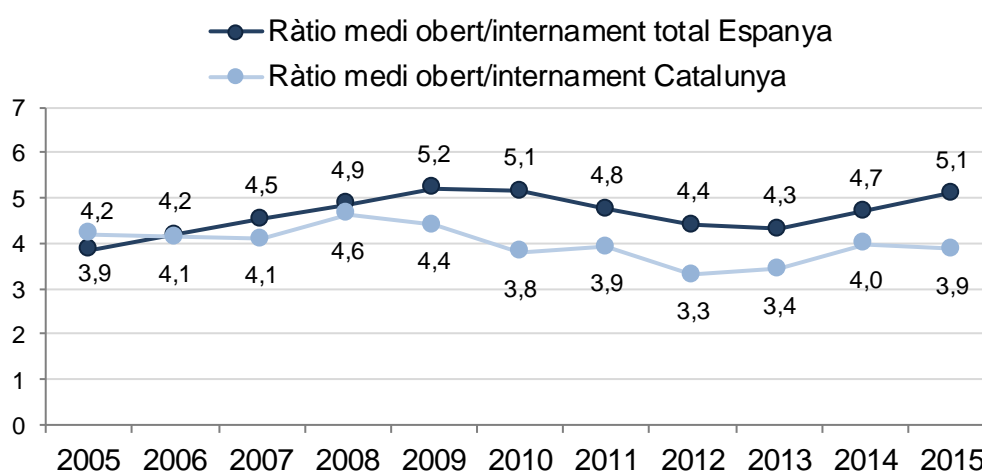

Nota: ordenat de més a menys descens de la taxa d'enjudiciament entre 2010 i 2015.
 Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística judicial de menors enjudiciats pels jutjats de menors del CGPJ (www6.poderjudicial.es) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es).

Pel que fa a les mesures socioeducatives imposades als joves, la major part són mesures de medi obert. El 2015, les mesures d'*internament* imposades a menors espanyols van suposar el 16,4%. Això va significar una ràtio de 5,1 mesures de medi obert per cada mesura d'*internament*. Aquesta ràtio ha anat oscil·lant en el temps, amb un mínim de 3,9 i un màxim de 5,2.

Als jutjats de menors de Catalunya, la relació ha variat entre tres o quatre mesures de medi obert per cada mesura d'*internament*.

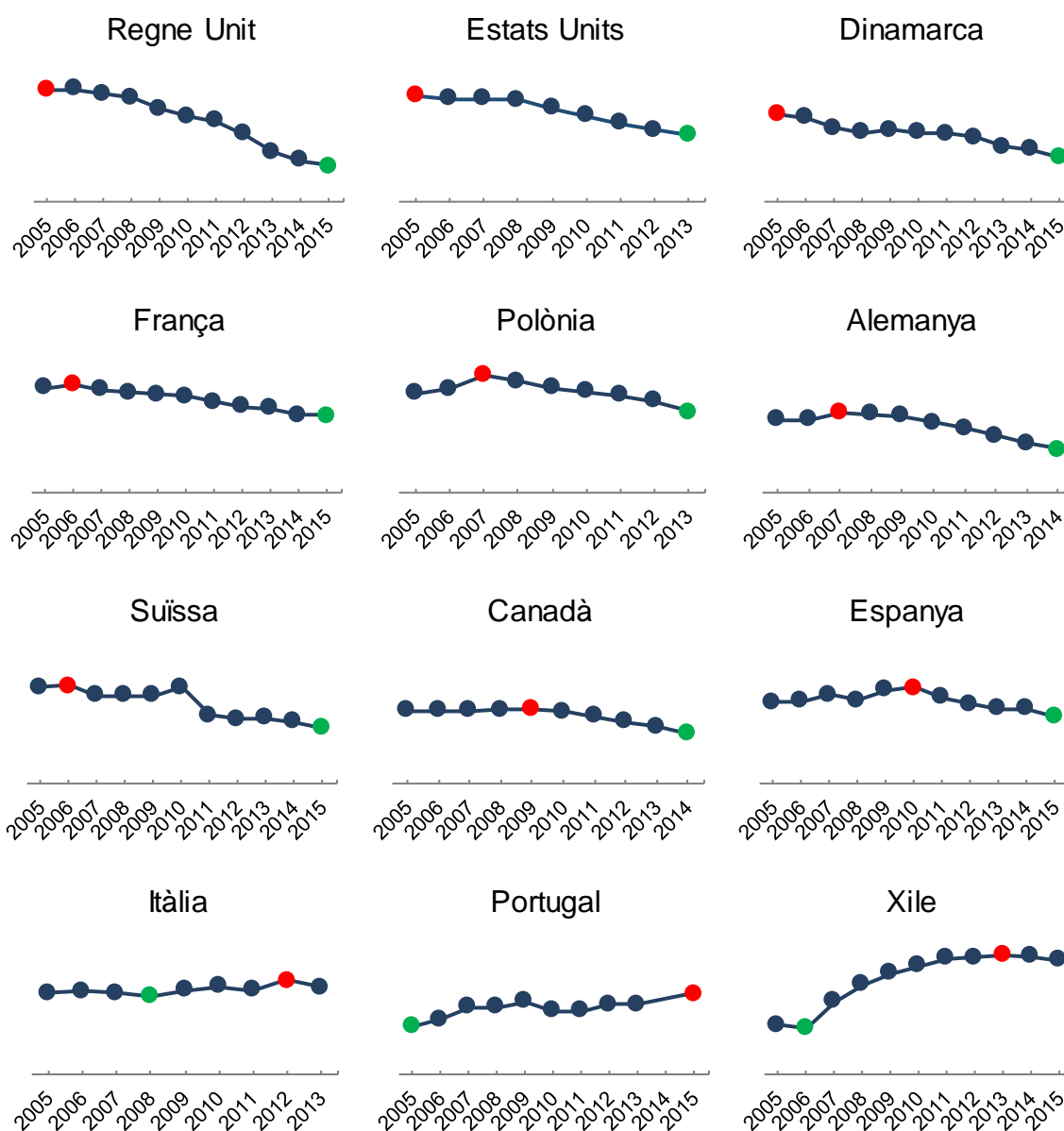
Gràfic 4. Ràtio entre les mesures de medi obert i les d'*internament* imposades pels jutjats de menors a tot Espanya i a Catalunya (període 2005-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística judicial de mesures imposades en sentència pels jutjats de menors del CGPJ (www6.poderjudicial.es).

En l'àmbit internacional, a la dificultat d'interpretar dades oficials s'afegeixen diferències socials, de política criminal i dels sistemes de responsabilitat penal del menor. En alguns dels països que publiquen dades en aquesta matèria també s'observa un descens en l'enjudiciament de menors d'edat, però no és un patró comú a escala internacional. Destaca que els països anglosaxons són els que mostren un descens més pronunciat.

Gràfic 5. Evolució d'indicadors judicials de la justícia de menors segons el país

Nota: les dades, el tipus d'indicador i les referències per a cada país es poden consultar en l'annex.

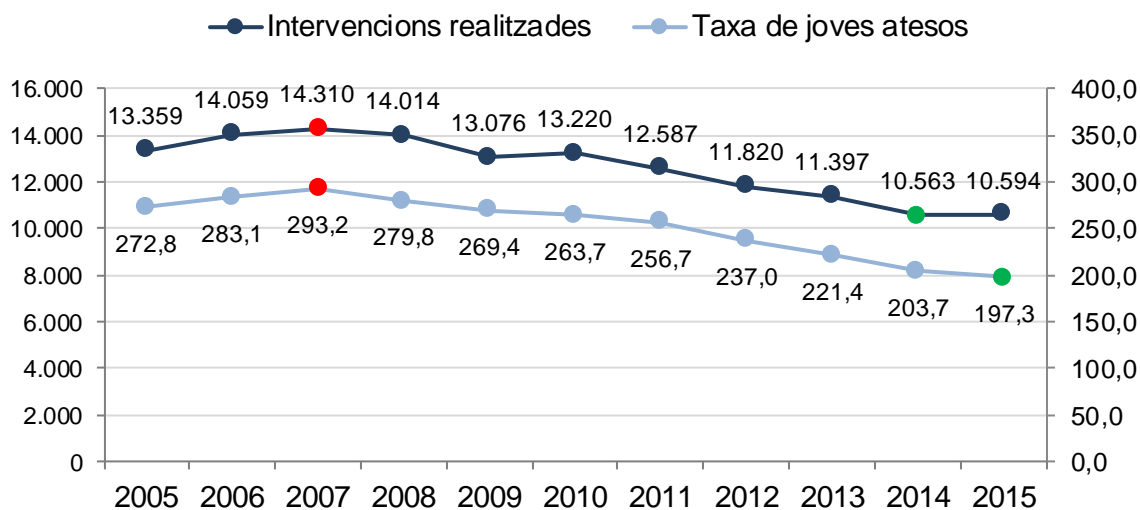
Aquestes tendències poden respondre a múltiples factors: socials, econòmics, de gestió pública o relacionats amb la metodologia de recollida de dades. La

informació que aporten permet visualitzar la tendència global i constatar la complexitat i la dificultat de comparar realitats tan diferents.

1.3. La intervenció de la justícia de menors a Catalunya

A Catalunya, el nombre de joves atesos i d'intervencions realitzades per la DGEPCJJ anava en augment fins l'any 2007, en el qual s'inicia un descens continuat fins a l'actualitat. En concret, l'any 2015 s'ha atès un 27% menys de joves que l'any 2007.

Gràfic 6. Nombre d'intervencions anuals realitzades i taxa de joves atesos per la DGEPCJJ, per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys (període 2005-2015)

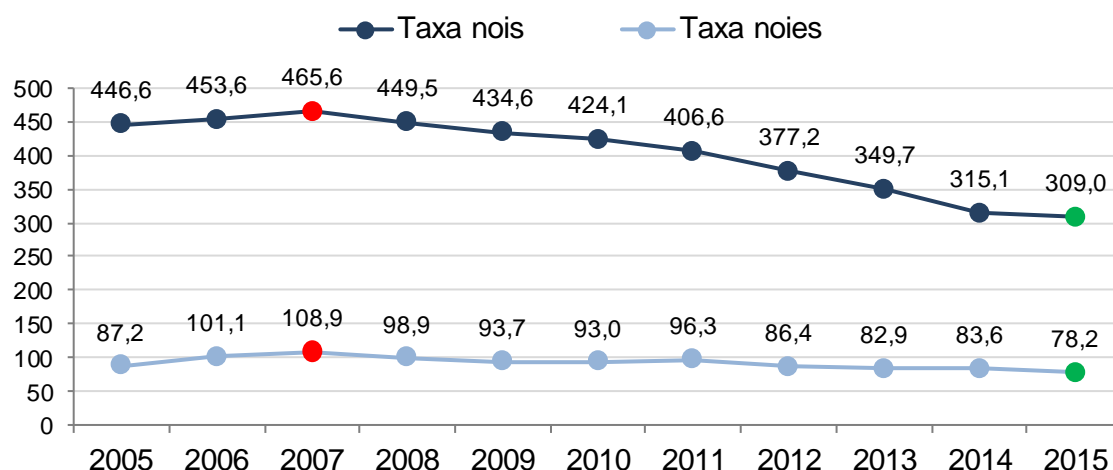

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es).

Segons les característiques sociodemogràfiques dels joves (gènere, edat i nacionalitat), el descens en nombres absoluts no s'ha produït de la mateixa manera.

Els últims anys, ha anat augmentant la proporció de noies ateses: s'ha passat del 15,5% el 2005 al 19,2% el 2015. Tot i així, malgrat que en un primer període la intervenció sobre les noies havia augmentat, a partir de 2007 la taxa de noies ateses va començar a baixar i actualment és la més baixa del període estudiat. Destaca, d'altra banda, l'important descens en la taxa de nois atesos per justícia juvenil (un 28% menys entre 2007 i 2015).

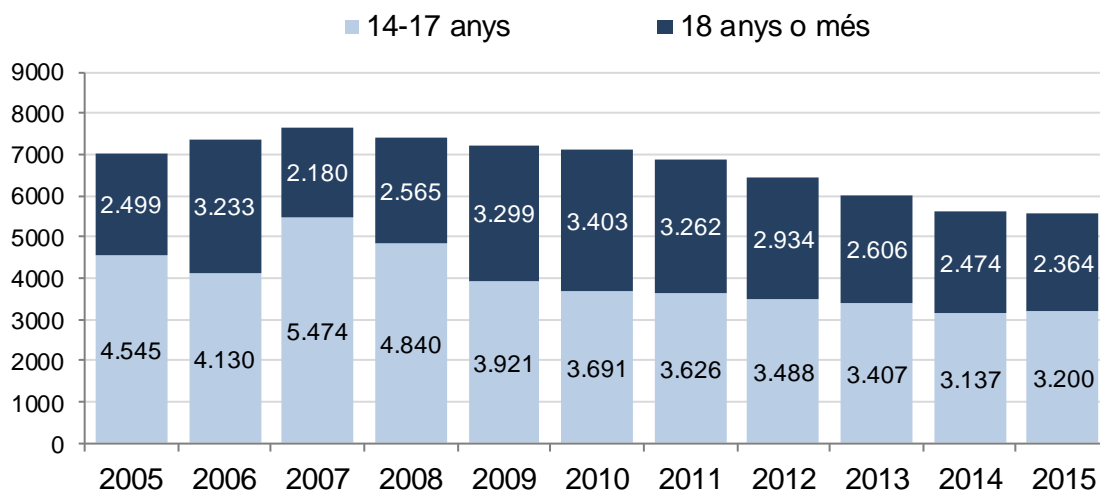
Gràfic 7. Taxa de joves atesos per la DGEPCJJ per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys segons el gènere (període 2005-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es).

Pel que fa a l'edat dels joves durant la intervenció, s'observa que els primers anys del període estudiat la majoria eren menors d'edat, mentre que a partir de 2009 la proporció de joves que ja tenen 18 anys o més augmenta (del 35,5% el 2005 al 45,7% el 2009).

Gràfic 8. Població atesa anualment per la DGEPCJJ segons l'edat (període 2005-2015)

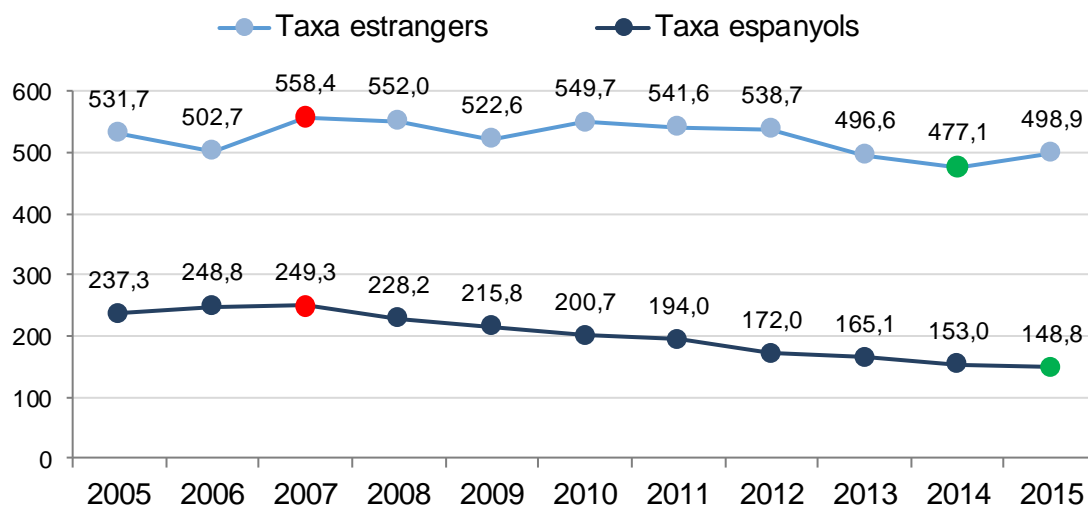

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

Durant tot el període d'estudi, la taxa de joves amb nacionalitat estrangera (nombre d'infractors estrangers en relació amb el nombre d'habitants estrangers a Catalunya d'aquesta franja d'edat) ha estat més alta que la d'infractors espanyols de forma rellevant. Aquesta diferència s'ha anat fent més

gran, ja que en nombres absoluts la xifra de joves espanyols ha disminuït més que la d'estrangers. Així doncs, el 2015 es va atendre 3,4 joves estrangers per cada jove espanyol, mentre que el 2007 aquesta ràtio era de 2,2.

Gràfic 9. Taxa de joves atesos per la DGEPCJJ per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys segons nacionalitat (període 2005-2015)

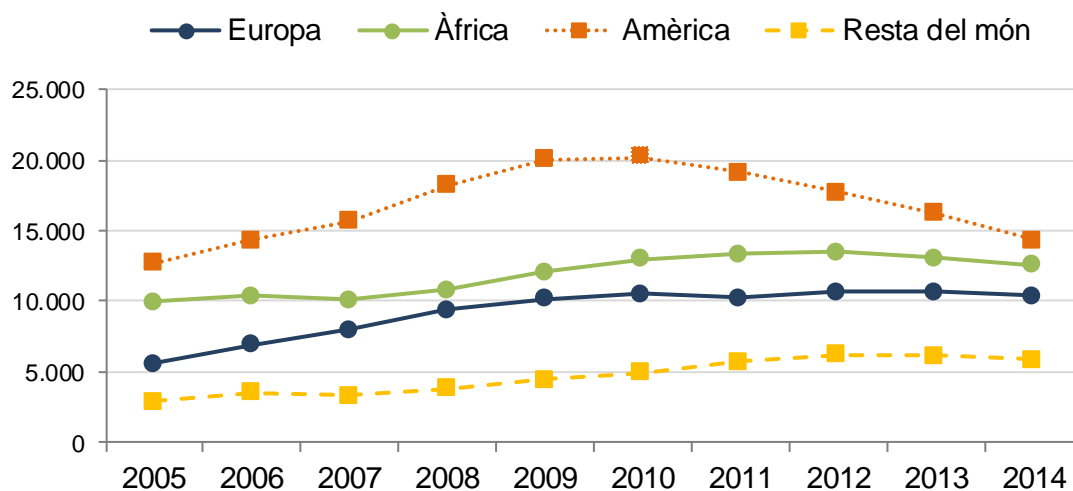

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es).

No hem localitzat les dades que reflecteix el gràfic 9 que ens permetin distingir entre les diferents nacionalitats dels joves estrangers. No obstant això, caldrà tenir en compte l'evolució de la població estrangera en relació amb l'àrea geogràfica de procedència. Segons dades de l'INE, la majoria de joves estrangers d'entre 14 i 17 anys empadronats a Catalunya tenen nacionalitats d'Amèrica o l'Àfrica, tot i que el percentatge ha disminuït (72,9% el 2005 i 62,5% el 2014).

En nombres absoluts, cal destacar l'augment del nombre de joves estrangers entre 2005 i 2010 de 30.000 a 50.000. Els últims anys, la xifra ha baixat fins a un punt entremig. Aquesta evolució s'observa especialment pel que fa als joves amb nacionalitat d'Amèrica, el nombre dels quals va augmentar un 60% dins el primer període mencionat (de 13.000 a 20.000).

Gràfic 10. Joves de 14 a 17 anys amb nacionalitat estrangera empadronats a Catalunya (període 2005-2014)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es).

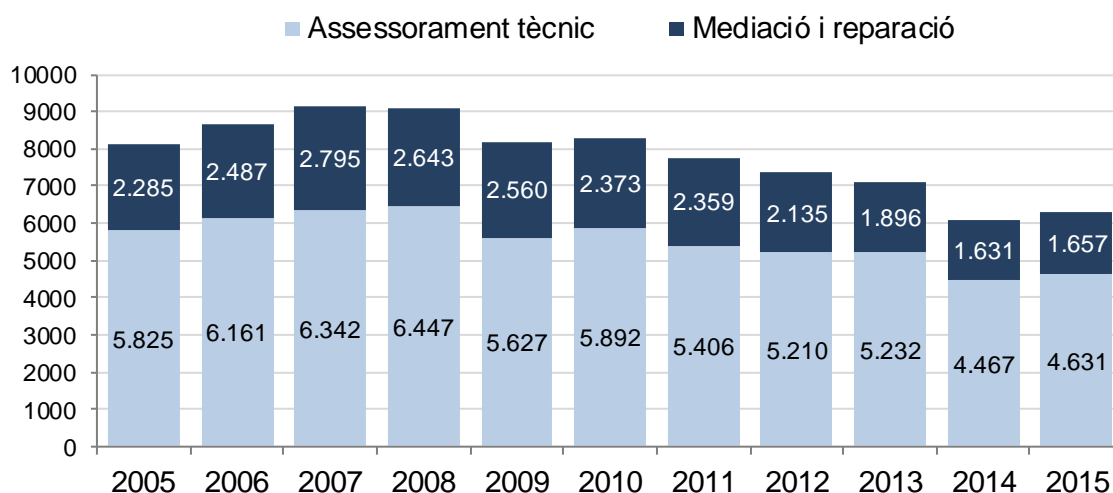
A partir d'ara, ens fixarem en les intervencions que du a terme la DGEPCJJ amb aquests joves infractors.

Recordem que la Fiscalia de Menors, quan incoa un expedient a un menor d'edat, demana al Servei de Mediació i Assessorament Tècnic (SMAT) que valori la possibilitat d'un procés de mediació i reparació (MRM), quan la llei ho permet, o bé que elabori un informe d'assessorament tècnic (ATM) per al jutge. D'aquestes intervencions inicials, la MRM representava l'any 2015 el 26,4% del total (ATM + MRM).²

Segons dades de la DGEPCJJ, aquestes dues intervencions inicials han disminuït, com es pot veure en el gràfic 11, però ho fa d'una manera més pronunciada en el cas dels processos restauratius.

² No obstant això, cal tenir en compte que aquests dos programes també es poden aplicar durant l'execució de mesures. A la pràctica, l'assessorament tècnic també el fan els equips de medi obert i de centres educatius.

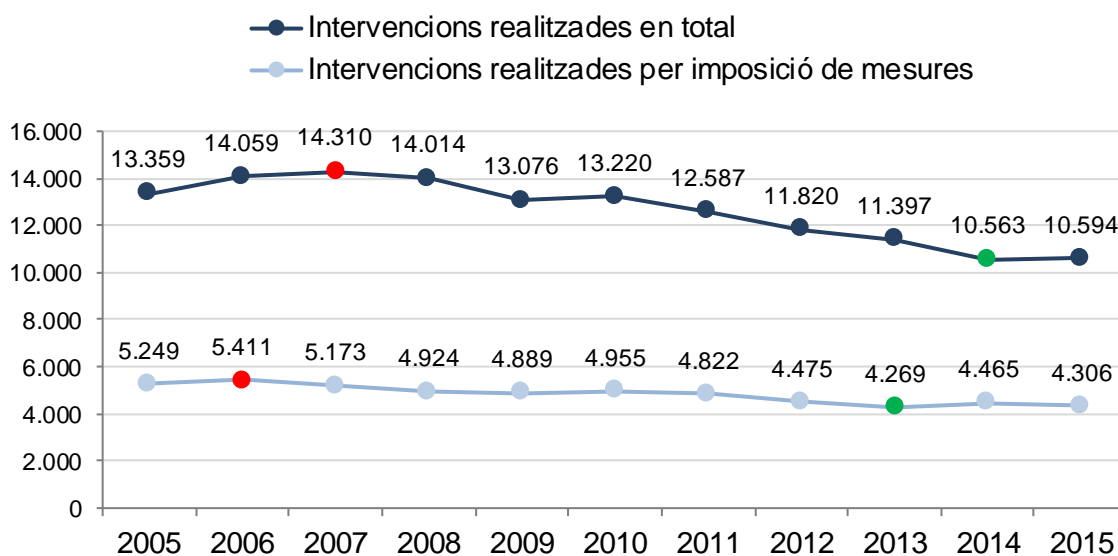
Gràfic 11. Intervencions anuals d'assessorament tècnic i de mediació i reparació realitzades per la DGEPCJJ (període 2005-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

Fixem-nos ara en les dades relatives a les mesures aplicades als joves ja condemnats. El nombre d'intervencions realitzades per imposició d'una mesura no ha tingut un descens tan pronunciat com el que s'observa en les dades exposades fins ara. Actualment, per tant, les mesures suposen un percentatge superior respecte al total d'intervencions realitzades en la justícia juvenil per la DGEPCJJ (36,1% el 2007 i 40,6% el 2015).

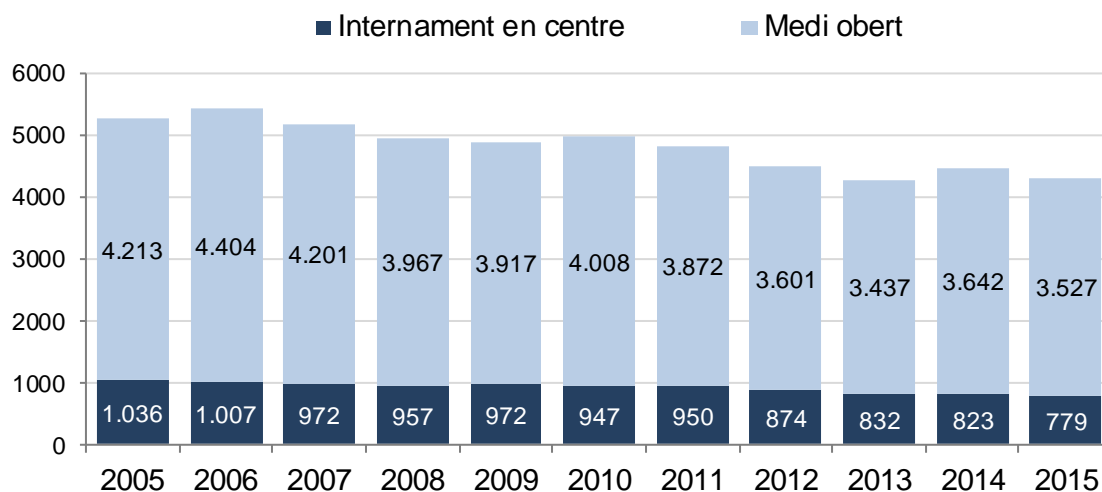
Gràfic 12. Intervencions anuals en total i per imposició de mesures realitzades per la DGEPCJJ (període 2005-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

Els expedients que conclouen amb una resolució judicial condemnatòria impliquen, majoritàriament, la imposició i l'execució d'una mesura en medi obert o comunitària. El nombre de mesures d'*internament* realitzades per la DGEPCJJ ha disminuït lleugerament durant el període estudiat i el 2015 van significar el 18,1% del total de mesures.

Gràfic 13. Intervencions anuals de mesures en medi obert i *internament* realitzades per la DGEPCJJ (període 2005-2015)

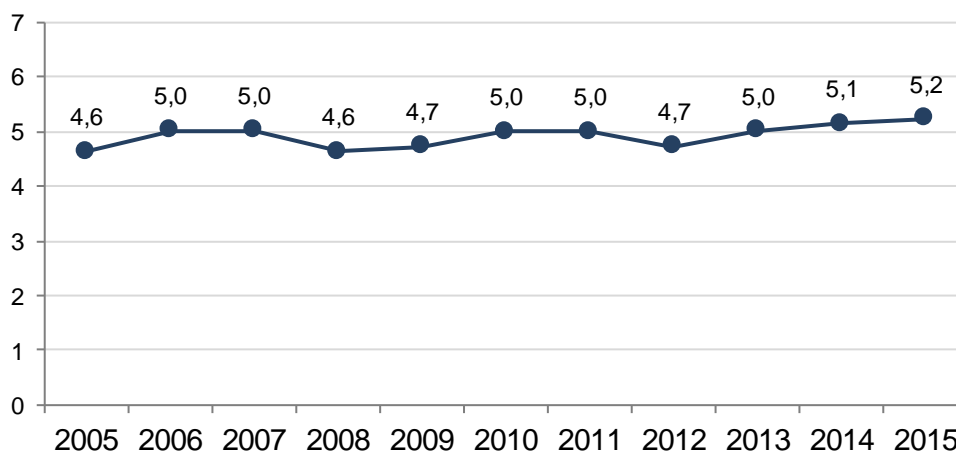

Nota: inclou mesures cautelars.

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

De fet, la ràtio de joves atesos a medi obert respecte als d'*internament* s'ha mantingut estable durant el període observat. La ràtio màxima va ser la de 2015, en què es va atendre 5,2 joves a medi obert per cada jove d'*internament*.

Gràfic 14. Ràtio entre els joves atesos a medi obert i a *internament*

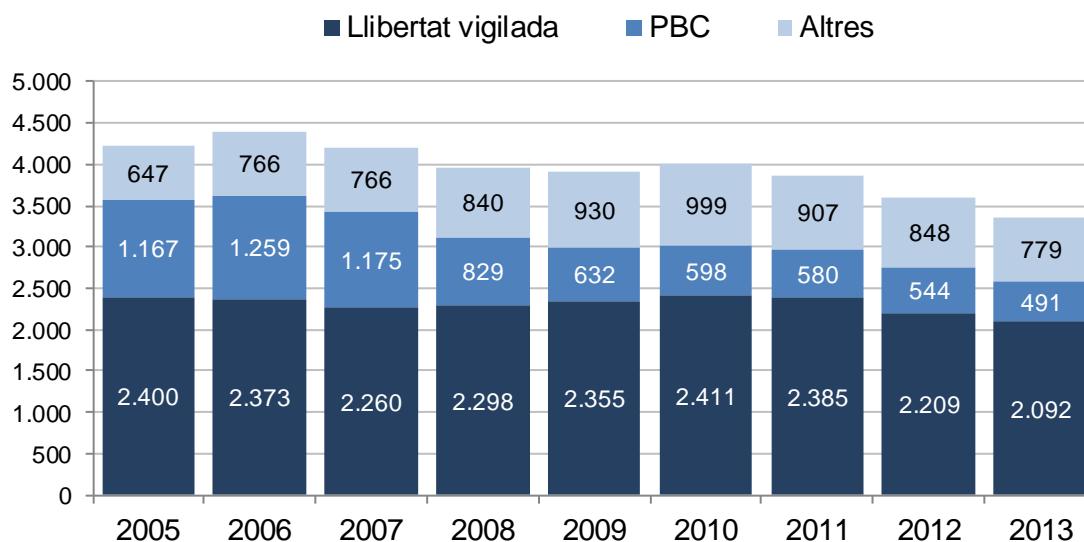

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

La *llibertat vigilada* és la mesura imposada més freqüentment en la justícia de menors, i la seva aplicació ha augmentat els darrers anys (del 45,7% el 2002 al 49,0% el 2010 sobre el total d'intervencions realitzades per la DGEPCJJ).

De les mesures de medi obert, les *prestacions en benefici de la comunitat* (PBC) són les segones més imposades, tot i que la seva aplicació s'ha reduït molt durant el període estudiat. Per contra, ha augmentat la imposició d'altres mesures de medi obert, i en concret la *realització de tasques socioeducatives* i la *permanència de cap de setmana al domicili*.

Gràfic 15. Intervencions anuals de mesures en medi obert realitzades per la DGEPCJJ (període 2005-2013)

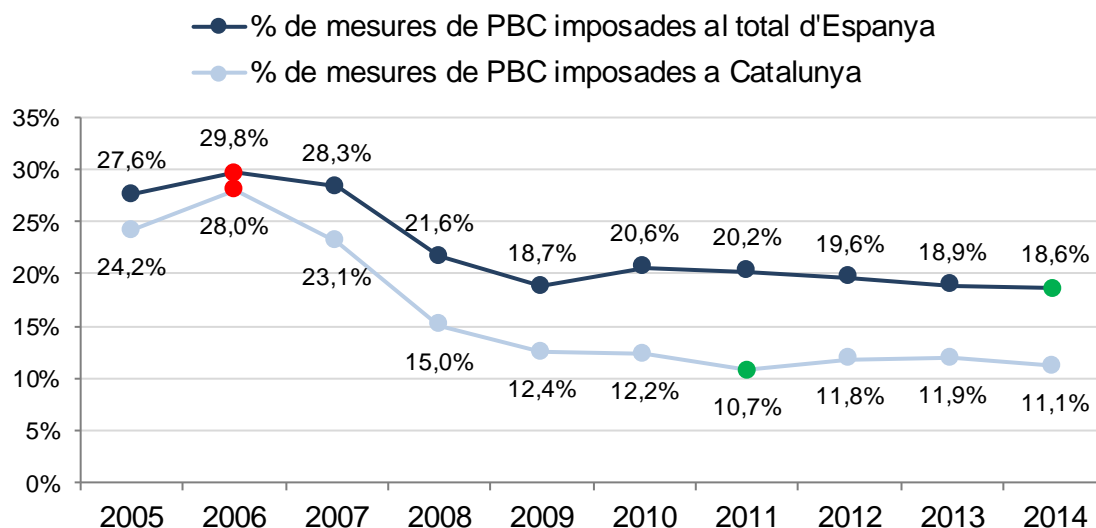
Nota: les dades separades segons mesura només estan disponibles fins l'any 2013. La categoria *altres* inclou mesures cautelars.

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

Quant a la reducció de mesures de PBC, Montero (2011) assenyala que s'ha produït a partir de la reforma de la LORPM operada per la Llei orgànica 8/2006. El nou text amplia el nombre de mesures que és possible imposar en els supòsits de fets lleus (anteriorment tipificats com a faltes). Després de la reforma, a part de l'*amonestació*, la *permanència de cap de setmana al domicili o en centre* i les PBC, també és possible imposar la *llibertat vigilada* i la *realització de tasques socioeducatives* (art. 9.1 LORPM). L'ampliació del ventall de mesures per imposar ha implicat un descens en l'aplicació de les PBC per part dels jutges.

Si ens fixem en les dades de les mesures imposades pels jutjats de menors, entre 2006 i 2009 la proporció de PBC imposades a Catalunya s'ha reduït a la meitat.

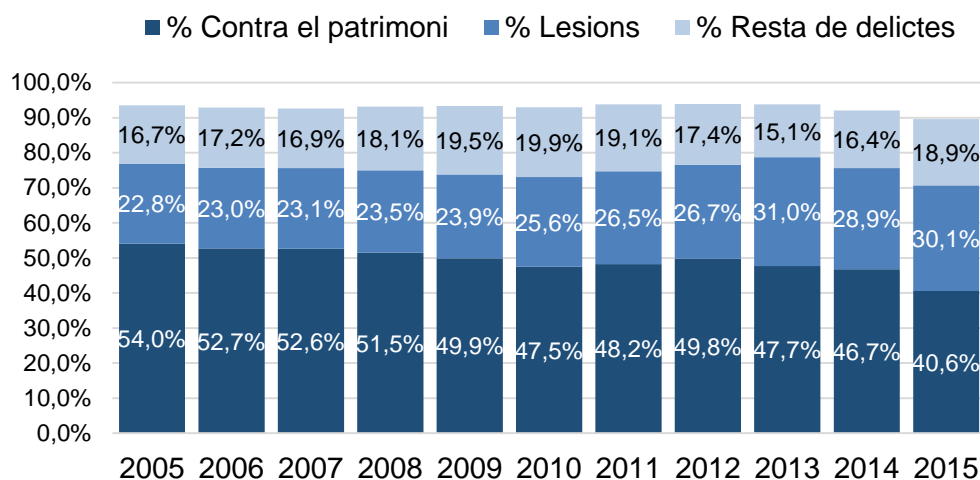
Gràfic 16. Percentatge de mesures de PBC imposades pels jutjats de menors a tot Espanya i a Catalunya respecte al total de mesures imposades en sentència (període 2005-2014)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística judicial de les mesures imposades en sentència pels jutjats de menors del CGPJ (www6.poderjudicial.es).

En les mesures fermes notificades a la DGEPCJJ, el tipus de delicte més freqüent és *contra el patrimoni*, i en segon lloc estan els delictes de *lesions*, que han anat augmentant fins a representar el 30% del total el 2015.

Gràfic 17. Distribució de la població anual amb mesures fermes segons el delicte (període 2005-2015)

Font: elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de justícia juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>).

Vista l'evolució observada en les estadístiques oficials des de 2005, any en què el CEJFE va publicar l'estudi general de reincidència juvenil, caldrà veure si el perfil dels joves ha canviat en el mateix sentit. Però, especialment, caldrà veure si la tendència a la baixa que indiquen de forma majoritària els indicadors de la justícia de menors ha tingut algun efecte sobre la reincidència de la població estudiada en la recerca actual.

1.4. Estudis de reincidència

L'objectiu d'aquest apartat és fer un repàs general de les línies de recerca i dels resultats principals respecte a la reincidència de menors. En aquest sentit, en la revisió bibliogràfica s'han prioritzat els estudis més recents, els que comparteixen objectius amb els de la recerca actual i els que s'han fet al territori espanyol.

1.4.1. Definició i mesura de la reincidència

El concepte de *reincidència* en sentit ampli consisteix a cometre un nou delictes quan ja se n'ha comès prèviament un o més d'un (Capdevila *et al.*, 2005). És difícil arribar a uns estàndards pel que fa a la definició i la mesura de la reincidència, ja que entre els estudis hi ha diferents objectius i diverses formes d'utilitzar el concepte. Per exemple, amb reincidència ens podem referir a un nou *internament*, una nova condemna, una nova causa oberta al jutjat, un nou arrest policial o bé qualsevol comportament delictiu autoinformat pels joves. D'altra banda, la reincidència es pot quantificar per qualsevol nou tipus delictiu, per la reiteració delictiva o bé per algun tipus concret. Per tal de poder fer comparacions entre els estudis, també cal descriure amb claredat altres aspectes metodològics com és la població d'estudi, la selecció de la mostra o el temps de seguiment (Harris *et al.*, 2011).

El temps de seguiment és el període durant el qual s'observa si els joves reincideixen. El seguiment recomanat per part de la literatura i les agències implicades és de dos anys (Payne, 2007). Tanmateix, els investigadors han de tenir en compte els objectius de la recerca per escollir el període més adequat, així com els costos aparellats al fet d'augmentar-lo. Temps de seguiment més

llargs augmenten les probabilitats d'observar més reincidència, però cal valorar si és un augment rellevant (Harris *et al.*, 2011).

Finalment s'han de tenir en compte les limitacions en la recollida de dades durant el període de seguiment i les dificultats per accedir a la informació sobre les reincidències comeses pels joves quan són majors d'edat, enregistrades, per tant, pel sistema penal d'adults. Harris *et al.* (2011) apunten que cal eliminar les barreres polítiques i tècniques que dificulten la mesura de la reincidència.

En aquest estudi s'utilitzen dos temps de seguiment per mesurar la taxa de reincidència dels joves: el primer de 3,5 anys de mitjana i el segon de 5,5 anys. Aquestes dues mesures ens serveixen per poder determinar quin temps de seguiment és el més adequat per als estudis de reincidència en el sistema de justícia juvenil a Catalunya.

1.4.2. Taxes de reincidència

Un dels objectius de les investigacions centrades en l'àmbit de la justícia de menors és conèixer la taxa de reincidència dels joves infractors.

En els estudis d'àmbit nacional consultats, la taxa de reincidència general se situa entre un mínim del 22,7% (Capdevila *et al.*, 2005) i un màxim del 44,5% (Blasco *et al.*, 2014). Aquestes taxes són habitualment el resultat d'estudis duts a terme amb diferents metodologies. En una metanàlisi amb 27 estudis espanyols sobre la reincidència de menors, Ortega *et al.* (2014) van trobar que la taxa de reincidència mitjana és del 34,5%.

La taxa de reincidència varia segons diferents aspectes: el temps de seguiment, el tipus de reincidència, etc., i un element força rellevant és el tipus de mesura/es objecte d'estudi: la taxa és generalment més alta en els casos en què els menors han complert una mesura d'*internament*. Els últims estudis nacionals consultats situen la taxa de reincidència de la mesura d'*internament* entre el 52,4% (Núñez, 2012) i el 69,5% (Bravo *et al.*, 2009). Pel que fa al medi obert, els autors han trobat una reincidència d'entre el 21,7% (San Juan i Ocariz, 2009) i el 36,3% (García-España, 2011).

Com s'ha dit anteriorment, vistes les diferències metodològiques, comparar les taxes de reincidència de diferents estudis no és una tasca fàcil. A escala internacional, a més, s'hi afegixen les diferències socials, de marc legal i dels sistemes de justícia juvenil. Per aquest motiu, els estudis no se centren només en la interpretació de la taxa en si, sinó en l'anàlisi de les variables que la fan incrementar o disminuir.

1.4.3. Factors de risc i de protecció de la reincidència

Molts estudis se centren sobretot a mostrar quins són els factors de risc associats a la reincidència i els factors que actuen com a protectors davant d'un eventual nou comportament delictiu.

Els models actuals d'intervenció amb joves infractors basats en l'evidència tenen en consideració la recerca feta sobre els factors de risc (que augmenten el risc de reincidència) i de protecció (que disminueixen el risc). En aquest àmbit, el model RNR (risc, necessitat, responsivitat) d'Andrews i Bonta (2010) és el més conegut i té com a principis bàsics:

1. Principi de risc: avaluar els factors de risc per tal de focalitzar més recursos d'intervenció en les persones amb més risc.
2. Principi de necessitat: detectar les necessitats criminògenes i abordar-les com a objectius d'intervenció.
3. Principi de responsivitat: ajustar l'estil i el model de la intervenció a les habilitats i estil d'aprenentatge de la persona atesa.

La necessitat d'ajustar al màxim l'avaluació i la gestió del risc ha comportat un camp de recerca creixent. Com que els estudis no han observat capacitat predictiva pel que fa al judici clínic no estructurat dels professionals (Lodewijks *et al.*, 2008; Hilterman *et al.*, 2014), han anat apareixent instruments de valoració del risc, tant des d'una perspectiva de judici clínic estructurat com des de l'actuarial. En l'àmbit de la justícia de menors, alguns dels més utilitzats són el YLS/CMI (*Youth Level of Service/Case Management Inventory*), el PCL:YV (*Psychopathy Checklist - Youth Version*) o el SAVRY (*Structured Assessment of Violence Risk in Youth*) (Catchpole i Gretton, 2003).

No és senzill arribar a un acord unànim sobre els factors de risc i de protecció de reincidència, ja que, en ocasions, els estudis es fan amb poblacions específiques de joves infractors. Partint de la classificació de factors de risc i protecció de reincidència que exposen Capdevila *et al.* (2005: 35), els estudis consultats destaquen els resultats següents:

- *Respecte a les variables individuals.* Hi ha bastant consens a considerar el gènere com una variable predictora, atès que els nois reincideixen més que les noies (Capdevila *et al.*, 2005; Hoeve *et al.*, 2010; Ortega *et al.*, 2014; Schelle, 2014). No obstant això, també hi ha autors que no hi han trobat diferències estadístiques respecte al gènere (García-España, 2011).

Una altra variable que sovint es debat és la nacionalitat del menor. Mentre que els estudis d'alguns autors mostren que tenir nacionalitat estrangera s'associa a la reincidència (Capdevila *et al.*, 2005; Ortega *et al.*, 2014), en un estudi fet a Andalusia l'associació va ser la contrària, ja que els joves espanyols presentaven una taxa superior (García-España, 2011).

L'edat del jove no s'ha relacionat amb la reincidència en les recerques espanyoles consultades (Capdevila *et al.*, 2005; Garrido, 2009). Hi ha estudis dels Estats Units en què es donen contradiccions segons la mesura que han complert els joves. Mentre que en mesures d'*internament* s'observa més risc de reincidència amb menys edat (Schelle, 2014), en *llibertat vigilada* l'efecte de l'edat és el contrari (Mallett *et al.*, 2013).

- *Respecte a les variables psicològiques i de salut de l'individu.* Les problemàtiques de salut mental han mostrat associació a la reincidència en els estudis de Capdevila *et al.* (2005) i García-España (2011). No obstant això, Hoeve *et al.* (2010) assenyalen que només és un factor de risc en les situacions de patologia dual amb consum de substàncies.

El *consum de tòxics* es presenta com a factor de risc de reincidència en tots els estudis que l'han analitzat (taula 1). A més, el consum de

drogues incrementa la gravetat delictiva en la reincidència (Hoeve *et al.*, 2010).

Altres factors de risc que s'han trobat en aquesta esfera dels joves són que hi hagi hagut intents de suïcidi previs, trastorn de conducta, problemes amb el maneig de l'enuig i assumptió de riscos i impulsivitat (taula 1). Cal destacar que els dos treballs que han estudiat el trastorn per dèficit d'atenció i hiperactivitat (TDAH) han observat associacions contràries respecte a la reincidència.

L'actitud col·laboradora respecte a la intervenció s'ha assenyalat com a factor protector quan l'avaluació s'ha fet mitjançant l'eina de valoració del risc SAVRY (Blasco *et al.*, 2014).

- *Respecte a les variables familiars i de l'entorn social:* la major part dels estudis consultats han trobat factors socials o familiars associats a la reincidència. Els més esmentats són la delinqüència en la família o en el grup d'iguals, seguits de problemàtiques de consum de tòxics en la família, situacions de maltractament (excepte l'abús sexual per si sol) i viure en un entorn social desfavorit (taula 1). En canvi, no s'han donat com a factors de risc les problemàtiques de salut mental en la família o la mort dels pares (Bravo *et al.*, 2009).

Com a factors de protecció social i familiar s'han identificat els vincles amb adults prosocials i realitzar activitats prosocials (Blasco *et al.*, 2014), així com la col·laboració de la família en la intervenció (Bravo *et al.*, 2009). El fet de tenir parella també s'ha trobat com a factor protector (Ortega *et al.*, 2014), però és factor de risc si la parella és dissocial (Capdevila *et al.*, 2005).

- *Respecte a les variables escolars i formatives:* el baix rendiment i el fracàs escolar són factors de risc de reincidència (Capdevila *et al.*, 2005; San Juan i Ocáriz, 2009; Bravo *et al.*, 2009; García-España, 2011), així com els problemes de conducta a l'aula. Entre els autors que han analitzat l'associació amb l'absentisme escolar no hi ha acord, ja que en alguns estudis no s'ha observat més risc de reincidir (Garrido, 2009;

García-España, 2011). En canvi, el compromís del jove vers l'escola (o amb la feina, si escau) es mostra com a factor protector (Blasco *et al.*, 2014; Ortega *et al.*, 2014).

- *Respecte a les variables delictives i del procés penal:* s'han mostrat com a factors de risc en la major part dels estudis el fet de tenir antecedents i haver estat condemnat a una mesura d'*internament* (taula 1). No hi ha acord, en canvi, pel que fa a la violència, la gravetat o la tipologia del fet comès. Sí que s'han trobat com a factors de risc la comissió de nous fets durant la intervenció (Capdevila *et al.*, 2005), i no assolir els objectius d'intervenció (Bravo *et al.*, 2009).

Taula 1. Resum de factors de risc i de protecció de reincidència recollits en la literatura consultada

Àrea	Factor	Referència
Variables individuals	Gènere: ser noi (+); ser noia (-)	(1) (10) (11) (13)
	Gènere (=)	(5)
	Nacionalitat: espanyol (-); estranger (+)	(1) (10)
	Nacionalitat: espanyol (+); estranger (-)	(5)
	Edat (=)	(1) (4)
	Edat: menys edat (+) Edat: més edat (+)	(13) (12)
Variables psicològiques i de salut	Consum de tòxics (+)	(1) (2) (3) (4) (9) (10) (11) (14)
	Problemàtica de salut mental (+)	(1) (5)
	Intent previ de suïcidi (+)	(12)
	TDAH (+)	(2)
	TDAH (-)	(12)
	Trastorn de conducta (+)	(12)
	Problemes amb el maneig de l'enuig (+) Assumpció de riscos i impulsivitat (+)	(9)
	Actitud col·laboradora en la intervenció (-)	(9)
Variables socials, familiars i econòmiques	Antecedents penals en la família (+)	(1) (3) (5) (10)
	Consum de tòxics en la família (+)	(1) (3) (10)
	Problemàtica de salut física o mental en la família (+)	(1) (10)
	Problemàtica de salut mental en la família (=)	(3)
	Trencament de vincles familiars (+)	(1) (2)
	Mort dels pares (=)	(3)
	Maltractament familiar (+)	(1) (3) (5) (10)
	Abús sexual intrafamiliar (=)	(1)
	Problemes econòmics familiars (+)	(1) (3) (5)
	Entorn social o comunitat desafavorida (+)	(4) (5) (14)
	Escàs control i habilitat dels pares per educar (+)	(2) (3) (9)
	Delinqüència en el grup d'iguals (+)	(1) (2) (3) (5) (7) (9) (10) (14)
	Parella dissocial (+)	(1)
	Tenir parella (-)	(10)
	Tenir activitats prosocials o hobbies (-)	(9)
	Tenir vincles amb adults prosocials (-)	(9)
Bona col·laboració de la família en la intervenció (-)	(3)	

Àrea	Factor	Referència
Variabls educatives i formatives	Baix rendiment escolar (+)	(1) (3) (5)
	Absentisme escolar (+)	(3) (9)
	Absentisme escolar (=)	(4) (5)
	Fracàs escolar (+)	(2) (3)
	Problemes de conducta a l'escola (+)	(3) (5)
	Compromís en els estudis i/o treball (-)	(9) (10)
Variabls penals i d'història delictiu	Antecedents (+)	(1) (4) (7) (10) (12)
	Antecedents (=)	(6)
	Haver comès un fet contra la propietat (+)	(1)
	Haver comès un fet violent o greu (+)	(10) (12)
	Segons el fet comès (=)	(8)
	Implicats en els fets (jove sol, amb altres menors, amb adults, amb familiars) (=)	(1)
	Haver complert una mesura d'internament (+)	(1) (2) (3) (5) (7) (10) (11)
	Resultat negatiu dels objectius d'intervenció Causa Base (+)	(3)
Haver comès nous delictes durant la intervenció (+)	(1)	

(+) = factor de risc; (-) = factor de protecció; (=) = no associat a reincidència.

- (1) Capdevila *et al.*, 2005.
- (2) San Juan i Ocáriz, 2009.
- (3) Bravo *et al.*, 2009.
- (4) Garrido, 2009.
- (5) García-España, 2011.
- (6) Núñez, 2012.
- (7) Blanch *et al.*, 2013.
- (8) Cuervo i Villanueva, 2013.
- (9) Blasco *et al.*, 2014.
- (10) Ortega *et al.*, 2014.
- (11) Hoeve *et al.*, 2010.
- (12) Mallett *et al.*, 2013.
- (13) Schelle, 2014.
- (14) Wolff *et al.*, 2015.

De forma paral·lela, també és necessari conèixer si la reincidència és menys o més greu i quins aspectes n'incrementen la severitat. Mulder *et al.* (2012) van estudiar la severitat de la reincidència en joves a través d'una escala de dotze nivells, els quals es van definir en funció de la gravetat de la nova sentència imposada, el dany causat i la violència exercida. Aquests autors van trobar, a través de quatre subgrups, que els joves que havien comès un delictes contra la propietat reincidien amb més severitat que els joves amb delictes sexuals o altres tipus de violència. Ara bé, els factors predictius de severitat van ser diferents segons els quatre grups d'estudi:

- *Violència greu*: els factors predictius de severitat en la reincidència són la presència de trastorns de conducta i haver estat testimoni de violència domèstica.

- *Violència i propietat*: absència de compliment del tractament, estil d'afrontament agressiu, nombre elevat de delictes en el passat, haver estat descuidat pels pares i un elevat nombre de companys amb conductes antisocials.
- *Propietat*: història de maltractament físic, víctimes desconegudes en delictes anteriors, absència de motivació per al tractament, sentiments d'hostilitat i absència d'un trastorn d'ansietat.
- *Agressors sexuals*: absència de trastorn de caràcter autista i estar implicat en incidents durant l'internament.

1.5. Avaluació estructurada de risc de violència en joves (SAVRY)

El SAVRY (*Structured Assessment of Violence Risk in Youth*) és un instrument de valoració clínica estructurada que té per objectiu avaluar el risc de reincidència i comportament violent en joves (Borum *et al.*, 2003). La finalitat de l'eina és servir de suport als professionals en la detecció de riscos, necessitats i factors protectors, així com en la presa de decisions consegüent en la intervenció per, d'aquesta manera, prevenir i reduir el risc de cometre nous fets delictius (Vallès i Hilterman, 2006). El SAVRY és l'eina que s'utilitza a Catalunya per a la valoració estructurada del risc de reincidència per part dels joves infractors (especialment, els que compleixen una mesura de *llibertat vigilada* o d'*internament*).

1.5.1. Estructura i fiabilitat

El SAVRY està compost per trenta ítems. D'una banda, hi ha vint-i-quatre factors de risc (10 històrics, 6 socials/contextuals i 8 individuals), codificats en tres nivells de risc: 0 = baix, 1 = moderat i 2 = alt. D'altra banda, inclou sis factors de protecció, codificats en dos nivells: presència o absència del factor.

A diferència de les eines actuarials, el judici clínic dels professionals valora el resum de risc global com a baix, moderat o alt en funció de tots els factors de risc i protecció (SRR, *Summary Risk Rating*). Amb propòsits de recerca i amb l'objectiu de poder realitzar anàlisis amb una variable contínua, és possible

crear una puntuació total amb la suma dels factors de risc i amb un rang de 0 a 48 punts (TS, *Total Score*) (Catchpole i Gretton, 2003).

El capítol 2.2.3 (taula 4) exposa tots els ítems i les valoracions totals amb una definició bàsica i la codificació com a variables d'estudi.

La literatura consultada analitza la fiabilitat del SAVRY amb diferents models del coeficient de correlació intraclasse (ICC) o a través de l'alfa de Cronbach, depenent del procediment metodològic i del moment en què s'aplica el SAVRY. En tots dos estadístics, els valors són iguals o superiors a 0,8 per al conjunt de l'eina, i es consideren entre bons i excel·lents segons els diferents criteris de bondat utilitzats pels autors. Entre aquests estudis, les dimensions de *factors històrics* i de *protecció* són les que han mostrat més consistència interna i acord entre avaluadors, mentre que la dimensió de *factors socials/contextuals* és la que n'ha mostrat menys (Dolan i Rennie, 2008; Lodewijks *et al.*, 2008; Shepherd *et al.*, 2014; Hilterman *et al.*, 2014; García *et al.*, 2016).

D'altra banda, són poques les fonts detectades en què s'han analitzat les propietats psicomètriques del SAVRY més enllà de les quatre dimensions de les quals es compon originalment. L'estudi de Hilterman *et al.* (2016) és d'especial interès pel model de cinc factors que van trobar amb una mostra de 3.596 joves atesos per la justícia juvenil a Catalunya. El model identifica els factors següents:

- *Comportament antisocial*: factors històrics relacionats amb la violència i els antecedents delictius, així com la delinqüència en el grup d'iguals i el consum de substàncies.
- *Dinàmica familiar*: factors històrics referents al maltractament i la violència en la llar, la separació precoç i la delinqüència del pares.
- *Personalitat*: factors individuals en relació amb la impulsivitat, el maneig de l'enuig o la hiperactivitat, així com el rebuig del grup d'iguals i la incapacitat per enfrontar dificultats.
- *Suport social*: factors socials/contextuals i de protecció relacionats amb el suport social.

- *Susceptibilitat a la intervenció*: factors individuals i de protecció vinculats a l'actitud, l'interès, el compromís o la perseverança del jove.

El model, que s'estructura diferent entre nois i noies, pot ser útil com a guia per a la detecció de necessitats i la intervenció de forma més específica.

1.5.2. Capacitat predictiva de reincidència

Els estudis que han analitzat i avalat la capacitat predictiva del SAVRY són diversos i de diferents països. Malgrat les diferències metodològiques, tots els autors consultats han trobat dades estadístiques significatives entre les valoracions globals de l'instrument i la reincidència.

Per avaluar la capacitat predictiva, l'anàlisi que s'utilitza més és la de l'àrea sota la corba ROC (AUC). S'han trobat valors d'entre AUC = 0,64 (Dolan i Rennie, 2008) i AUC = 0,81 (Welsh, Schmidt, McKinnon, Chattha i Meyers, 2008), amb una mitjana d'AUC = 0,71, la mateixa que Singh *et al.* (2011) van trobar amb una metanàlisi.

Aquests resultats mostren capacitat predictiva tant pel resum de risc global valorat pels professionals (SRR) com per la puntuació total de risc (TS). D'igual manera, el SAVRY és capaç de predir tant la reincidència violenta com la general. No obstant això, no hi ha acord entre quina valoració (SRR o TS) prediu millor ni per a quin tipus de reincidència (violenta o general). Així com tampoc no hi ha acord en si totes les dimensions de factors tenen capacitat predictiva o quina en té més.

Quan s'ha utilitzat l'anàlisi de la mida de l'efecte, ja sigui a través de la correlació, la regressió o la variància entre mitjanes, els resultats són similars. En canvi, l'anàlisi de l'*odds ratio* (OR) és interessant, ja que se sol avaluar junt amb altres mesures de precisió com la sensibilitat, l'especificitat, el valor predictiu positiu (VPP) i el valor predictiu negatiu (VPN), així com els falsos positius i els falsos negatius.

Per tal de calcular l'OR cal realitzar un creuament de variables dicotòmiques (2 x 2) entre l'avaluació del risc (diagnòstic) i la reincidència (esdeveniment real). Atès que el resum de risc global del SAVRY té tres nivells de risc, s'ha de

valorar quina estratègia d'agrupació té més capacitat predictiva: risc alt contra risc baix/moderat o risc alt/moderat contra risc baix. Singh *et al.* (2001) van trobar que totes dues estratègies són predictives, tot i que la primera d'elles mostra valors de predicció superiors. En aquesta metanàlisi, la mitjana de l'OR era superior a 6 per a totes dues estratègies (els joves valorats amb risc alt tenen sis vegades més probabilitats de reincidir que els valorats amb risc baix). L'agrupació de risc alt contra risc baix/moderat va presentar una mitjana dels valors predictius positiu i negatiu del 76%, mentre que en la segona agrupació la mitjana del VPP va ser del 64% i la del VPN del 80%. És a dir, amb la primera estratègia d'agrupació el grau d'incert és igual per a la reincidència com per a la no reincidència. Mentre que en la segona, el grau d'incert de la no reincidència és superior i el de la reincidència disminueix.

Entre uns estudis i els altres les diferències metodològiques poden afectar els resultats respecte a la capacitat predictiva. Tanmateix, no s'ha trobat que un instrument de valoració del risc presenti més o menys capacitat predictiva segons el disseny de recerca utilitzat (retrospectiu o prospectiu), l'àmbit d'estudi (comunitari, institucional, de justícia o de salut mental), la mida de la mostra, el temps de seguiment per a la reincidència o el país on s'ha realitzat (Singh *et al.*, 2011).

En canvi, altres autors han assenyalat que la mesura de la reincidència és important a l'hora d'interpretar-ne els resultats, ja que pot estar limitant l'anàlisi de predicció. Cal tenir en compte que els registres oficials poden tenir biaixos o subestimar la incidència de nous comportaments delictius (Dolan i Rennie, 2008; Hilterman *et al.*, 2014).

2. La recerca

2.1. Finalitat

La finalitat d'aquesta recerca és actualitzar i analitzar la taxa de reincidència dels menors i joves atesos des de l'àmbit de la justícia juvenil a Catalunya i contribuir a orientar les actuacions preventives i de reducció de la reincidència.

2.1.1. Objectius

Els objectius específics que es volen assolir són els següents:

- 1) Determinar el perfil dels joves atesos pel sistema de justícia juvenil i saber si s'han produït canvis respecte a estudis anteriors.
- 2) Actualitzar la taxa de reincidència general dels joves i determinar-ne les característiques principals.
- 3) Identificar les variables d'estudi i els factors associats a la reincidència.
- 4) Actualitzar les taxes de la reincidència específiques segons el programa o la mesura que han finalitzat els joves.
- 5) Analitzar la fiabilitat i la capacitat predictiva de les dades del SAVRY, així com identificar àrees específiques de riscos i necessitats que puguin orientar la intervenció.
- 6) Avaluar si és adequat augmentar el temps de seguiment per mesurar i analitzar la reincidència en els estudis.

2.2. Metodologia

2.2.1. Població estudiada

L'estudi comprèn dades de tots els menors o joves que l'any 2010 van finalitzar totalment una causa penal en la justícia juvenil a Catalunya (N = 4.753). D'aquesta causa, identificada com a *causa base*, s'ha seleccionat l'últim programa o mesura finalitzats. En el cas que el jove hagi finalitzat una mesura

d'*internament* no s'ha tingut en compte la *llibertat vigilada* posterior. S'han exclòs de la població d'estudi els joves que només van finalitzar una mesura cautelar.

S'han recollit també per primer cop en els estudis de reincidència les dades de l'avaluació del risc fetes amb el SAVRY, eina d'avaluació estructurada del risc de reincidència que forma part de la metodologia de treball amb joves de la DGEPCJJ. El nombre de casos dels quals es té informació és N = 855 i pertanyen majoritàriament a joves als qui s'ha aplicat mesures de *llibertat vigilada* i *internament*, ja que no se sol utilitzar per a altres programes o mesures.

També s'han recuperat, com a dades primàries, els conjunts de dades utilitzats en els estudis anteriors del CEJFE en relació amb la reincidència en la justícia de menors. La taula 2 detalla els programes o les mesures estudiats com a *causa base* en cada estudi, així com la població o mostra recuperada.

Taula 2. Mostres d'estudis anteriors del CEJFE recuperades

Estudi	Causa base i any de finalització		Població o mostra
1 - Capdevila <i>et al.</i> , 2005	Tots	2002	2.903
2 - Marteache <i>et al.</i> , 2008	LV i IC	2003	306
3 - Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica, 2008	LV i IC	2004	727
4 - Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica, 2009	LV i IC	2005	712
5 - Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica, 2010	LV i IC	2006	694
6 - Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica, 2011	LV i IC	2007	706
7 - Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica, 2012a	LV i IC	2008	1.225
8 - Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica, 2012b	MRM	2008	2.022
9 - Blanch <i>et al.</i> , 2013	PBC i RTS	2008	633

LV = llibertat vigilada; IC = internament en centre; MRM = mediació i reparació de menors; PBC = prestacions en benefici de la comunitat; RTS = realització de tasques socioeducatives.

Així doncs, en total s'ha analitzat informació de 14.681 joves que van finalitzar un programa o una mesura entre 2002 i 2010. Les diferències metodològiques que existeixen entre els estudis les exposen els apartats següents.

2.2.2. Recollida i processament de les dades

La recollida de dades s'ha realitzat a través de dos mètodes. El primer va ser una extracció informàtica del sistema d'informació de justícia juvenil (SIJJ). Es van recollir dades de caràcter personal, penal i referents al programa o la mesura finalitzada de tota la població d'estudi.

De la mateixa manera, es van recopilar les dades referents a l'avaluació del risc amb el SAVRY. S'ha recollit l'última valoració de 2010 de cada jove realitzada abans de finalitzar la *causa base*, tot i que pot haver estat feta en un procediment o causa diferent. Per tant, en alguns casos, la mesura en què s'ha aplicat l'instrument no coincideix amb la *causa base* seleccionada. Per aquesta raó, i segons els objectius de cada capítol, pot haver-hi diferències en la població estudiada que va ser avaluada amb el SAVRY.

Taula 3. Relació entre la mesura en què s'ha avaluat amb el SAVRY i la *causa base*

Programa o mesura <i>causa base</i>	Mesura en què s'ha avaluat amb el SAVRY		
	Llibertat vigilada N	Internament N	Total N
ATM	92	22	114
MRM	19	0	19
Llibertat vigilada	525	1	526
PBC	21	1	22
Altres de medi obert	35	1	36
Internament	2	136	138
Total	694	161	855

El temps mitjà entre el tancament de l'última avaluació i la finalització de la *causa base* és de 43,92 dies.

El segon mètode de recollida va consistir en l'obtenció manual de la taxa de reincidència i les seves característiques a través d'una plantilla de recollida, tant pel que fa a la reincidència en el sistema de menors com en el d'adults. La informació s'ha consultat en el SIJJ, el qual també dona accés a les dades de mesures penals alternatives d'adults, així com del sistema d'informació penitenciari català (SIPC). S'ha considerat com a reincidència el fet que en l'expedient del jove consti un programa, una mesura o un ingrés a presó per fets delictius comesos amb posterioritat a la data de finalització de la *causa*

base. No s'han comptabilitzat les causes en què el jove consta com a absolut o no implicat en els fets.

El període de seguiment de la reincidència va des de la finalització de la *causa base* fins al 31 de desembre de 2013, amb una mitjana de 3,5 anys de seguiment (mínim de tres i màxim de quatre anys).

Posteriorment, es van actualitzar les dades de la reincidència a un període de seguiment fins al 31 de desembre de 2015 (5,5 anys de mitjana) per tal d'assolir l'objectiu específic d'avaluar si l'aparició de nous reincidents en el període ampliat feia recomanable ampliar el temps de seguiment.

Les dades recollides a través de tots dos mètodes s'han processat i combinat en un sol conjunt de dades en format SPSS. En les variables metodològicament comparables, les dades també s'han incorporat a una segona base a la qual hem afegit les dels estudis anteriors que esmenta la taula 2.

A l'hora de comparar les taxes de reincidència amb l'estudi de Capdevila *et al.* (2005) s'haurà de tenir en compte que, llavors, el temps de seguiment va ser de 2,5 anys de mitjana (causes finalitzades el 2002 i un seguiment de reincidència fins al 31 de desembre de 2004).

Per aquest motiu, a totes les taxes de reincidència de l'estudi de 2005 esmentat se'ls ha aplicat una mesura correctora de +1,7 punts. El càlcul s'ha realitzat restant la taxa de l'estudi actual (a 3,5 anys de seguiment) de la que resulta si no es comptabilitzen les reincidències posteriors a 31 de desembre de 2012 (2,5 anys de seguiment): $30,8 - 29,1 = 1,7$.

També cal recordar que en el primer estudi per a alguns programes es va estudiar la població i per a d'altres se'n va seleccionar una mostra. Amb l'objectiu de garantir la representativitat de la mostra, en aquella ocasió no es va publicar la taxa de reincidència general directa (23,6%) sinó la ponderada (22,7%). Així doncs, amb la mesura correctora s'ha considerat que la taxa general d'aquell estudi és de 24,4%.

En la resta d'estudis es va utilitzar la mateixa metodologia de recollida i càlcul de la reincidència que en l'actual.

2.2.3. Variables d'estudi

La taula 4 exposa les variables d'estudi amb la descripció bàsica i la codificació de les dades.

Taula 4. Descripció i codificació de les variables d'estudi

Variable	Descripció	Codificació
Variabls personals		
gènere	Gènere	1 = Noi 2 = Noia
país	País de la nacionalitat	Text
nacionalitat	Nacionalitat	1 = Espanyola 2 = Estrangera
nacionalitat_agrupada	Àrea geogràfica de la nacionalitat	1 = Europa 2 = Magrib 3 = Amèrica Central i del Sud 4 = Altres nacionalitats
edat_fet	Edat en el fet principal	Numèrica
edat_fet_agrupat	Edat en el fet principal	1 = 14 o 15 anys 2 = 16 o 17 anys
edat_final_programa	Edat a la finalització del programa	Numèrica
data_naixement	Data de naixement	Data
Variabls penals		
nombre_antecedents	Nombre de causes prèvies	Numèrica
antecedents	Causas prèvies en la justícia juvenil	0 = Sense antecedents 1 = Amb antecedents
nombre_ante_agrupat	Nombre de causes prèvies	1 = 1 o 2 antecedents 2 = De 3 a 5 antecedents 3 = Més de 5 antecedents
fet_nombre	Nombre de fets	Numèrica
nombre_fets_agrupat	Nombre de fets	1 = 1 fet 2 = 2 fets 3 = 3 fets o més
data_fet	Data de comissió del fet principal	Data
fet	Fet principal	Text
fet_agrupat	Categoria del fet principal	Contra les persones Contra la propietat violent Contra la propietat no violent Altres fets
fet_violencia	Violència del fet principal	1 = Violent 2 = No violent
fet_tipus	Tipificació del fet principal	1 = Delicte 2 = Falta
Variabls referents al programa o mesura		

Variable	Descripció	Codificació
territori	Territori d'execució	1 = Barcelona 2 = Girona 3 = Lleida 4 = Tarragona
equip	Equip responsable	Text
programa	Programa o mesura	Text
programa_mesura	Situació processal de finalització	1 = Assessorament tècnic 2 = Mediació i reparació 3 = Mesura socioeducativa
mesures	Mesura socioeducativa	1 = Llibertat vigilada 2 = PBC 3 = Altres de medi obert 4 = Internament
data_inici_programa	Data d'inici	Data
data_fi_programa	Data de finalització	Data
temps_inici	Dies entre el fet i l'inici del programa	Numèrica
durada_programa	Durada del programa (en dies)	Numèrica
durada_programa_agrupat	Durada del programa	1 = Menys de 6 mesos 2 = De 6 mesos a 1 any 3 = Més d'1 any
MRM_resultat	Resultat del programa de MRM	1 = Resultat negatiu 2 = Resultat positiu
MRM_participacio_victima	Participació de la víctima en el programa de MRM (resultat positiu)	1 = Amb participació de la víctima 2 = Sense participació de la víctima
MRM_tipus	Tipus de conciliació i reparació amb la víctima en el programa de MRM (resultat positiu)	1 = Conciliació amb la víctima exclusivament 2 = Conciliació amb reparació econòmica 3 = Conciliació sense reparació econòmica 4 = Conciliació amb reparació a la comunitat
MRM_forma	Forma de conciliació i reparació amb la víctima en el programa de MRM (resultat positiu)	1 = Participació de la víctima amb trobada 2 = Participació de la víctima sense trobada 3 = Reparació per iniciativa de les parts
MRM_negatiu	Motius del resultat negatiu del programa de MRM	1 = Per decisió del mediador 2 = Per actitud del menor
MRM_conciliacio_victimaexclus	Descriptor de la MRM: Conciliació amb la víctima exclusivament	0 = No 1 = Sí
MRM_reparacio_economica	Descriptor de la MRM: Reparació econòmica	0 = No 1 = Sí
MRM_reparacio_noeconomica	Descriptor de la MRM: Reparació no econòmica	0 = No 1 = Sí
MRM_reparacio_comunitaria	Descriptor de la MRM: Reparació comunitària	0 = No 1 = Sí
MRM_participacio_trobada	Descriptor de la MRM: Participació de la víctima amb trobada	0 = No 1 = Sí

Variable	Descripció	Codificació
MRM_participacio_notrobada	Descriptor de la MRM: Participació de la víctima sense trobada	0 = No 1 = Sí
MRM_iniciativa_parts	Descriptor de la MRM: Conciliació o reparació per iniciativa de les parts	0 = No 1 = Sí
MRM_norepa_actitudmen	Descriptor de la MRM: No reparació per actitud del menor	0 = No 1 = Sí
MRM_noreparacio_decisio_med	Descriptor de la MRM: No reparació per decisió del mediador	0 = No 1 = Sí
MRM_fet_sensevictima	Descriptor de la MRM: Fet delictiu sense víctima	0 = No 1 = Sí
MRM_victima_nolocalitzabl	Descriptor de la MRM: Víctima il·localitzable	0 = No 1 = Sí
MRM_victima_rebutja_parti	Descriptor de la MRM: Víctima rebutja participar	0 = No 1 = Sí
MRM_victima_vol	Descriptor de la MRM: Víctima vol participar	0 = No 1 = Sí
MRM_escrit_reflexio	Descriptor de la MRM: Escrit de reflexió	0 = No 1 = Sí
MRM_reparacio_social	Descriptor de la MRM: Reparació social	0 = No 1 = Sí
MRM_reparacio_activitadeducativa	Descriptor de la MRM: Reparació social - activitat educativa	0 = No 1 = Sí
ATM_tipus	Situació processal dels procediments finalitzats amb ATM	1 = Aplicació art. 27.4 LORPM 2 = Amonestació 3 = Prescripció dels fets 4 = Absolució 5 = Sobreseïment lliure o provisional 6 = Altres situacions processals
SAVRY: avaluació del risc		
R1_resum_risc_global	Resum de risc global (SRR). Valoració dels professionals	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
R2_resum_risc_delictes_violents	Resum de risc de delictes violents	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
R3_resum_risc_violencia_centre	Resum de risc de violència dins el centre	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
R4_resum_risc_sortides_permisos	Resum de risc de sortides i permisos	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
SAVRY_total_score	Puntuació total de risc (TS). Suma de puntuacions dels 24 factors de risc	Numèrica
SAVRY_historics_total_score	Puntuació total dels factors històrics	Numèrica
SAVRY_socials_total_score	Puntuació total dels factors socials/contextuals	Numèrica
SAVRY_individuals_total_score	Puntuació total dels factors individuals	Numèrica
SAVRY_proteccio_total_score	Puntuació total dels factors de protecció	Numèrica
SAVRY: factors de risc		
1_violencia_previa	El jove ha comès actes violents previs	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt

Variable	Descripció	Codificació
2_historia_delictes_no_violents	El jove ha participat en delictes no violents amb anterioritat	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
3_inici_precoç_violencia	Es coneixen actes previs de violència (abans dels 14 anys)	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
4_fracas_intervencions_anteriors	El jove ha incomplert les sentències judicials i les condicions de tractament	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
5_intents_autolesio_suicidi_anteriors	El jove té antecedents d'autolesió o d'intents de suïcidi	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
6_exposicio_violencia_llar	El jove ha presenciat actes violents a la llar	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
7_historia_maltracte_infantil	El jove ha sofert maltractament físic o tractament negligent durant la seva infància	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
8_delinquencia_pares	Els pares/cuidadors del jove tenen antecedents de conductes delictives en l'edat adulta	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
9_separacio_precoç_pares	Hi ha alteració en la continuïtat de la cura per part dels cuidadors durant la infància	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
10_baix_rendiment_escola	El jove ha tingut problemes de rendiment importants a l'escola	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
11_delinquencia_grup_iguals	El jove s'afilia amb iguals que delinqueixen	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
12_rebuig_grup_iguals	El jove és rebutjat pels seus iguals	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
13_estres_incapacitat_enfrontar_dificultats	El jove ha experimentat estrès	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
14_escassa_habilitat_pares_educar	El jove està sent educat pels pares en una disciplina inconsistent	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
15_manca_suport_personal_social	La família, els cuidadors i/o altres adults tenen capacitat i ganes d'oferir suport emocional i una tutoria de suport	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
16_entorn_marginal	El jove viu en un entorn amb baixos, moderats o alts nivells de delinqüència, pobresa i violència	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
17_actitud_negatives	Mostra actituds que donen suport a la legitimitat de la delinqüència o la violència	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
18_assumpcio_riscos_impulsivitat	El jove té problemes d'assumpció de riscos o d'impulsivitat	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
19_problemes_consum_toxics	El jove té dificultats relacionades amb el consum d'alcohol o drogues	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt

Variable	Descripció	Codificació
20_problemes_maneig_enuig	El jove té problemes per controlar expressions d'enuig	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
21_baix_nivell_empatia_remordiment	El jove presenta una discapacitat en el sentiment de remordiment que li correspondria a la seva edat	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
22_problemes_concentracio_hiperactivitat	S'hi han observat dificultats d'inquietud, hiperactivitat o problemes de concentració	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
23_baixa_colaboracio_intervencions	El jove no aprecia la necessitat d'una intervenció o expressa actituds negatives vers la intervenció o vers els proveïdors del tractament	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
24_baix_compromis_escolar_laboral	El jove presenta un baix interès o compromís vers l'escola o la feina	0 = Baix 1 = Moderat 2 = Alt
SAVRY: factors de protecció		
P1_implicacio_prosocial	El jove participa en activitats prosocials o en grups d'iguals prosocials	0 = Present 1 = Absent
P2_suport_social_fort	El jove té suports socials forts	0 = Present 1 = Absent
P3_forta_vinculacio_adult_prosocial	El jove ha tingut vincles duradors positius i llaços propers amb almenys un adult prosocial	0 = Present 1 = Absent
P4_actitud_positiva_intervencions_autoritat	El jove presenta una actitud positiva vers els interns d'intervenció/tractament i l'autoritat	0 = Present 1 = Absent
P5_fort_compromis_escola_treball	El jove mostra un alt nivell d'interès, implicació i motivació per tenir èxit a l'escola o a la feina	0 = Present 1 = Absent
P6_perseveranca_tret_personalitat	El jove té característiques de personalitat positives i resistents	0 = Present 1 = Absent
SAVRY: model de cinc factors		
Factor_Antisocial	Factor <i>comportament antisocial</i> (mitjana de puntuacions dels ítems que integren el factor)	Numèrica
Factor_DinamicaFamiliar	Factor <i>dinàmica familiar</i> (mitjana de puntuacions dels ítems que integren el factor)	Numèrica
Factor_Personalitat	Factor <i>personalitat</i> (mitjana de puntuacions dels ítems que integren el factor)	Numèrica
Factor_SuportSocial	Factor <i>suport social</i> (mitjana de puntuacions dels ítems que integren el factor)	Numèrica
Factor_Susceptibilitat	Factor <i>susceptibilitat al tractament</i> (mitjana de puntuacions dels ítems que integren el factor)	Numèrica
Variables de la reincidència		
temps_reincidencia	Temps que triga a reincidir	Numèrica 1 = Menys de 6 mesos 2 = De 6 mesos a 1 any 3 = D'1 a 2 anys
temps_rein_agrupat	Temps que triga a reincidir	4 = De 2 a 3 anys 5 = De 3 a 4 anys 6 = De 4 a 5 anys 7 = De 5 a 6 anys
edat_reincidencia	Edat en la primera reincidència	Numèrica
rein_nombre_fets	Nombre de fets en la primera reincidència	Numèrica
rein_data_fet	Data del fet principal de la primera reincidència	Data
rein_fet	Fet principal de la primera reincidència	Text

Variable	Descripció	Codificació
rein_fet_agrupat	Categoria del fet principal de la primera reincidència	1 = Contra les persones 2 = Contra la propietat violent 2 = Contra la propietat no violent 4 = Altres fets
rein_fet_violencia	Violència del fet principal de la primera reincidència	1 = Violent 2 = No violent
rein_fet_tipus	Tipus de fet principal de la primera reincidència	1 = Delicte 2 = Falta
rein_programa	Programa o mesura de la primera reincidència	Text
programa_reincidencia	Programa o mesura de la primera reincidència	1 = ATM 2 = MRM 3 = LV 4 = PBC 5 = Altres mesures de medi obert 6 = Internament 7 = Mesures cautelars 8 = TBC 9 = Altres MPA 10 = Presó 11 = LP i RPS
primera_reincidencia	Àmbit de la primera reincidència	1 = Justícia juvenil 2 = MPA 3 = Presó
on_reincidencia	Total d'àmbits de reincidència	1 = Només justícia juvenil 2 = Només MPA 3 = Només presó 4 = Justícia juvenil i MPA 5 = Justícia juvenil i presó 6 = MPA i presó 7 = Justícia juvenil, MPA i presó
nombre_reincidencies	Nombre de reincidències	Numèrica
nombre_rein_agrupat	Nombre de reincidències	1 = 1 reincidència 2 = 2 o 3 reincidències 3 = Més de 3 reincidències
severitat_puntuacio	Severitat de la reincidència	Numèrica
reincidencia	Reincidència	0 = No 1 = Sí

La descripció i la codificació de les variables referents al SAVRY s'han basat en el manual de Vallès i Hilterman (2006) i s'han fet d'acord amb la literatura consultada.

Respecte al SAVRY, també s'ha utilitzat el model de cinc factors trobat per Hilterman *et al.* (2016) amb una mostra de joves atesos per la justícia juvenil de Catalunya. Tenint en compte que el model s'estructura de maneres diferents segons el gènere, s'ha utilitzat el model dels nois, atès que són la majoria de la població d'estudi (82,2%). Per poder realitzar anàlisis amb el model, s'han creat

cinc variables numèriques, una per a cada factor, calculada a partir de la mitjana de puntuacions dels ítems que la integren.

La **severitat de la reincidència** respòn a la puntuació creada mitjançant la recodificació de quatre variables: *violència en el fet de la primera reincidència* (0 = no violent; 1 = violent), *tipificació* (0 = falta; 1 = delicte), *mesura o pena imposada* (0 = no privativa de llibertat; 1 = privativa de llibertat) i el *nombre de reincidències* (0 = 1 o 2 reincidències; 1 = 3 reincidències o més). Amb un mínim de 0 i un màxim de 4, la mitjana global de la severitat de la reincidència és d'1,84 (DT = 0,99).

A l'hora de comparar les dades amb les dels estudis anteriors cal tenir en compte que algunes variables es van recollir o processar amb una metodologia diferent de la de l'estudi actual. La taula 5 marca les variables comparables i les que no ho són. La numeració dels estudis correspon a la de la taula 2.

Taula 5. Diferències metodològiques en les variables dels estudis recuperats

Estudi	1	2	3	4	5	6	7/8/9
Finalització <i>causa base</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Seguiment reincidència (a 31 de desembre)	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Mitjana anys seguiment	2,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5 ³
Població o mostra estudiada segons els programes							
Mediació i reparació	n = 934						N = 2.022
Assessorament tècnic	n = 1.055						
Llibertat vigilada	n = 386	N = 188 (reincidents)	n = 558	n = 529	n = 525	n = 493	N = 967
PBC	N = 284						N = 511
Altres de medi obert	N = 25						N = 122 (RTS)
Internament	N = 148	N = 118 (reincidents)	N = 169	N = 183	N = 169	N = 213	N = 258
Mesures cautelars	N = 71						
Variables personals							
gènere	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
nacionalitat	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
nacionalitat_agrupat							
edat_fet	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓
edat_final_programa	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

³ En la recerca de MRM el temps de seguiment per a la reincidència va ser fins al 30 de juny de 2011, amb una mitjana de tres anys.

Estudi	1	2	3	4	5	6	7/8/9
Variabls penals							
antecedents	✓	✗	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	✓
nombre_antecedents							
fet_nombre	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓
fet_agrupat							
fet_violencia							
fet_tipus	Fets en temptativa exclusos	✗	Fets en temptativa exclusos				✓
Variabls referents al programa o mesura							
territori	✗	✗	LV: ✓ IC: ✗	LV: ✓ IC: ✗	LV: ✓ IC: ✗	LV: ✓ IC: ✗	IC: ✗
programa_mesura	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
programa_agrupat							
durada_programa	✓	✗	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	✓
temps_inici							
Variabls de la reincidència							
reincidència	No inclou MPA	✓	✓	✓	✓	✓	✓
edat_reincidència	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
temps_reincidència							
primera_reincidència							
rein_programa_agrupat	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
rein_fet_agrupat							
rein_fet_violencia							
rein_fet_tipus	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓
rein_nombre_fets	✗	✗	✓	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	LV: ✗ IC: ✓	✓
on_reincidència	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
nombre_reincidències	Només en la justícia juvenil	✓	✓	✓	✓	✓	✓

N = població; n = mostra; ✓ = variable recollida i processada amb la mateixa metodologia; ✗ = variable no recollida o recollida amb una metodologia diferent (no comparable amb l'estudi actual); LV = llibertat vigilada; IC = internament en centre.

2.2.4. Anàlisis de les dades

Les anàlisis d'aquesta recerca s'han fet amb l'aplicació SPSS.17 i han estat les següents:

- *Anàlisis descriptives*: se n'han extret les freqüències absolutes i relatives per a les variables nominals, i la mitjana i la desviació típica per a les variables numèriques.
- *Taules de contingència per determinar la relació entre variables nominals*: se n'han extret els coeficients Phi i V de Cramer. En els

resultats significatius, s'han marcat amb asterisc els valors amb residu tipificat corregit $\geq 1,8$ o $\leq -1,8$.

- *Anàlisi de la variància (ANOVA) per determinar la relació entre variables nominals i numèriques:* en els resultats significatius, s'han marcat amb asterisc els valors superiors a la mitjana total. Per a les variables politòmiques, els valors superiors s'han marcat segons la prova DMS (diferència mínima significativa) de Fisher.
- *Anàlisi de correlacions per determinar la relació entre variables numèriques:* se n'ha extret el coeficient de Pearson.
- *Anàlisi de fiabilitat per a les dades tipus escala de l'avaluació del risc amb el SAVRY:* en la literatura consultada, la fiabilitat del SAVRY s'ha avaluat majoritàriament a través del coeficient de correlació intraclasse (ICC). Cada autor ha utilitzat un model i una forma diferent de l'ICC segons el tipus i el nombre d'avaluadors, i també la manera com s'ha aplicat el SAVRY en les persones avaluades. En la recerca actual els avaluadors no s'han seleccionat *ad hoc*, sinó que són tots els 179 professionals de justícia juvenil que van aplicar el SAVRY a la població d'estudi durant la intervenció. Tenint en compte les diferències d'ús de l'ICC en la literatura i el disseny de la recerca actual, l'anàlisi s'ha portat a terme a través del coeficient alfa de Cronbach, assumint que equival al model de dos factors mixtos de l'ICC (Shrout i Fleiss, 1979).
- *Anàlisi de la corba ROC per tal de valorar la capacitat predictiva de l'avaluació del risc amb el SAVRY:* se n'han extret el valor de l'àrea sota la corba (AUC), l'error típic i l'interval de confiança al 95%. No s'ha tingut en compte cap nota de tall per als resultats, però en cap cas no s'ha considerat acceptable un valor de l'AUC igual o inferior a 0,50.
- *Anàlisi de l'odds ratio per tal d'avaluar la capacitat predictiva de les avaluacions del risc amb el SAVRY.* Per fer aquesta anàlisi s'ha necessitat una variable dicotòmica, per la qual cosa s'han avaluat les dues estratègies d'agrupació possibles del resum de risc global: *risc alt* contra *risc moderat/baix* i *risc alt/moderat* contra *risc baix*. Se n'han

extret també mesures de precisió derivades de l'anàlisi com la *sensibilitat*, l'*especificitat*, el valor predictiu positiu i el valor predictiu negatiu.

2.2.5. Calendari de la recerca

La recerca s'ha dut a terme durant l'any 2016, tot i que una part de la recollida i del processament de dades es va fer entre el juliol i l'octubre de 2014. Va ser així per tal que les dades també es poguessin utilitzar, en aquell moment, per a la recerca *L'execució penal a Justícia Juvenil a Tarragona. Anàlisi comparativa amb Lleida i Girona*, elaborada entre el Departament de Justícia i la Universitat Rovira i Virgili.

La recollida de dades prevista per a 2016 respon a l'objectiu d'actualitzar la reincidència a un període de seguiment de 5,5 anys de mitjana.

Tasques / Any i mes	2014				2016												2017				
	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5
Fase I. Plantejament																					
Concreció i elaboració del projecte																					
Fase II. Marc teòric																					
Recull i consulta de literatura																					
Construcció del marc teòric																					
Fase III. Recollida de dades																					
Extracció dades del SIJJ																					
Seguiment reincidència fins a 2013																					
Seguiment reincidència fins a 2015																					
Processament de dades a SPSS																					
Fase IV. Resultats																					
Anàlisi quantitativa de les dades																					
Discussió de resultats																					
Elaboració conclusions i propostes																					
Elaboració de l'informe																					
Presentació de resultats																					

3. El perfil dels joves de justícia juvenil

3.1. Perfil general dels joves

L'any 2010, 4.753 joves d'entre 14 i 22 anys van finalitzar un programa o una mesura (*causa base*) de justícia juvenil a Catalunya. Atesa la diversitat de procediments que es dona en la justícia de menors, cal tenir en compte que el perfil general d'aquests joves és molt heterogeni.

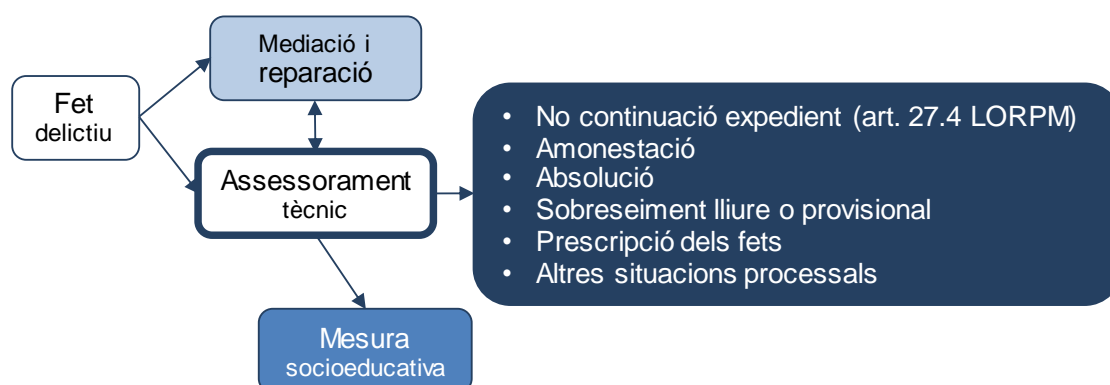
Quan la Fiscalia de Menors obre un expedient, demana al Servei de Mediació i Assessorament Tècnic (SMAT) que valori la possibilitat de realitzar un procés de mediació i reparació i/o que elabori un informe d'assessorament tècnic per al jutge.

Per aquesta raó, al llarg de l'informe diferenciarem les tres situacions processals generals en què un jove pot finalitzar un programa o mesura:

- **Mediació i reparació (MRM):** procediment de justícia restaurativa que preveu l'art. 19 LORPM i que, en cas de resultat positiu, conclou amb sobreseïment per reparació. S'han inclòs en aquest grup els casos en els quals s'ha realitzat tant la MRM com l'ATM però no consta l'execució de cap mesura socioeducativa.
- **Assessorament tècnic (ATM):** s'han inclòs en aquest grup els casos en els quals l'informe d'assessorament tècnic és l'únic programa finalitzat vinculat a la *causa base* de cada menor que forma part de l'estudi. Els motius de finalització dels procediments són variats (gràfic 18).
- **Mesura socioeducativa:** quan, després d'un assessorament tècnic i del judici corresponent, el jutge de menors ha imposat una mesura socioeducativa (excepte l'*amonestació*),⁴ ja sigui en medi obert (*llibertat vigilada, prestacions en benefici de la comunitat, etc.*) o d'*internament*.

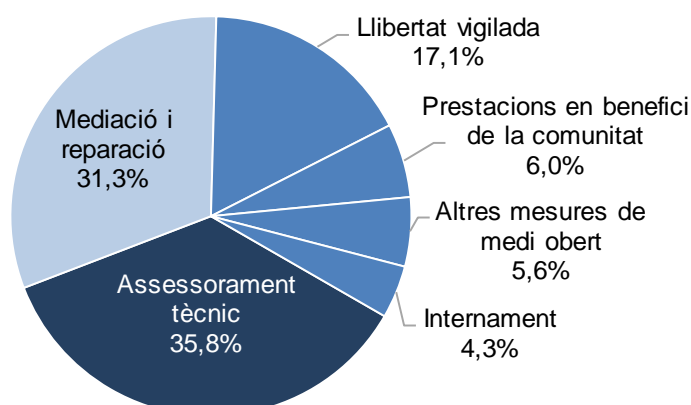
⁴ Les mesures d'amonestació les executa el jutge de menors mateix, per la qual cosa no consten com a programa en la base de justícia juvenil. En aquests casos, la *causa base* és l'ATM.

Gràfic 18. Esquema dels procediments en la justícia de menors segons les tres situacions processals generals de finalització

Cada una d'aquestes situacions processals representa al voltant d'un terç de la població estudiada, com s'observa en el gràfic 19, que també desglossa les mesures socioeducatives més freqüents.

Gràfic 19. Distribució de la població d'estudi segons l'últim programa o mesura finalitzada (causa base)

Vista aquesta heterogeneïtat de situacions, la descripció del perfil general i dels perfils específics de cada terç serà rellevant a l'hora de conèixer si hi ha diferències destacables respecte al perfil de vuit anys enrere i que la recerca anterior descrivia. En aquella ocasió es va estudiar una mostra de la població que va finalitzar un programa o una mesura el 2002.

Recordem que aquestes dades i totes les que aporta aquest informe estan disponibles en un arxiu annex i en format full de càlcul. A més, el capítol 2 (taula 5) exposa les diferències metodològiques entre els estudis que es comparen, com ara si es va estudiar tota la població (N) o se'n va seleccionar una mostra (n).

Taula 6. Característiques personals dels joves que finalitzen un programa o una mesura de justícia juvenil segons l'any de finalització

Variable	Categories	2002		2010	
		n	%	N	%
Gènere	Noi	2.534	**87,3	3.908	82,2
	Noia	369	12,7	845	**17,8
Nacionalitat	Espanyola	2.407	**86,1	3.028	63,7
	Estrangera	388	13,9	1.725	**36,3
Àrea geogràfica de procedència	Europa	57	14,7	251	14,6
	Magrib	258	**66,5	634	36,8
	Amèrica Central i del Sud	60	15,5	739	**42,8
	Altres	13	3,4	101	**5,9
Edat en la comissió del fet principal	14 i 15 anys	1.111	40,1	1.783	37,8
	16 i 17 anys	1.663	59,9	2.931	62,2

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

De mitjana, els joves tenen 15,8 anys (DT = 1,06) en el moment de cometre el fet principal de la *causa base*, igual que el 2002. La majoria són nois i tenen nacionalitat espanyola. Ara bé, la proporció de noies en la població actual és significativament superior a la que hi havia en l'estudi anterior (12,7% el 2002 enfront del 17,8% el 2010).

També ha augmentat de forma rellevant la proporció de joves amb nacionalitat estrangera (13,9% el 2002 enfront del 36,3% el 2010), però no en totes les àrees geogràfiques de procedència. La proporció de joves amb nacionalitat del Magrib ha disminuït significativament i, per contra, actualment hi ha una xifra destacable de joves d'Amèrica Central i del Sud.

Taula 7. Característiques penals dels joves que finalitzen un programa o una mesura de justícia juvenil segons l'any de finalització

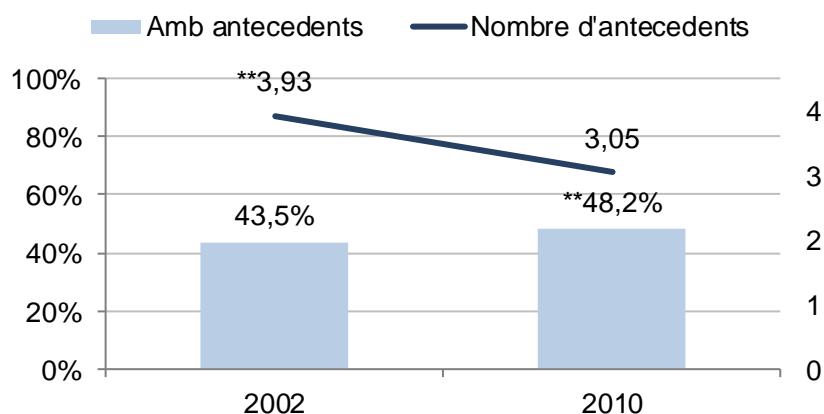
Variables	Categories	2002		2010	
		n	%	N	%
Antecedents	Sense antecedents	1.641	**56,5	2.460	51,8
	Amb antecedents	1.262	43,5	2.293	**48,2
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	630	49,9	1.384	**60,4
	De 3 a 5 antecedents	305	24,2	593	25,9
	Més de 5 antecedents	327	**25,9	316	13,8
Nombre de fets	1 fet	2.352	**81,0	3.331	70,1
	2 fets	433	14,9	997	**21,0
	3 fets o més	118	4,1	425	**8,9

Variables	Categories	2002		2010	
		n	%	N	%
Categoria del fet principal	Contra les persones	705	24,6	1.796	**37,8
	Contra la propietat violent	479	16,7	729	15,3
	Contra la propietat no violent	1.012	**35,3	1.274	26,8
	Altres	668	**23,3	954	20,1
Violència del fet principal	Violent	995	34,7	2.525	**53,1
	No violent	1.870	**65,3	2.228	46,9
Tipificació del fet principal	Delicte	2.360	**86,8	3.580	75,3
	Falta	359	13,2	1.173	**24,7

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Quasi la meitat dels joves tenen causes prèvies, una proporció que ha augmentat des de l'últim estudi (43,5% enfront del 48,2%). No obstant això, els que tenen antecedents n'acumulen menys, amb una mitjana de 3,05 (DT = 3,20), mentre que anteriorment era de 3,93. L'any 2002 els joves amb més de cinc antecedents suposaven el 25,9% del total; en canvi, en l'estudi actual són el 13,8%.

Gràfic 20. Joves amb antecedents i mitjana d'antecedents segons l'any de finalització de la *causa base*

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

En la *causa base*, no destaca una tipologia delictiva de manera majoritària, tot i que els fets contra les persones són els més freqüents (37,8%), seguits dels fets contra la propietat no violents (26,8%). Així doncs, observem que s'ha invertit l'ordre de les dues categories delictives més freqüents en la justícia de menors.

La taula 8 desglossa amb més detall els tipus delictius de cada categoria. Destaca el fet que les lesions són el tipus concret més freqüent entre tots els delictes (21,6% del total de joves).

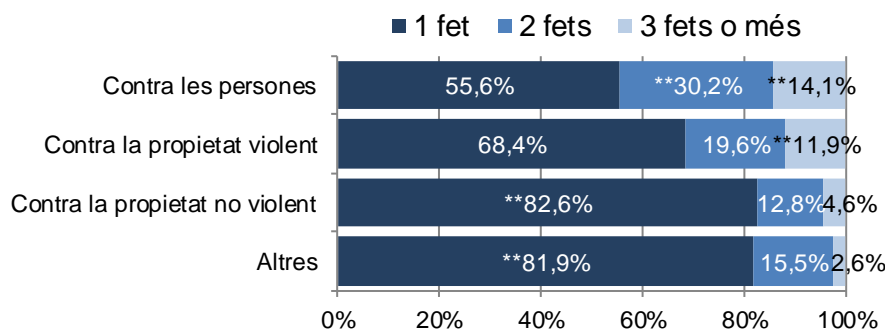
Taula 8. Tipus delictius desglossats del fet principal de la *causa base* (2010)

	Per categoria		Total
	N	%	%
Contra les persones			
Lesions	1.026	57,1	21,6
Contra la llibertat	359	20,0	7,6
Violència familiar i domèstica	200	11,2	4,2
Atemptat contra l'autoritat	137	7,6	2,9
Contra la llibertat sexual	60	3,3	1,3
Homicidi i assassinat	14	0,8	0,3
Contra la propietat violent			
Robatori amb violència	343	47,1	7,2
Robatori amb violència o intimidació	249	34,2	5,2
Robatori amb intimidació	137	18,8	2,9
Contra la propietat no violent			
Robatori amb força en les coses	544	42,7	11,4
Furt	536	42,1	11,3
Robatori i furt d'ús de vehicle de motor	194	15,2	4,1
Altres fets			
Danys	408	42,8	8,6
Trànsit	211	22,1	4,4
Contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic	92	9,6	1,9
Contra l'ordre públic i els interessos generals	70	7,3	1,5
Contra la salut pública	37	3,9	0,8
Contra l'honor i la intimitat	37	3,9	0,8
Contra l'Administració de justícia	36	3,8	0,8
Contra la integritat moral	27	2,8	0,6
Contra l'Administració pública	18	1,9	0,4
Falsedats	11	1,2	0,2
Incendi	7	0,7	0,1

Nota: en l'annex es poden consultar tots els fets delictius inclosos en els tipus.

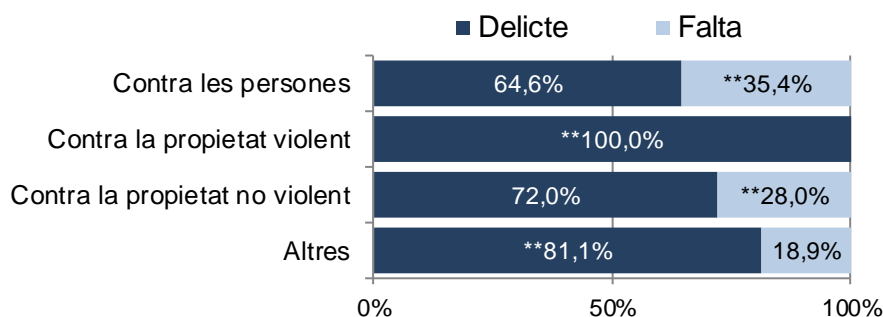
Respecte a l'estudi anterior s'observa un augment en el nombre i la violència dels fets comesos en la *causa base*, però també en el de fets tipificats com a faltes. Les diferències respecte al delicte podrien explicar-se per l'increment de fets contra les persones. Aquesta categoria delictiva, que comporta sempre violència, presenta un nombre més alt de fets condemnats (per exemple, situacions en què una lesió també ha implicat amenaces) i una proporció més gran de fets tipificats com a falta.

Gràfic 21. Percentatge de fets de la *causa base* segons la categoria delictiva (finalització any 2010)

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Gràfic 22. Tipificació del fet principal de la *causa base* segons la categoria delictiva (finalització any 2010)

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Taula 9. Característiques relacionades amb l'execució dels programes o les mesures de justícia juvenil segons l'any de finalització de la *causa base*

Variables categòriques	Categories	2002		2010	
		n	%	N	%
Territori d'execució del programa o la mesura	Barcelona	.	.	3.324	69,9
	Girona	.	.	614	12,9
	Lleida	.	.	371	7,8
	Tarragona	.	.	444	9,3
Tipus de programa finalitzat	ATM	1.055	37,3	1.703	35,8
	MRM	934	33,0	1.486	31,3
	Mesures socioeducatives	843	29,8	1.564	*32,9
	Llibertat vigilada	386	45,8	811	**51,9
	PBC	284	**33,7	284	18,2
	Altres de medi obert ^a	25	3,0	266	**17,0
	Internament	148	**17,6	203	13,0

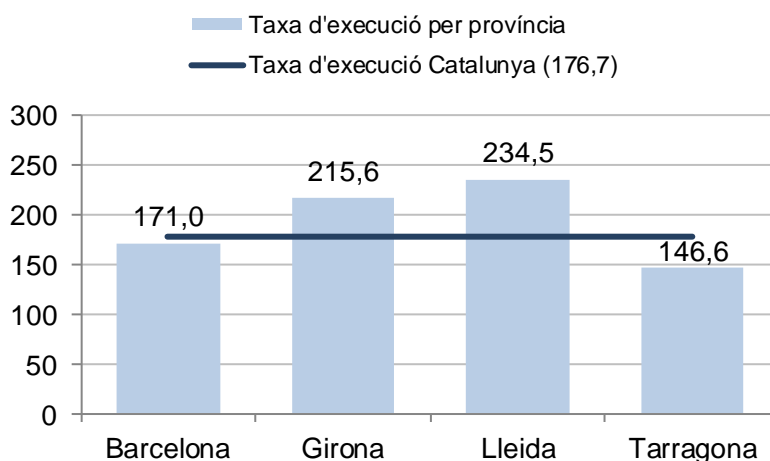
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

^a Com a *altres mesures de medi obert* s'hi han inclòs: *realització de tasques socioeducatives, permanència de cap de setmana al domicili, tractament terapèutic ambulatori, assistència a centre de dia, seguiment d'internament en centre terapèutic, convivència amb altres persones i assistència voluntària en medi obert.*

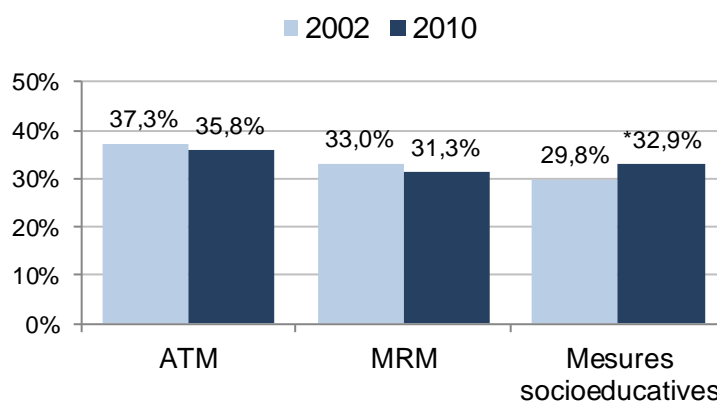
Respecte a l'execució dels programes i les mesures, en l'àmbit territorial, Barcelona representa el 69,9% del total, ja que és la província més poblada. En canvi, per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys, Lleida i Girona presenten una taxa d'execució més alta que la mitjana, mentre que a Tarragona és inferior.

Gràfic 23. Nombre de joves que finalitzen un programa o una mesura per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys a Catalunya i per província

Pel que fa a la situació processal de finalització de la *causa base*, hem vist al principi de l'apartat que cadascuna representa un terç de la població de justícia juvenil. En l'estudi actual no hi ha una proporció estadísticament diferent de mediació i reparació ni d'assessorament tècnic com a últims programes. En canvi, sí que ha augmentat lleugerament la proporció de mesures socioeducatives.

Gràfic 24. Procediment de finalització de la *causa base* segons l'any

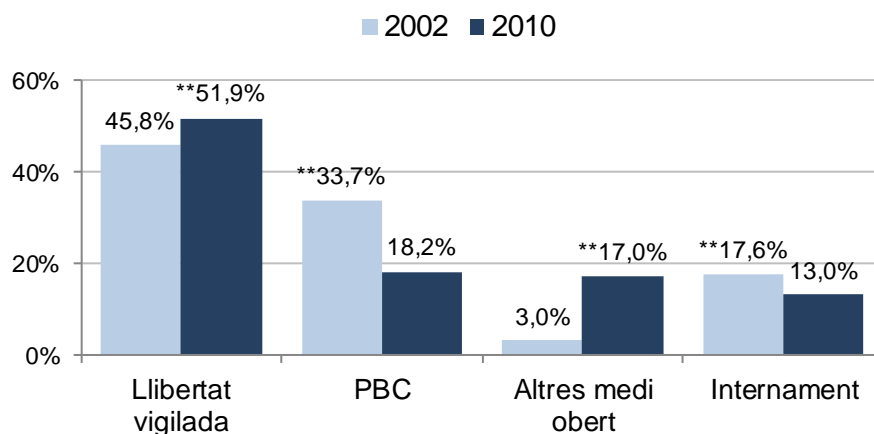

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Si ens fixem en les mesures socioeducatives, excepte en el cas de les PBC, hi ha un ús més elevat de les diferents mesures en medi obert, inclosa la *llibertat*

vigilada, que és la més freqüent. D'altra banda, també destaca un descens estadísticament significatiu en la proporció de joves que han finalitzat un *internament*.

Gràfic 25. Mesures socioeducatives finalitzades segons l'any

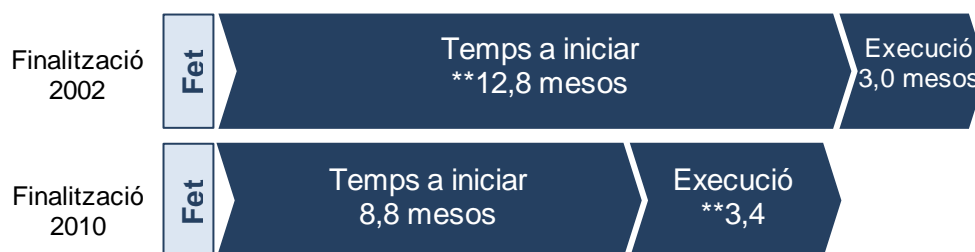

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Si analitzem la mitjana del temps que passa entre alguns fets rellevants, la *causa base* s'inicia 264,93 dies després de la comissió dels fets (DT = 263,33). Un cop iniciat el programa o la mesura, la durada mitjana de l'execució és de 133,43 dies (DT = 208,84).

El temps que es triga a iniciar el procediment ha disminuït de forma rellevant des de l'últim estudi, amb una diferència de quatre mesos. Aquest fet comporta que el temps total dedicat als procediments sigui inferior. Així doncs, la mitjana d'edat dels joves en el moment de finalitzar el programa també ha disminuït (de 17,6 anys el 2002 a 16,9 anys el 2010).

Gràfic 26. Mitjana del temps que es triga a iniciar i durada de l'execució del programa o la mesura de la *causa base* segons l'any de finalització

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

No obstant això, hem de tenir en compte que els temps poden diferir molt segons el tipus de procediment o programa, qüestió que s'analitzarà amb més profunditat en els apartats dedicats a cadascun d'ells.

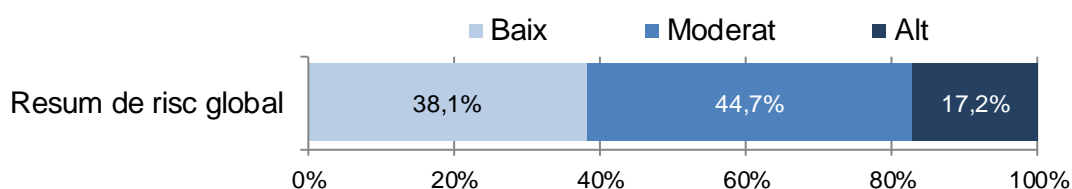
3.1.1. Valoració del risc de reincidència amb el SAVRY

Aquesta és la primera vegada que disposem de dades de l'avaluació del risc de reincidència dels joves estudiats amb el SAVRY, la qual cosa ens permet aprofundir en la descripció dels joves i en els factors que incideixen en la reincidència. Recordem que aquest instrument es va implementar l'any 2009 i s'aplica durant l'execució de mesures de *llibertat vigilada* i *internament* majoritàriament.

Per tant, a l'hora d'extreure conclusions, haurem de tenir en compte que els joves amb alguna valoració del risc representen només el 18,0% de la població (N = 855).

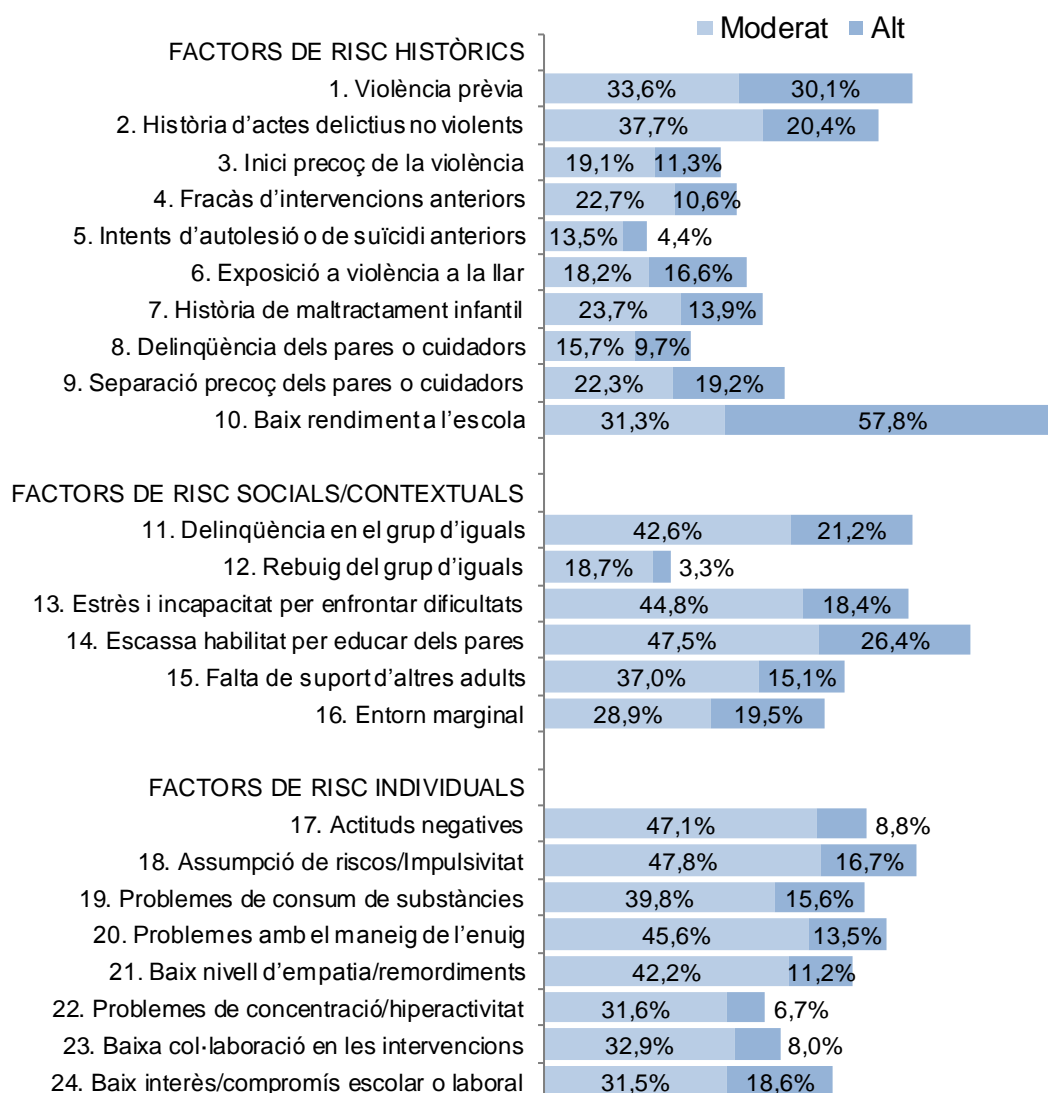
Pel que fa al resultat de les avaluacions, a la majoria dels joves se'ls ha valorat amb un risc global baix o moderat (82,9%). En general, les valoracions de risc global alt són minoritàries.

Gràfic 27. Valoració del resum de risc global en els joves avaluats amb el SAVRY

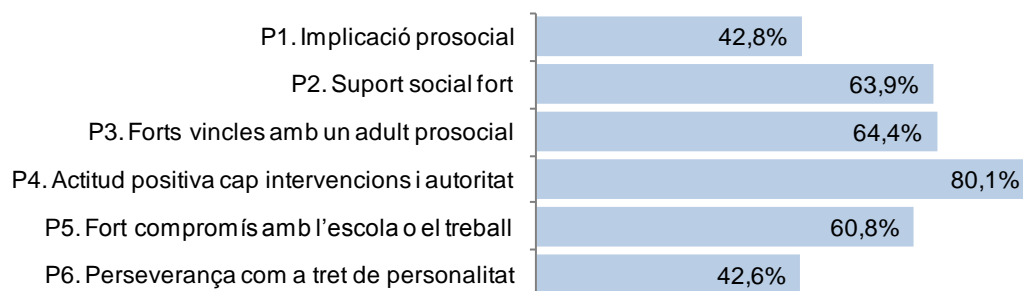
Dels vint-i-quatre factors de risc avaluats individualment, el *baix rendiment a l'escola* i l'*escassa habilitat dels pares per educar* s'han puntuat amb risc moderat o alt en la gran majoria dels joves. Destaca també una elevada xifra de joves amb *violència prèvia*, *delinqüència en el grup d'iguals* i amb aspectes de la personalitat com l'*assumpció de riscos i impulsivitat* o l'*estrès i incapacitat per enfrontar dificultats*.

Gràfic 28. Valoració dels factors de risc en els joves avaluats amb el SAVRY (risc moderat o alt)

Respecte als factors de protecció envers la reincidència, la gran majoria dels joves presenten una *actitud positiva vers les intervencions i l'autoritat*. D'altra banda, els factors de protecció menys presents són la *implicació prosocial* i la *perseverança com a tret de personalitat*.

Gràfic 29. Presència de factors de protecció en els joves avaluats amb el SAVRY

3.2. Els joves que han finalitzat un programa de MRM

Aquest apartat i els següents exposen les dades relatives al perfil dels joves segons el tipus de programa o mesura finalitzada. En primer lloc, per conèixer les característiques que els diferencien del perfil general descrit i, en segon lloc, per saber si aquestes característiques han canviat respecte als estudis anteriors.

En el cas dels programes de mediació i reparació, també s'hi inclouen les dades d'una segona recerca elaborada pel CEJFE que va estudiar, amb la mateixa metodologia, els joves que van finalitzar una MRM l'any 2008.

Taula 10. Característiques personals i penals dels joves que finalitzen una MRM segons l'any de finalització

Variables	Categories	2002		2008		2010	
		n	%	N	%	N	%
Variabls personals							
Gènere	Noi	814	**87,2	1.628	80,5	1.174	79,0
	Noia	120	12,8	394	19,5	312	**21,0
Nacionalitat	Espanyola	814	**91,9	1.545	76,4	1.057	71,1
	Estrangera	72	8,1	477	**23,6	429	**28,9
Àrea geogràfica de procedència	Europa	9	12,5	68	14,3	58	13,5
	Magrib	41	**56,9	144	30,2	126	29,4
	Amèrica Central i del Sud	18	25,0	239	50,1	219	51,0
	Altres	4	5,6	26	5,5	26	6,1
Edat en la comissió del fet principal	14 i 15 anys	369	40,1	896	*44,7	613	41,6
	16 i 17 anys	551	*59,9	1.109	55,3	859	58,4
Variabls penals							
Antecedents	Sense antecedents	721	**77,2	1.483	73,3	1.078	72,5
	Amb antecedents	213	22,8	539	26,7	408	27,5
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	171	84,7	448	83,1	350	85,8
	De 3 a 5 antecedents	22	10,9	78	14,5	47	11,5
	Més de 5 antecedents	9	4,5	13	2,4	11	2,7
Nombre de fets (agrupada)	1 fet	826	**88,4	1.593	78,8	1.152	77,5
	2 fets	97	10,4	334	16,5	277	**18,6
	3 fets o més	11	1,2	95	**4,7	57	3,8
Categoria del fet principal	Contra les persones	188	20,1	742	**36,7	568	**38,2
	Contra la propietat violent	73	7,8	168	8,3	120	8,1
	Contra la propietat no violent	378	**40,5	544	26,9	404	27,2
	Altres	295	**31,6	568	28,1	394	26,5

Variables	Categories	2002		2008		2010	
		n	%	N	%	N	%
Violència del fet principal	Violent	217	23,2	910	**45,0	688	**46,3
	No violent	717	**76,8	1.112	55,0	798	53,7
Tipificació del fet principal	Delicte	798	**87,5	1.495	73,9	1.051	70,7
	Falta	114	12,5	527	**26,1	435	**29,3
Variables referents al programa							
Territori d'execució del programa	Barcelona	.	.	1.327	65,6	1.020	68,6
	Girona	.	.	321	15,9	203	13,7
	Lleida	.	.	206	10,2	153	10,3
	Tarragona	.	.	168	8,3	110	7,4

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Les característiques que destaquen del perfil de MRM respecte al perfil general (capítol 3.1) són les següents:

- La proporció de noies és més elevada (21,0% en MRM enfront del 17,8% en el perfil general).
- Hi ha un percentatge més petit de joves amb nacionalitat estrangera (28,9% enfront del 36,3%), la meitat dels quals provenen d'Amèrica Central i del Sud. En la MRM és on trobem el percentatge més baix de joves procedents del Magrib (29,4% enfront del 36,8%).
- La majoria no tenen antecedents (72,5% enfront del 51,8%), i, si en tenen, n'acumulen un o dos (1,67 de mitjana enfront de 3,05).
- En la *causa base* la majoria només han comés un fet (77,5% enfront del 70,1%), el qual ha estat amb una proporció més gran sense violència i tipificat com a falta (29,3% enfront del 24,7%). Cometen *Altres delictes* en major proporció (26,5% enfront del 20,1%) i un percentatge inferior de delictes *Contra la propietat violents* (8,1% enfront del 15,3%). Cal tenir en compte que, abans de demanar i autoritzar el procés de mediació, la Fiscalia de Menors pren en consideració la gravetat i les circumstàncies dels fets i, de manera particular, si s'hi ha exercit violència o intimidació (art. 19.1 LORPM).

Respecte als estudis anteriors, les diferències exposades en el perfil general s'han fet més paleses en els joves de MRM. És a dir, ha estat més destacable

l'augment en la proporció de noies, de joves amb nacionalitat d'Amèrica Central i del Sud, de joves amb antecedents i de joves que cometen fets contra les persones o tipificats com a faltes.

També s'observen canvis en el tipus, la forma i el resultat del procés de MRM.

Taula 11. Tipus, formes i resultats de la MRM segons l'any de finalització

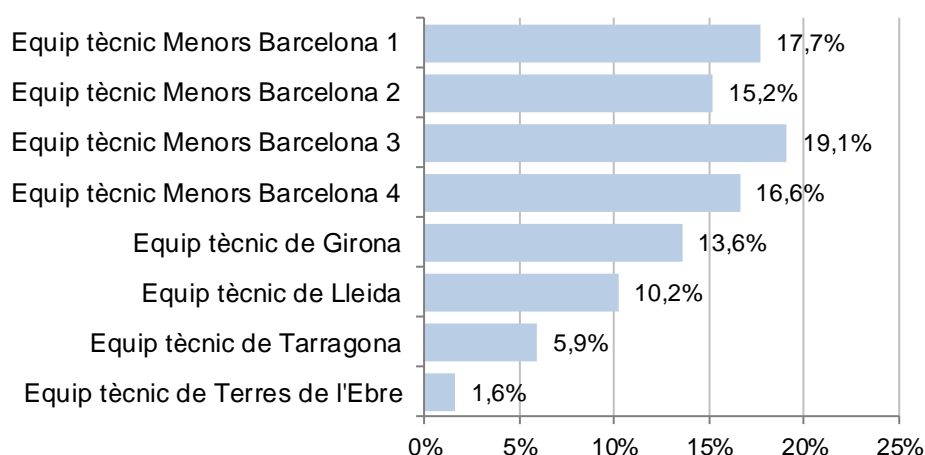
Variable	Categoria	2008		2010	
		N	%	N	%
Resultat de la MRM	Resultat negatiu	399	**19,7	131	8,8
	Resultat positiu	1.623	80,3	1.354	**91,2
Participació de la víctima en la MRM	Amb participació de la víctima	1.364	**84,0	1.007	76,9
	Sense participació de la víctima	259	16,0	302	**23,1
Tipus de conciliació i reparació amb la víctima	Conciliació amb la víctima exclusivament	705	51,4	443	49,8
	Conciliació amb reparació econòmica	355	25,9	276	**31,0
	Conciliació sense reparació econòmica	146	10,6	98	11,0
	Conciliació amb reparació a la comunitat	165	**12,0	72	8,1
Forma de conciliació i reparació amb la víctima	Participació de la víctima amb trobada	679	53,8	538	57,7
	Participació de la víctima sense trobada	459	36,3	301	32,3
	Reparació per iniciativa de les parts	125	9,9	94	10,1
Motius del resultat negatiu del programa	Per decisió del mediador	154	38,6	41	32,5
	Per actitud del menor	245	61,4	85	67,5

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

La major part dels processos amb resultat positiu s'han portat a terme amb la participació de la víctima. Ara bé, des de l'estudi anterior ha augmentat la proporció de casos en els quals la víctima no ha participat (16,0% el 2008 enfront del 23,1% el 2010) o en què la conciliació s'ha fet amb reparació econòmica (25,9% enfront del 31,0%).

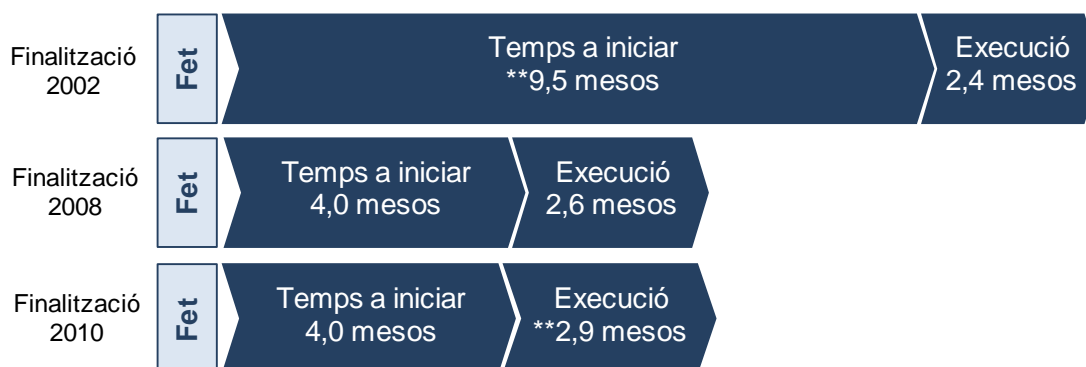
Territorialment, la realització dels processos de MRM es distribueix en equips tècnics de la manera següent:

Gràfic 30. Distribució dels processos de MRM segons els equips tècnics

Els programes de MRM han trigat 119,19 dies de mitjana a iniciar-se (DT = 73,81) i s'han realitzat en 87,67 dies (DT = 60,92). Temps, en total, molt més curt des de 2008 en comparació amb 2002.

Gràfic 31. Mitjana del temps que es triga a iniciar i durada de la MRM segons l'any de finalització

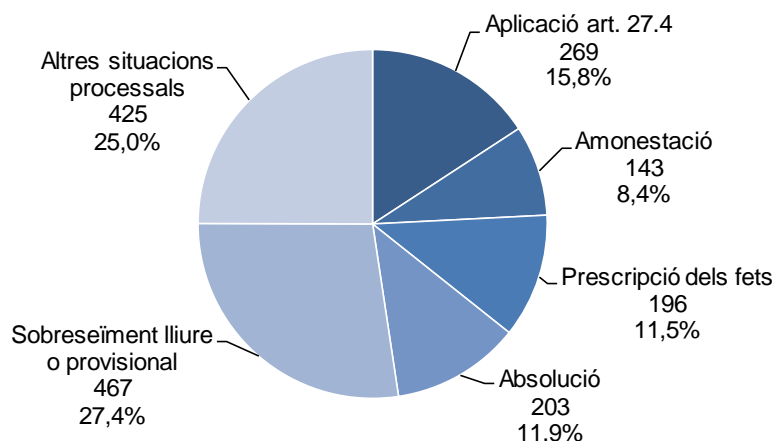

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

3.3. Els joves que han finalitzat un programa d'ATM

Pel que fa als joves que finalitzen la *causa base* amb un programa d'assessorament tècnic, cal recordar que es tracta d'un perfil heterogeni i que engloba diferents situacions processals.

Gràfic 32. Situació processal dels procediments que han finalitzat amb un ATM (finalització 2010)

Nota: *altres situacions processals* inclou l'alçament, l'anul·lació, la refosa i l'acumulació de mesures, així com els procediments dels quals no consta prou informació judicial per saber-ne el motiu de finalització.

En la primera recerca (ATM finalitzats el 2002) es van estudiar tres dels subgrups que presenta el gràfic 32. En primer lloc, els casos en què la Fiscalia de Menors, a proposta de l'equip tècnic responsable d'elaborar l'ATM, decideix no continuar amb l'expedient en interès del menor (art. 27.4 LORPM). La proporció d'aquests casos ha baixat de forma rellevant (del 46,6% al 15,8% en l'estudi actual). El segon subgrup d'estudi van ser els joves als quals el jutge va imposar una *amonestació* i va dur-la a terme (del 3,8% al 8,4% en l'estudi actual). Finalment, també es van estudiar els casos finalitzats per prescripció (del 17,4% a l'11,5% en l'estudi actual).

Per qüestions metodològiques en la identificació de les diferents situacions processals no podem saber si la proporció de la resta de subgrups ha canviat (*absolució, sobreseïment i altres situacions processals*).

Pel que fa al perfil dels joves en el total d'ATM s'observen diferències entre l'estudi esmentat i l'actual que cal destacar. El percentatge de joves amb

antecedents ha augmentat de forma significativa (del 40,5% al 51,9%). També és estadísticament més alta la proporció de joves que han comès un fet contra la propietat amb violència (de l'11,8% al 15,5%). Les dues variables s'identifiquen en la literatura com a associades a la reincidència, per la qual cosa aquests resultats s'han de tenir en compte a l'hora d'analitzar la taxa de reincidència del total de joves que finalitzen un ATM.

Quant als tres subgrups d'estudi (aplicació de l'art. 27.4 LORPM, *amonestació* i *prescripció*) es descriuen a continuació.

Taula 12. Característiques personals i penals dels joves que finalitzen la *causa base* per aplicació de l'art. 27.4 LORPM, per *amonestació* i per *prescripció*

Variable	Categoria	Aplicació art. 27.4 LORPM		Amonestació		Prescripció dels fets	
		N	%	N	%	N	%
Gènere	Noi	207	77,0	103	72,0	165	84,2
	Noia	62	23,0	40	28,0	31	15,8
Nacionalitat	Espanyola	197	73,2	94	65,7	92	46,9
	Estrangera	72	26,8	49	34,3	104	53,1
Àrea geogràfica de procedència	Europa	6	8,3	8	16,3	29	27,9
	Magrib	33	45,8	24	49,0	35	33,7
	Amèrica Central i del Sud	21	29,2	15	30,6	35	33,7
	Altres	12	16,7	2	4,1	5	4,8
Edat en el fet principal	14 i 15 anys	108	40,4	39	27,5	64	33,0
	16 i 17 anys	159	59,6	103	72,5	130	67,0
Antecedents	Sense antecedents	227	84,4	94	65,7	65	33,2
	Amb antecedents	42	15,6	49	34,3	131	66,8
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	37	88,1	24	49,0	67	51,1
	De 3 a 5 antecedents	2	4,8	14	28,6	41	31,3
	Més de 5 antecedents	3	7,1	11	22,4	23	17,6
Nombre de fets	1 fet	213	79,2	102	71,3	145	74,0
	2 fets	47	17,5	29	20,3	43	21,9
	3 fets o més	9	3,3	12	8,4	8	4,1
Categoria del fet principal	Contra les persones	131	48,7	76	53,1	83	42,3
	Contra la propietat violent	16	5,9	7	4,9	16	8,2
	Contra la propietat no violent	51	19,0	33	23,1	60	30,6
	Altres	71	26,4	27	18,9	37	18,9
Violència del fet principal	Violent	147	54,6	83	58,0	99	50,5
	No violent	122	45,4	60	42,0	97	49,5
Tipificació del fet principal	Delicte	212	78,8	75	52,4	128	65,3
	Falta	57	21,2	68	47,6	68	34,7
Territori d'execució del programa	Barcelona	246	91,4	77	53,8	175	89,3
	Girona	6	2,2	49	34,3	1	0,5
	Lleida	7	2,6	0	0,0	8	4,1
	Tarragona	10	3,7	17	11,9	12	6,1

Respecte a tota la població d'estudi, tots tres subgrups presenten diferències destacables:

- En els casos en els quals s'ha decidit no continuar amb l'expedient per interès del menor (aplicació art. 27.4 LORPM) hi ha una proporció més gran de joves espanyols (73,2% enfront del 63,7% en el perfil general). Penalment, la majoria no tenen antecedents (84,4% enfront del 51,8%) i en una proporció més gran han comès un fet contra les persones (48,7% enfront del 37,8%).
- En les mesures d'*amonestació* les noies representen un percentatge superior al perfil general (28,0% enfront del 17,8%). La meitat han comès un fet contra les persones (53,1% enfront del 37,8%) o tipificat com a falta (47,6% enfront del 22,9%).
- Dels procediments que han finalitzat per prescripció dels fets, el 53,1% ha implicat a joves amb nacionalitat estrangera (36,3% en el perfil general). Entre els tres subgrups d'ATM són els que acumulen antecedents en una proporció superior (66,8% enfront del 48,2% en el perfil general).

En la recerca anterior també es van analitzar altres variables de caire personal i social. La majoria dels joves que van finalitzar la *causa base* per prescripció no realitzaven activitats formatives ni laborals. La resta de casos (art. 27.4 LORPM i *amonestació*) presentaven un perfil amb poques necessitats criminògenes en comparació amb el perfil general: menys situacions de maltractament, menys problemàtiques de salut i menys relacions personals dissocials, ja sigui en la família o en el grup d'iguals.

3.4. Els joves que han finalitzat una mesura socioeducativa

3.4.1. Els joves que han finalitzat una mesura de *llibertat vigilada*

La *llibertat vigilada* és la mesura socioeducativa més imposada en la justícia de menors. El 2010 va suposar el 51,9% de les mesures finalitzades, 6 punts percentuals més que el 2002.

L'ampli ús de la *llibertat vigilada* com a mesura ha motivat que, al llarg dels anys, el CEJFE hagi fet diversos estudis sobre el perfil i la reincidència d'aquesta població. L'actual és el setè d'aquesta sèrie i, junt amb les dades provinents de la valoració del risc fetes amb l'instrument SAVRY, ens permeten elaborar una descripció més específica dels joves.

Taula 13. Característiques personals i penals dels joves que finalitzen una *llibertat vigilada* segons l'any de finalització

Variable	Categoria	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2010	
		%	%	%	%	%	%	N	%
Variabls personals									
Gènere	Noi	87,3	*90,3	88,3	86,7	86,4	84,9	683	84,2
	Noia	12,7	9,7	11,7	13,3	13,6	15,1	128	*15,8
Nacionalitat	Espanyola	**89,0	**82,4	**79,0	77,3	71,0	70,3	542	66,8
	Estrangera	11,0	17,6	21,0	22,7	**29,0	**29,7	269	**33,2
Àrea geogràfica de procedència	Europa	7,1	12,2	14,4	16,8	16,8	9,8	42	15,6
	Magrib	**73,8	**68,4	**61,3	52,1	51,0	48,8	84	31,2
	Amèrica Central i del Sud	16,7	15,3	17,1	29,4	32,2	**37,6	127	**47,2
	Altres	2,4	4,1	**7,2	1,7	0,0	3,8	16	**5,9
Edat en la comissió del fet principal	14 i 15 anys	**52,7	34,3	36,1	35,4	39,6	35,7	289	35,9
	16 i 17 anys	47,3	65,7	63,9	64,6	60,4	64,3	517	64,1
Variabls penals									
Antecedents	Sense antecedents	22,3	.	.	.	.	27,4	278	**34,3
	Amb antecedents	**77,7	.	.	.	.	72,6	533	65,7
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	35,7	.	.	.	.	49,1	332	**62,3
	De 3 a 5 antecedents	28,3	.	.	.	.	**32,1	143	26,8
	Més de 5 antecedents	**36,0	.	.	.	.	18,8	58	10,9
Nombre de fets (agrupada)	1 fet	**73,6	62,7	**65,4	**67,8	58,8	52,9	486	59,9
	2 fets	19,2	25,3	24,4	23,4	**28,4	26,0	189	23,3
	3 fets o més	7,3	12,0	10,2	8,8	12,8	**21,1	136	**16,8
Categoria del fet principal	Contra les persones	19,4	20,8	25,3	22,5	28,4	**33,6	265	**32,7
	C. la propietat violent	**36,5	**36,6	35,0	34,9	32,5	31,7	197	24,3
	C. la propietat no violent	**35,0	32,3	27,2	32,2	29,6	25,7	245	30,2
	Altres	9,1	10,4	12,5	10,5	9,5	8,9	104	**12,8

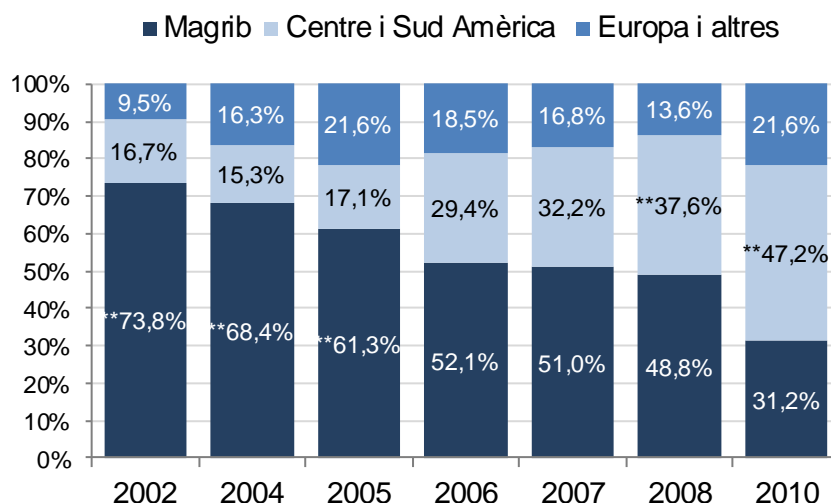
Variable	Categoria	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2010	
		%	%	%	%	%	%	N	%
Violència del fet principal	Violent	51,6	57,3	60,3	57,3	60,9	**65,5	462	57,0
	No violent	**48,4	42,7	39,7	42,7	39,1	34,5	349	43,0
Tipificació del fet principal	Delicte	92,7	**98,7	**98,7	**98,9	**97,6	93,5	667	82,2
	Falta	7,3	1,3	1,3	1,1	2,4	6,5	144	**17,8
Variables referents a la mesura									
Territori d'execució del programa	Barcelona	.	73,1	**77,9	**81,1	74,2	75,2	560	69,1
	Girona	.	10,8	9,1	7,2	12,0	8,9	97	**12,0
	Lleida	.	5,0	3,4	4,0	4,9	5,1	70	**8,6
	Tarragona	.	11,1	9,6	7,6	8,9	10,8	84	10,4
Durada de la mesura	Menys de 6 mesos	**42,7	.	.	.	.	20,5	192	23,7
	De 6 mesos a 1 any	45,9	.	.	.	.	43,4	348	42,9
	Més d'1 any	11,4	.	.	.	.	**36,1	271	**33,4

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

En relació amb el perfil general, en *llibertat vigilada* hi ha una proporció lleugerament més baixa de noies (15,8% en *llibertat vigilada* enfront del 17,8% en el perfil general) i de joves amb nacionalitat estrangera (33,2% enfront del 36,3%). En concret, el percentatge de joves del Magrib, que havia estat majoritari, ha anat baixant al llarg dels anys de forma significativa i actualment hi ha una xifra rellevant de joves d'Amèrica Central i del Sud.

Gràfic 33. Àrea geogràfica de procedència dels joves amb nacionalitat estrangera segons l'any de finalització de la *llibertat vigilada*

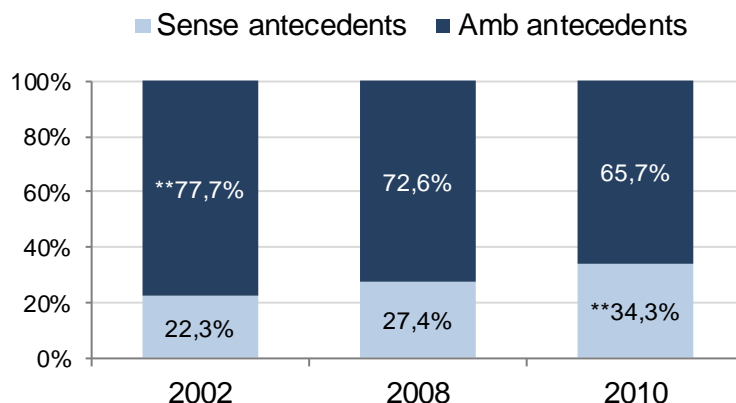

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

La majoria tenen antecedents (65,7% enfront del 48,2% en el perfil general), amb una mitjana d'entre dues i tres causes prèvies (2,77 antecedents; DT =

2,55). No obstant això, el percentatge de joves amb antecedents ha disminuït al llarg dels anys, al contrari que en el perfil general.

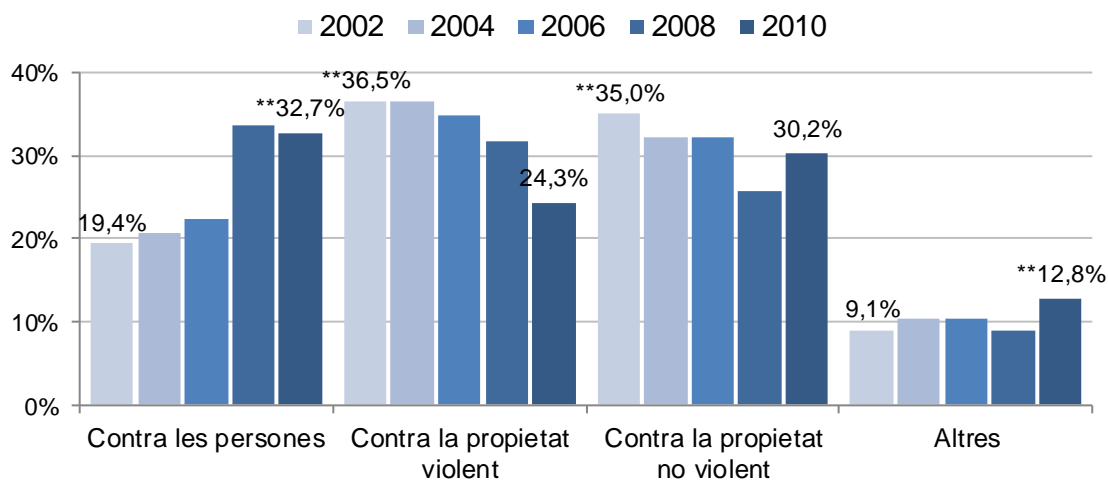
Gràfic 34. Joves amb antecedents segons l'any de finalització de la *llibertat vigilada*

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Respecte als fets comesos, la *llibertat vigilada* s'aplica majoritàriament per fets tipificats com a delictes (82,2%), mentre que en la població general els delictes equivalen al 75,3%. En comparació amb el perfil general, s'imposa més per fets contra la propietat (54,5% enfront del 42,1% en el perfil general), tot i que en proporcions significativament inferiors a les d'anys anteriors i especialment quan han implicat violència. Per contra, és rellevant l'augment de joves que han comès fets contra les persones.

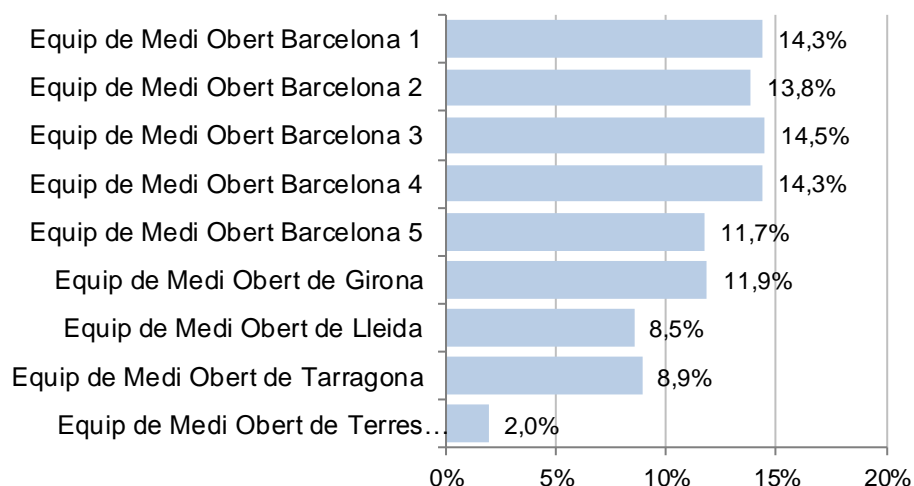
Gràfic 35. Categoria del fet principal segons l'any de finalització de la *llibertat vigilada*

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

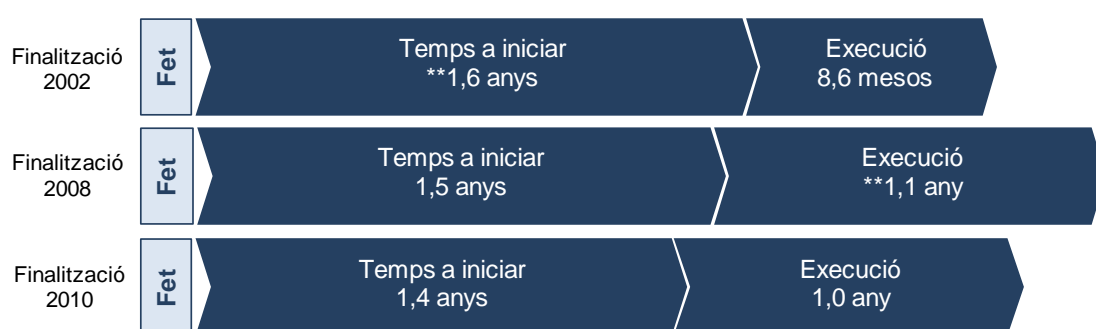
Quant a l'execució de les mesures, territorialment es distribueix segons els diferents equips de medi obert (EMO) de la manera següent:

Gràfic 36. Distribució de les mesures de *llibertat vigilada* segons els equips de medi obert

Les mesures de *llibertat vigilada* han trigat 1,4 anys de mitjana a iniciar-se (509,36 dies; DT = 256,33), aproximadament dos mesos menys que l'any 2002. L'execució dura prop d'un any de mitjana (364,47 dies; DT = 270,86) i destaca l'augment de joves que compleixen una *llibertat vigilada* superior a un any (11,4% el 2002 enfront del 33,4% el 2010).

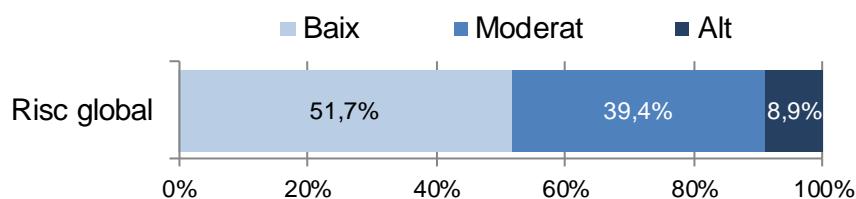
Gràfic 37. Mitjana del temps que es triga a iniciar i durada de la *llibertat vigilada* segons l'any de finalització

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Finalment, la valoració del risc de reincidència amb el SAVRY es va fer en el 64,9% dels joves que el 2010 van finalitzar una *llibertat vigilada* (N = 526). A la meitat d'aquests joves se'ls ha valorat amb un risc global baix i és minoritària la proporció de valoracions de risc global alt.

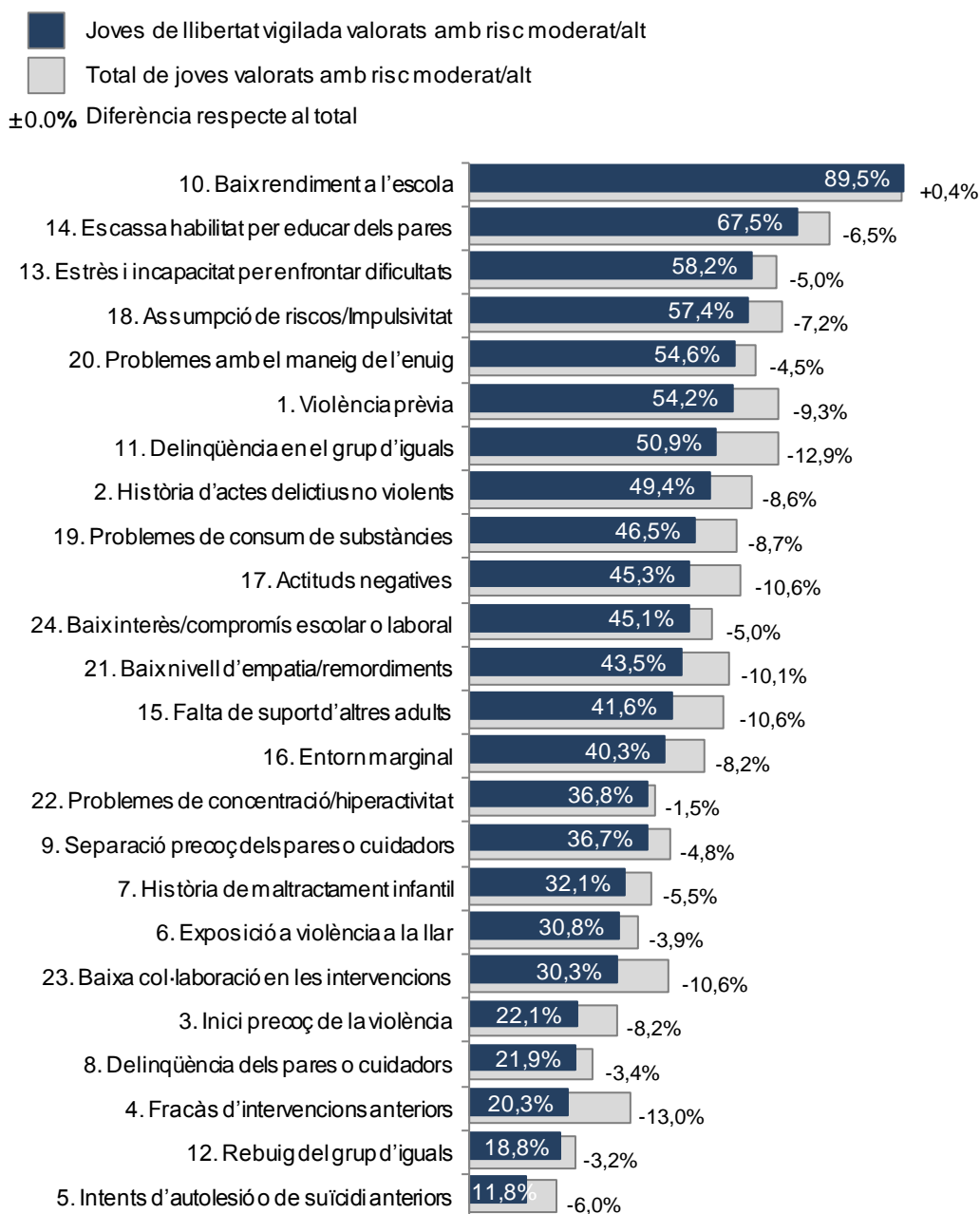
Gràfic 38. Valoració del risc global en els joves de *llibertat vigilada*

Pel que fa als vint-i-quatre factors de risc avaluats individualment, la majoria dels joves presenten risc moderat o alt respecte al *baix rendiment a l'escola* i *l'escassa habilitat dels pares per educar*, igual que en el total de joves avaluats (perfil general SAVRY). No obstant això, presenten proporcions inferiors de risc en tota la resta de factors.

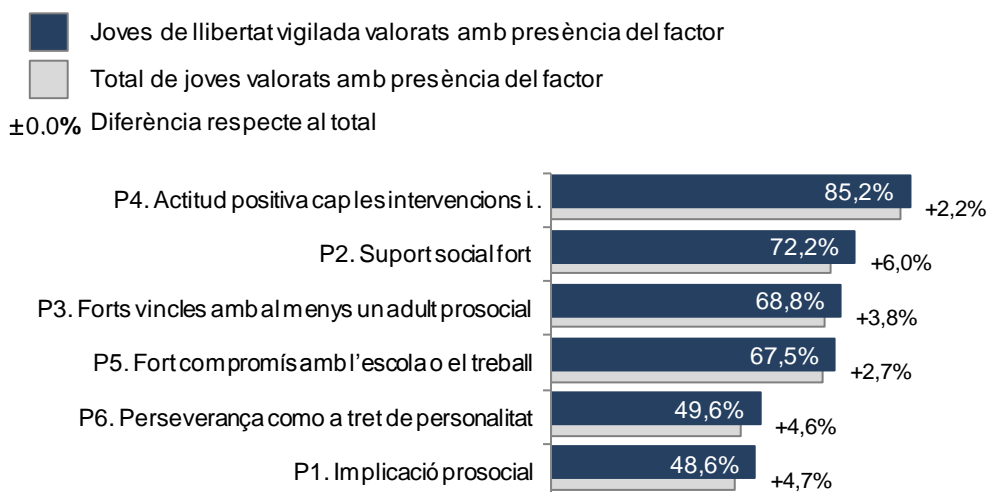
Cal recordar que en el conjunt de joves avaluats amb el SAVRY hi estan especialment representats els d'*internament*. Per aquesta raó, les diferències més grans que s'observen entre els joves de *llibertat vigilada* respecte al perfil general avaluat (capítol 3.1.1) estan marcades pels factors de risc presents en els joves d'*internament* i que l'apartat específic descriu (capítol 3.4.4).

Gràfic 39. Factors de risc amb risc moderat o alt dels joves de *llibertat vigilada* respecte al total de joves avaluats amb el SAVRY

D'altra banda, els sis factors de protecció avaluats estan més presents en els joves de *llibertat vigilada*, especialment pel que fa el *suport social fort*.

Gràfic 40. Presència de factors de protecció en els joves de llibertat vigilada respecte al total de joves avaluats amb el SAVRY

3.4.2. Els joves que han finalitzat una mesura de PBC

La mesura de PBC va representar el 18,2% de totes les mesures finalitzades el 2010 (N = 284), proporció significativament inferior a la de 2002 (33,7%). De fet, és l'única mesura de medi obert l'ús de la qual s'ha reduït.

Taula 14. Característiques personals i penals dels joves que finalitzen unes PBC segons l'any de finalització

Variables	Categories	2002		2008		2010	
		N	%	N	%	N	%
Variabls personals							
Gènere	Noi	249	87,7	427	83,6	231	81,3
	Noia	35	12,3	84	16,4	53	18,7
Nacionalitat	Espanyola	261	**92,2	368	72,0	188	66,2
	Estrangera	22	7,8	143	**28,0	96	**33,8
Àrea geogràfica de procedència	Europa	2	9,1	27	18,9	16	16,7
	Magrib	14	63,6	61	42,7	34	35,4
	Amèrica Central i del Sud	5	22,7	43	30,1	41	42,7
	Altres	1	4,5	12	8,4	5	5,2
Edat en la comissió del fet principal	14 i 15 anys	138	**50,2	219	43,0	104	36,9
	16 i 17 anys	137	49,8	290	57,0	178	**63,1
Variabls penals							
Antecedents	Sense antecedents	113	39,8	196	38,4	153	**53,9
	Amb antecedents	171	60,2	315	**61,6	131	46,1
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	89	53,3	172	54,6	85	**64,9
	De 3 a 5 antecedents	41	24,6	83	26,3	37	28,2
	Més de 5 antecedents	37	**22,2	60	19,0	9	6,9

Variables	Categories	2002		2008		2010	
		N	%	N	%	N	%
Nombre de fets (agrupada)	1 fet	222	**78,2	308	60,3	212	**74,6
	2 fets	45	15,8	112	21,9	50	17,6
	3 fets o més	17	6,0	91	**17,8	22	7,7
Categoria del fet principal	Contra les persones	89	31,4	202	39,5	90	31,7
	C. la propietat violent	48	17,0	69	13,5	38	13,4
	C. la propietat no violent	85	30,0	154	30,1	92	32,4
	Altres	61	21,6	86	16,8	64	22,5
Violència del fet principal	Violent	120	42,4	271	**53,0	128	45,1
	No violent	163	**57,6	240	47,0	156	54,9
Tipificació del fet principal	Delicte	191	**72,3	285	55,8	177	62,3
	Falta	73	27,7	226	**44,2	107	37,7
Variabls referides a la mesura							
Territori d'execució del programa	Barcelona	.	.	376	**73,7	172	60,6
	Girona	.	.	61	12,0	50	**17,6
	Lleida	.	.	49	9,6	43	**15,1
	Tarragona	.	.	24	4,7	19	6,7

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Els joves que compleixen una mesura de PBC tenen unes característiques personals semblants a les observades en el perfil general.

Penalment, destaca una proporció més gran de joves que cometten fets sense violència (54,9% en PBC enfront del 46,9% en el perfil general) i tipificats com a faltes (37,7% enfront del 24,7%). En concret, cometten un percentatge inferior de fets contra les persones (31,7% enfront del 37,8%) i superior de fets contra la propietat no violents (32,4% enfront del 26,8%).

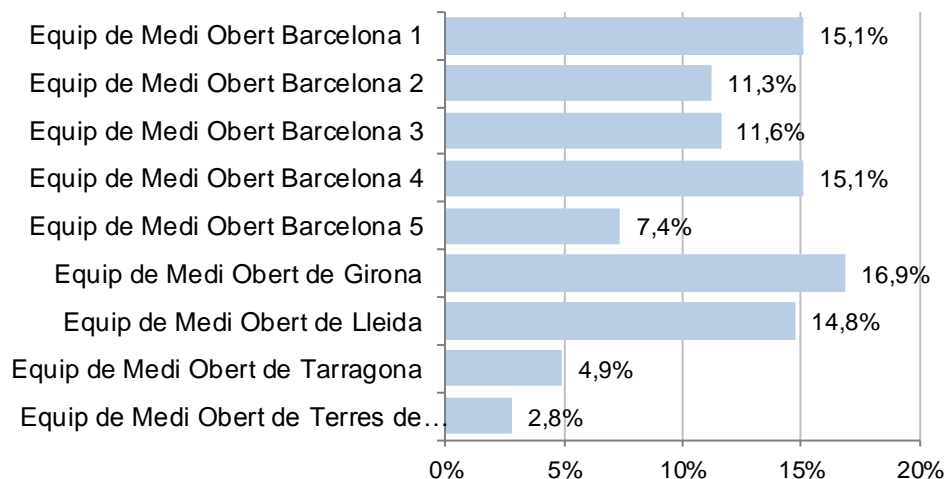
En l'estudi actual s'observa un percentatge significativament inferior de joves amb antecedents als quals se'ls aplica una mesura de PBC (46,1%).

Territorialment, destaca un descens més pronunciat de PBC realitzades a la província de Barcelona en comparació amb la resta de Catalunya. Les PBC finalitzades a Barcelona van suposar el 73,7% el 2008 i el 60,6% el 2010.

Els equips de medi obert són els responsables d'elaborar el pla de treball i fer un seguiment de les mesures de PBC. La distribució territorial és diferent de la que hem observat en la *llibertat vigilada*. En comparació, els equips de Girona i Lleida assumeixen una proporció més elevada de mesures de PBC, mentre

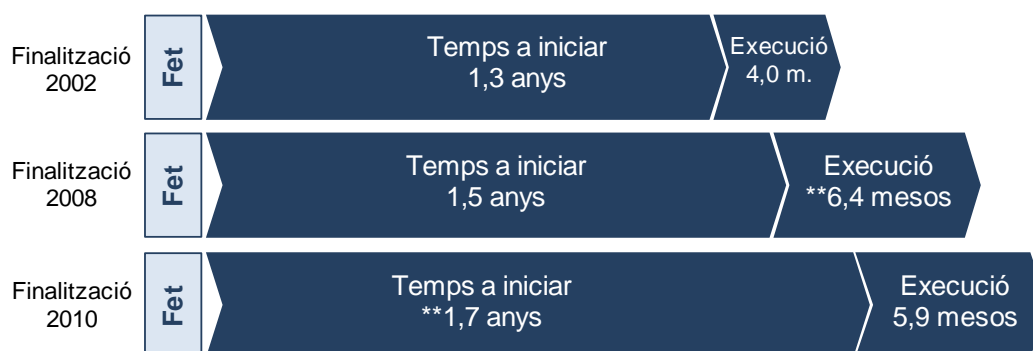
que el de Tarragona i l'EMO 2, l'EMO 3 i l'EMO 5 de Barcelona n'assumeix en una proporció inferior.

Gràfic 41. Distribució de les mesures de PBC segons els equips de medi obert

Les mesures de PBC triguen 613,75 dies de mitjana a iniciar-se (DT = 236,60), temps que ha anat augmentat al llarg dels anys de forma significativa. De la mateixa manera ho ha fet la durada de l'execució a partir de 2008, amb una mitjana de 178,12 dies en l'estudi actual (DT = 286,15).

Gràfic 42. Mitjana del temps que es triga a iniciar i durada de la mesura de PBC segons l'any de finalització

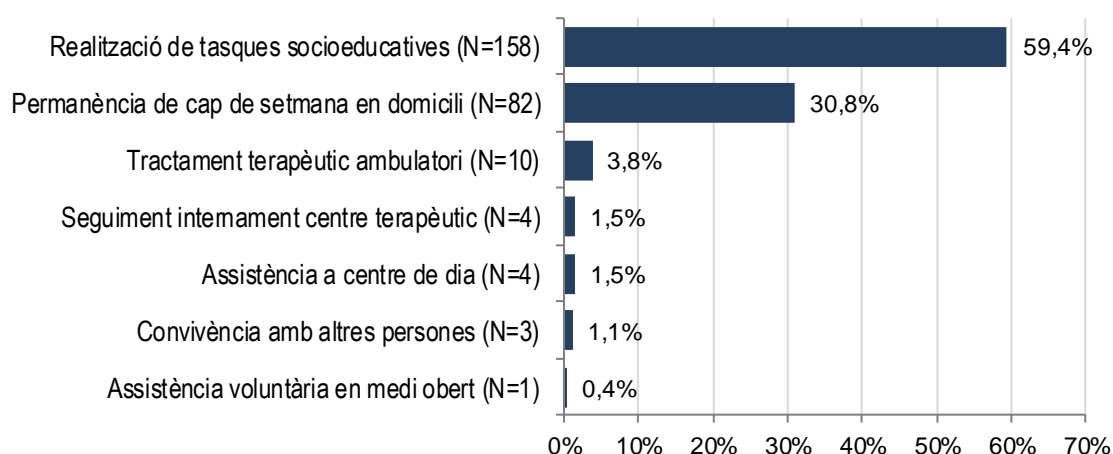
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

3.4.3. Els joves que han finalitzat altres mesures de medi obert

La resta de mesures de medi obert van representar el 17,0% del total de mesures finalitzades el 2010 (N = 266). L'aplicació d'aquest grup de mesures ha augmentat percentualment des de 2002, atès que llavors només van suposar el 3,0%.

Com s'observa en el gràfic 43, les mesures de *realització de tasques socioeducatives* i de *permanència de cap de setmana al domicili* són les més freqüents.

Gràfic 43. Mesures que s'inclouen en la categoria *altres mesures de medi obert* (finalització 2010)⁵

Atesa l'heterogeneïtat de les mesures i els pocs casos que les compleixen, no s'han obtingut resultats significatius respecte a l'estudi anterior o al perfil general.

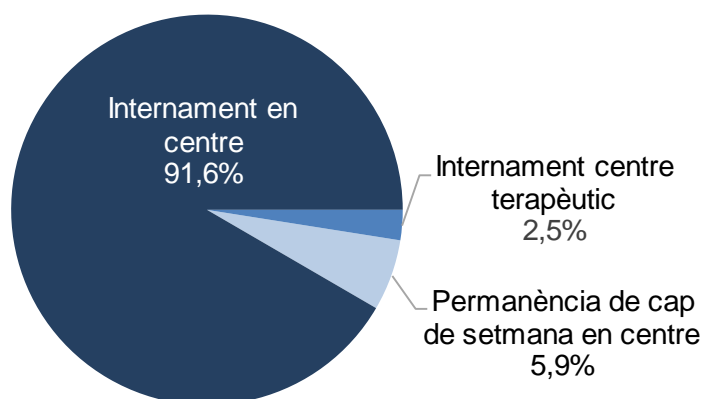
3.4.4. Els joves que han finalitzat una mesura d'*internament*

L'*internament*, que implica la privació de llibertat del menor o del jove, és el tipus de mesura més restrictiva de drets (art. 7.1 LORPM). L'any 2010, el 13,0% de les mesures socioeducatives finalitzades van ser d'*internament* (N = 203), percentatge significativament inferior al de 2002 (17,6%).

⁵ En aquest conjunt de mesures s'ha inclòs la de *seguiment d'internament en centre terapèutic*, que implica un internament del jove en un centre de la comunitat. Aquesta mesura es diferencia, per tant, de la d'*internament terapèutic* en la qual el jove està internat en un centre terapèutic de justícia juvenil.

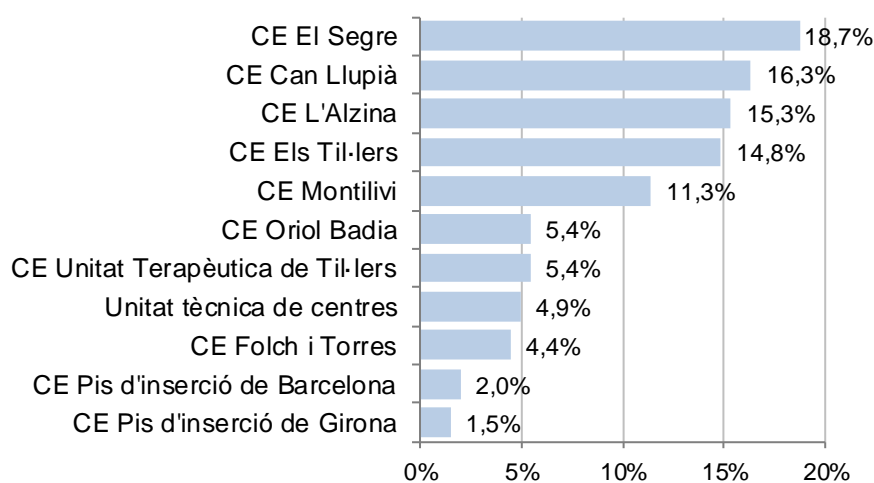
En la menor part dels casos, aquesta mesura va consistir en *permanència de cap de setmana en centre* (9 casos el 2002 i 12 el 2010) o en un *internament terapèutic* (cap cas el 2002 i 5 el 2010).

Gràfic 44. Tipus d'*internament* (finalització 2010)

L'execució de les mesures es distribueix per centres educatius (CE) i equips de la manera següent:

Gràfic 45. Centre o equip responsable d'executar la mesura d'*internament*

La situació de custòdia en la qual es troben aquests joves i la gravetat dels fets comesos ha motivat que, al llarg dels anys, el CEJFE hagi realitzat diversos estudis sobre el perfil i la reincidència d'aquesta població. L'actual és el setè d'aquesta sèrie i, junt amb les dades provinents de la valoració del risc amb el SAVRY, ens permeten elaborar una descripció més específica dels joves.

Taula 15. Característiques personals i penals dels joves que finalitzen una mesura d'internament segons l'any de finalització

Variables	Categories	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2010	
		%	%	%	%	%	%	N	%
Variabls personals									
Gènere	Noi	93,2	93,5	88,5	91,1	91,1	90,7	188	92,6
	Noia	6,8	6,5	11,5	8,9	8,9	9,3	15	7,4
Nacionalitat	Espanyola	50,7	**65,7	**63,9	59,2	58,2	51,6	92	45,3
	Estrangera	49,3	34,3	36,1	40,8	41,8	48,4	111	**54,7
Àrea geogràfica de procedència	Europa	6,8	6,9	15,2	13,0	5,6	9,6	11	9,9
	Magrib	**78,1	70,7	60,6	63,8	70,8	63,2	51	45,9
	Amèrica Central i del Sud	9,6	17,2	21,2	20,3	21,3	24,8	43	**38,7
	Altres	5,5	5,2	3,0	2,9	2,2	2,4	6	5,4
Edat en la comissió del fet principal	14 i 15 anys	39,0	40,9	43,3	35,2	36,1	43,5	76	37,6
	16 i 17 anys	61,0	59,1	56,7	64,8	63,9	56,5	126	62,4
Variabls penals									
Antecedents	Sense antecedents	10,8	8,3	11,5	9,5	10,8	12,4	18	8,9
	Amb antecedents	89,2	91,7	88,5	90,5	89,2	87,6	185	91,1
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	13,1	15,6	19,6	22,2	**37,4	**31,4	53	28,6
	De 3 a 5 antecedents	29,2	20,8	19,6	24,2	30,0	32,7	71	**38,4
	Més de 5 antecedents	**57,7	**63,6	**60,7	**53,6	32,6	35,8	61	33,0
Nombre de fets (agrupada)	1 fet	**55,4	**53,8	**50,3	46,7	37,0	27,6	79	38,9
	2 fets	**30,4	20,1	27,9	**33,1	19,0	19,8	47	23,2
	3 fets o més	14,2	26,0	21,9	20,1	**44,1	**52,5	77	37,9
Categoria del fet principal	Contra les persones	25,7	23,7	27,9	32,0	34,1	**41,2	81	**39,9
	C. la propietat violent	**52,0	**50,9	42,1	33,1	45,0	41,6	80	39,4
	C. la propietat no violent	16,2	21,9	23,0	**29,0	19,0	13,2	26	12,8
	Altres	6,1	3,6	7,1	5,9	1,9	3,9	16	**7,9
Violència del fet principal	Violent	68,9	74,6	69,9	65,1	79,1	**82,9	161	79,3
	No violent	**31,1	25,4	**30,1	**34,9	20,9	17,1	42	20,7
Tipificació del fet principal	Delicte	91,9	95,3	**100,0	98,6	**100,0	**100,0	192	94,6
	Falta	**8,1	**4,7	0,0	1,4	0,0	0,0	11	**5,4
Variabls referents a la mesura									
Durada de la mesura	Menys de 6 mesos	48,0	60,9	60,1	57,4	60,1	57,4	103	50,7
	De 6 mesos a 1 any	**47,3	28,4	24,0	21,3	29,6	24,0	49	24,1
	Més d'1 any	4,7	10,7	15,8	**21,3	10,3	18,6	51	**25,1

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

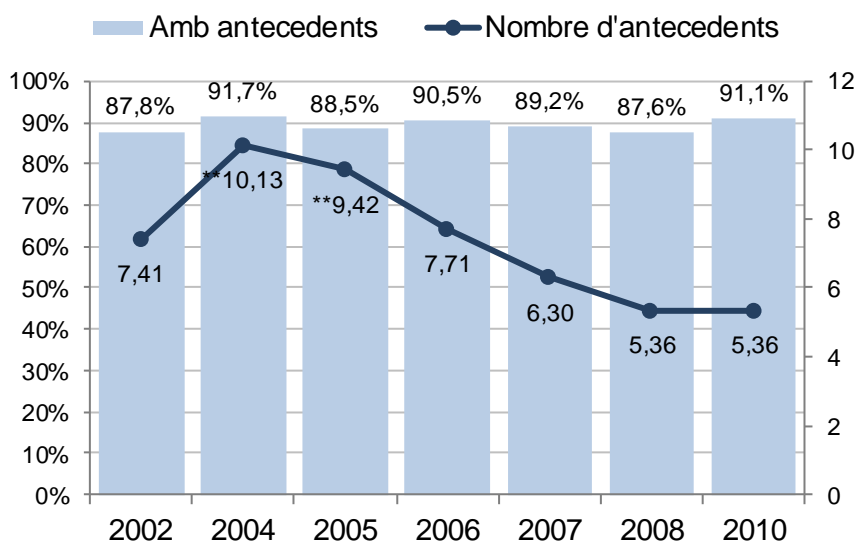
Els joves als quals s'imposa una mesura d'internament presenten unes característiques pròpies si els comparem amb el perfil general (capítol 3.1) i amb la sèrie d'estudis específics sobre aquesta mesura.

La presència de noies és minoritària (7,4% enfront del 17,8% en el perfil general) i ho ha estat al llarg del temps, ja que no s'hi observa un augment de la seva proporció com en la resta de programes i mesures.

És la mesura que s'aplica en una proporció més gran als joves amb nacionalitat estrangera (54,7% enfront del 36,3%), i especialment del Magrib (45,9% enfront del 36,8%).

La gran majoria tenen antecedents (91,1% enfront del 48,2%) i n'acumulen més, amb 5,36 de mitjana (DT = 4,54). No obstant això, la mitjana de causes prèvies ha anat disminuint significativament.

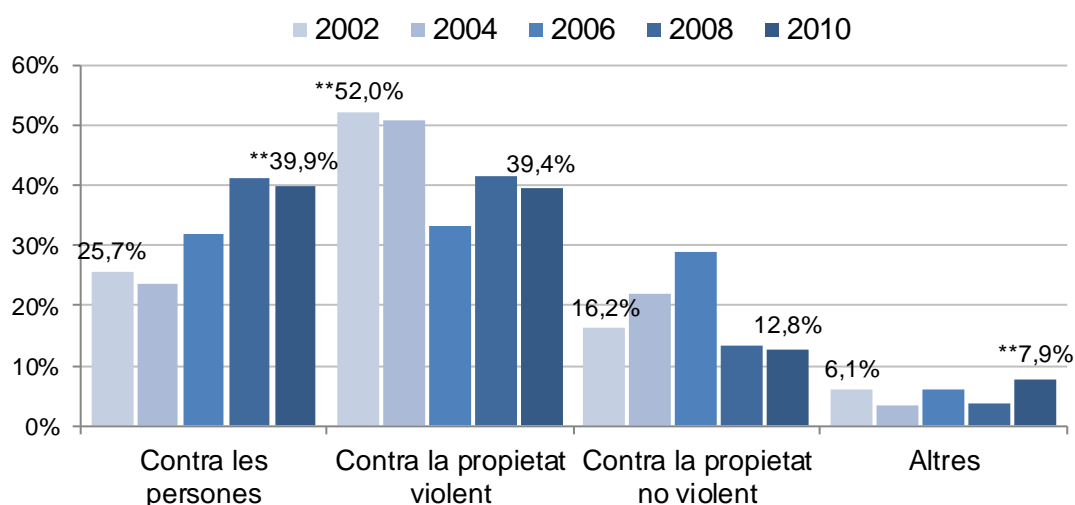
Gràfic 46. Joves amb antecedents i nombre d'antecedents de mitjana segons l'any de finalització de l'internament

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

En la *causa base* acumulen més fets, amb 2,53 de mitjana (DT = 1,95), la major part dels quals són amb violència (79,3% enfront del 53,1%) i tipificats com a delictes (94,6% enfront del 75,3%). Cometem un percentatge més elevat de delictes contra la propietat violents (39,4% enfront del 15,3%), tot i que en l'estudi actual aquesta xifra és significativament més baixa a causa de l'increment de delictes contra les persones.

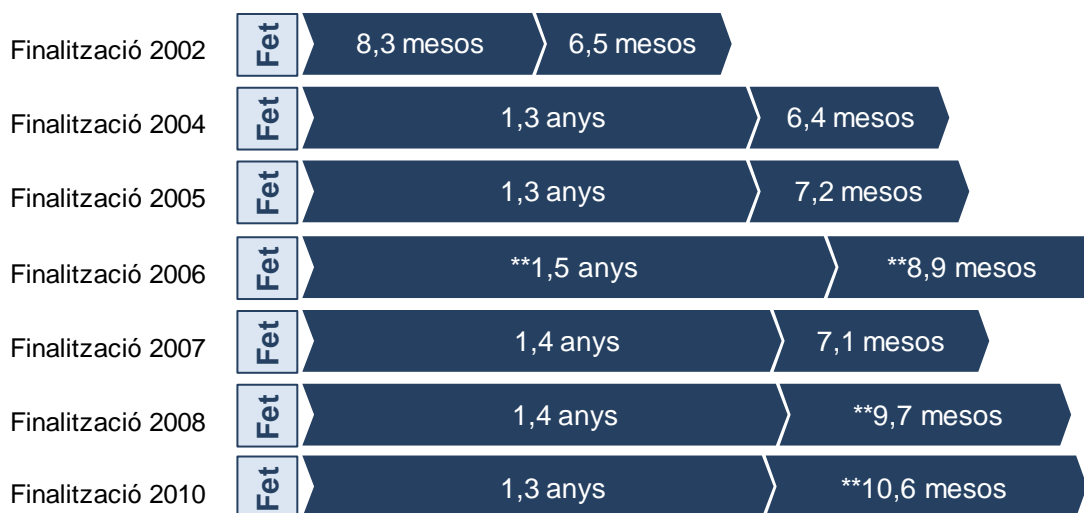
Gràfic 47. Categoria del fet principal segons l'any de finalització de l'internament

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Les mesures d'internament han trigat 1,4 anys a iniciar-se de mitjana (492,31 dies; DT = 386,28) i han durat prop de deu mesos (317,93 dies; DT = 384,12). Aquests temps han anat augmentant al llarg dels anys, especialment pel que fa a la durada de la mesura.

Gràfic 48. Mitjana del temps que es triga a iniciar i durada de l'internament segons l'any de finalització

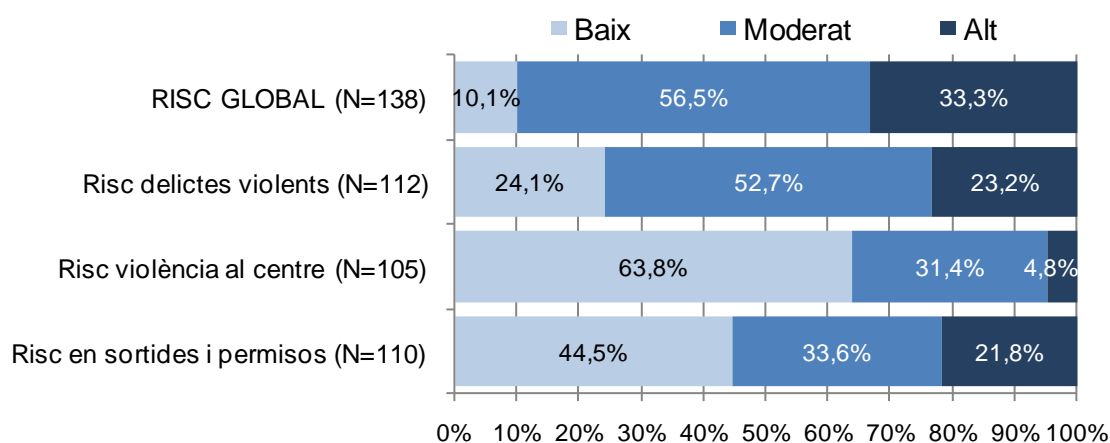
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

El 2010, al 68,0% dels joves que van finalitzar una mesura d'internament se'ls va fer almenys una valoració del risc de reincidència amb l'eina SAVRY (N = 138).

A la gran majoria se'ls va valorar amb un risc global moderat o alt, proporció més elevada que en el total de joves avaluats (89,8% en *internament* enfront del 61,9% en el total). Tot i que la valoració més freqüent ha estat la de risc global moderat, el percentatge de risc global alt és destacable (33,3% enfront del 17,1% en el total).

Pel que fa als resums de riscos específics que s'avaluen en els casos d'*internament* (gràfic 49) també és destacable la proporció de risc alt de nous delictes violents (23,2%), així com per sortides i permisos (21,8%). El risc específic de violència física dins el centre, en canvi, ha estat avaluat amb risc alt de forma ocasional (4,8%).

Gràfic 49. Valoració del risc segons els resums de risc global i de riscos específics del SAVRY en els joves d'*internament*

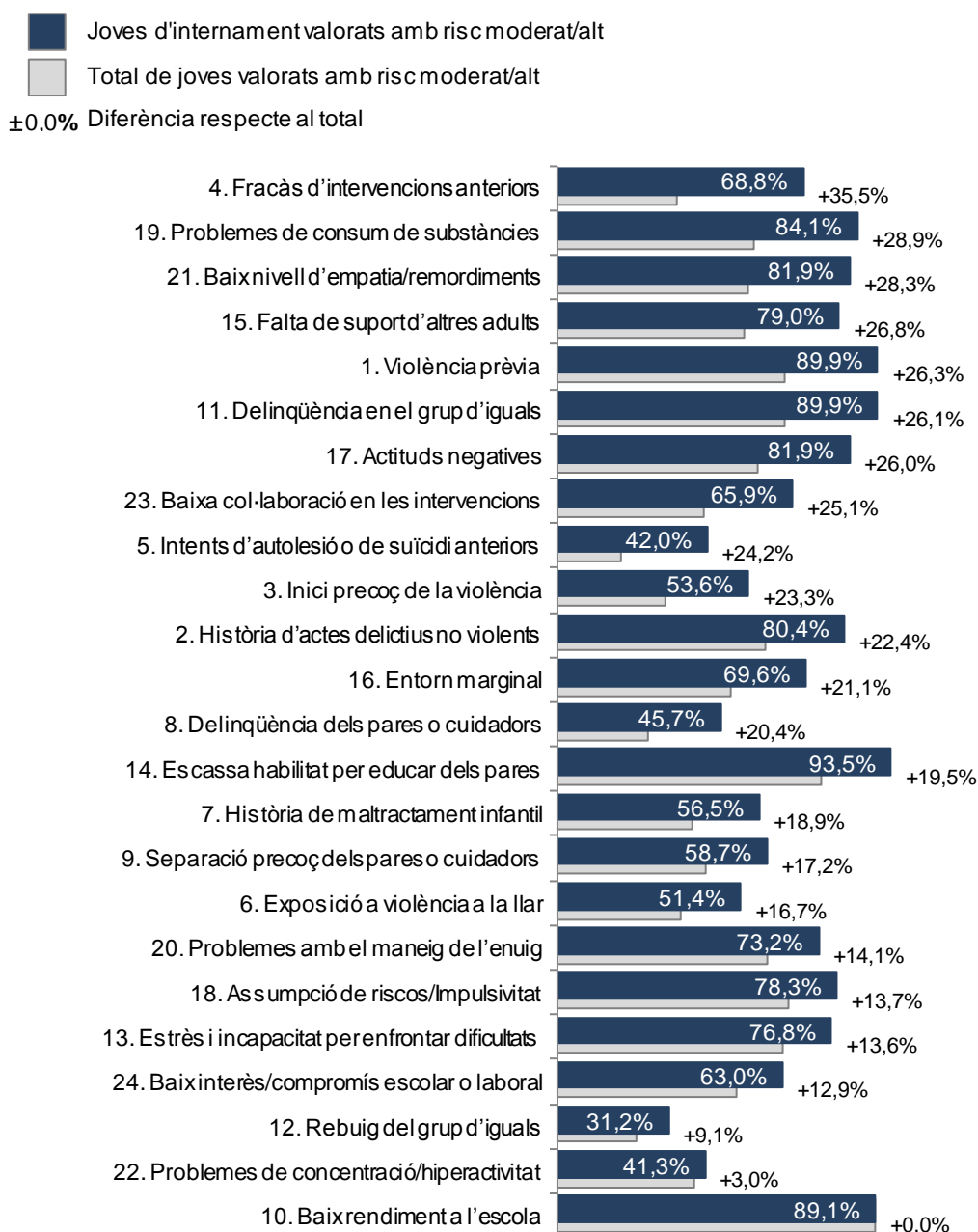

La major part dels vint-i-quatre factors de risc avaluats individualment han puntuat amb risc moderat o alt amb proporcions elevades i superiors a les observades en el total de joves avaluats. Alguns d'aquests factors estan especialment més presents en els joves d'*internament* i mostren diferències més pronunciades respecte al perfil general.

El factor que els diferencia més és el *fracàs d'intervencions anteriors*, amb un 35,5% més de joves amb risc moderat o alt. Amb un *inici precoç de la violència* més freqüent, acumulen més *història d'actes delictius* tant violents com no violents. En una proporció més gran provenen d'un *entorn marginal*, amb *delinqüència en el grup d'iguals* o, en ocasions, dels pares, i sense suport personal o social d'altres adults. A escala personal, el percentatge de joves

amb problemes de consum de substàncies, baix nivell d'empatia o remordiments, actituds negatives i, menys freqüentment, amb intents d'autolesió o de suïcidi és més alt. Els joves que han estat internats també presenten més baixa col·laboració en les intervencions.

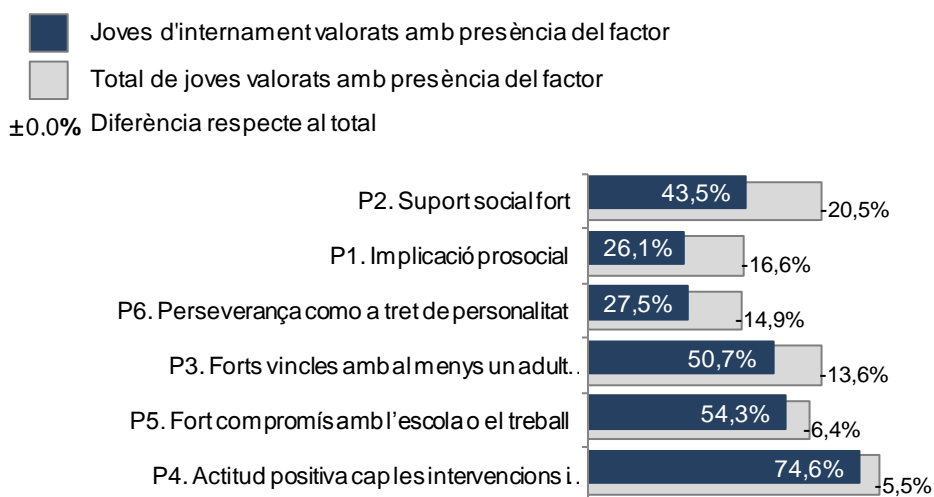
Gràfic 50. Factors de risc amb risc moderat o alt dels joves d'internament respecte al total de joves avaluats amb el SAVRY

Nota: ordenat segons la diferència respecte al perfil general avaluat amb el SAVRY.

Pel que fa als sis factors de protecció, tots són presents en els joves d'*internament*, especialment pel que fa al *suport social fort*. Destaca que a 3 de cada 4 joves els manca *implicació prosocial* i *perseverança com a tret de personalitat*.

Gràfic 51. Presència de factors de protecció en els joves d'*internament* respecte al total de joves avaluats amb el SAVRY

Nota: ordenat segons la diferència respecte al perfil general avaluat amb el SAVRY.

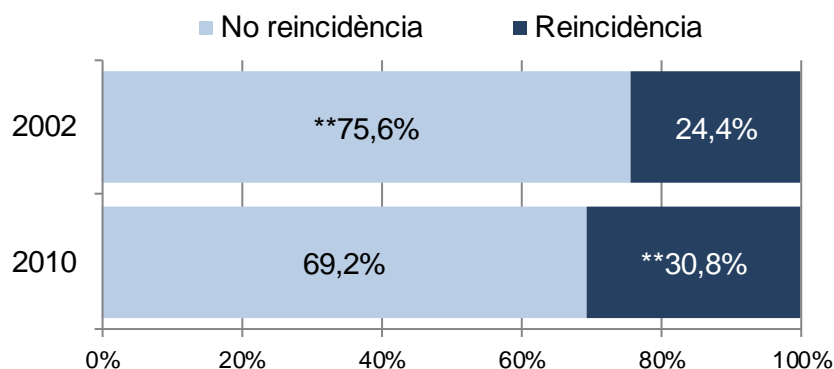
4. La reincidència en la justícia juvenil

Tal com s'ha mencionat en el capítol 2.2.2, la mesura de la reincidència en aquesta recerca consisteix en la quantificació de la comissió de nous fets delictius per part dels joves que van finalitzar un programa o una mesura en el sistema de justícia juvenil català l'any 2010. El període de seguiment conclou el 31 de desembre de 2013, amb una mitjana de 3,5 anys (seguiment mínim de tres anys i màxim de quatre).

4.1. Taxa general i característiques de la reincidència

En l'estudi actual, la taxa de reincidència general és del 30,8% (N = 1.464). És a dir, a set de cada deu joves no se'ls ha tornat a atendre des dels serveis de justícia juvenil ni han ingressat en el sistema d'execució penal d'adults per un nou delictes. Respecte a l'estudi anterior de 2002, la taxa de reincidència ha augmentat 6,4 punts.⁶ Tenint en compte la heterogeneïtat dels joves i els seus diferents perfils i situacions, caldrà analitzar la resta de resultats respecte a la reincidència per tal de treure'n conclusions o fer hipòtesis relatives a aquest augment.

Gràfic 52. Taxa de reincidència general de justícia juvenil segons l'any de finalització de la *causa base*

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2).

⁶ Com s'explica en l'apartat de metodologia (capítol 2.2.2), a les taxes general i específiques publicades en Capdevila *et al.* (2005) –finalització, 2002– se'ls ha aplicat una mesura correctora de +1,7% per tal d'ajustar la diferència en el temps de seguiment respecte a l'estudi actual.

Recordem que per diferències metodològiques no podem comparar les variables referents a les característiques de la reincidència amb les del primer estudi.

Els joves que han reincidit triguen 303,97 dies de mitjana a cometre el nou fet delictiu (DT = 294,84), amb una edat de 17,2 anys de mitjana (DT = 1,78). Els primers dotze mesos després de la finalització del programa o la mesura són crucials pel que fa a la prevenció de la reincidència, ja que és el període en què es produeixen la major part dels nous delictes (68,2%).

Taula 16. Temps que els joves han trigat a reincidir

	N	%	% acumulat
Menys de 6 mesos	668	45,6	45,6
De 6 mesos a 1 any	331	22,6	68,2
D'1 a 2 anys	305	20,8	89,1
De 2 a 3 anys	136	9,3	98,4
De 3 a 4 anys	24	1,6	100,0
Total	1.464	100,0	

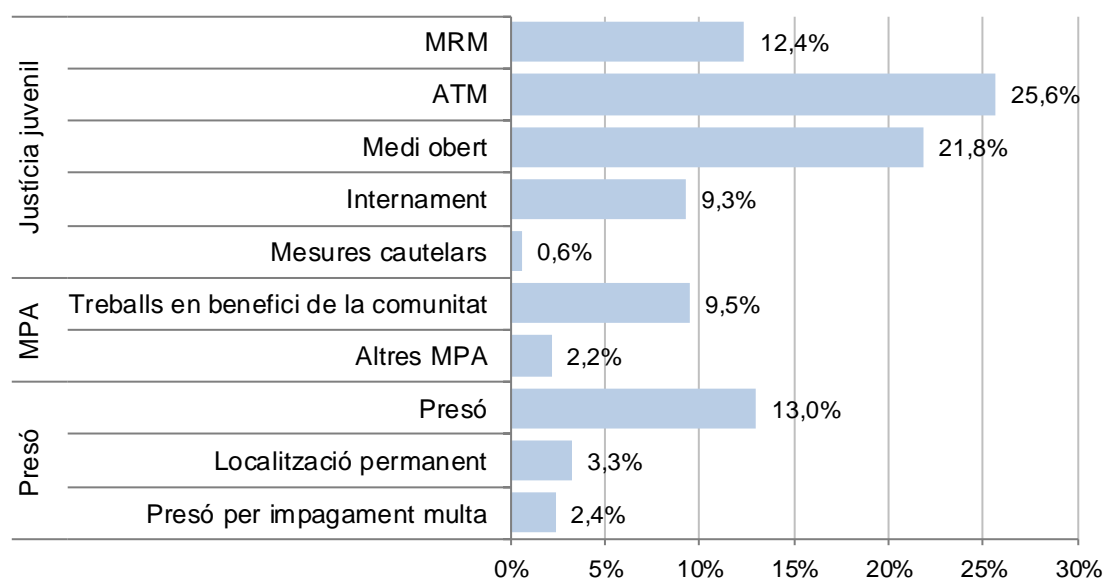
Taula 17. Característiques de la reincidència

Variables	Categories	N	%
Categoria del fet principal de la primera reincidència	Contra les persones	411	28,2
	Contra la propietat violent	250	17,1
	Contra la propietat no violent	480	32,9
	Altres	318	21,8
Violència del fet principal de la primera reincidència	Violent	661	45,3
	No violent	798	54,7
Tipus de fet principal de la primera reincidència	Delicte	1.101	75,5
	Falta	358	24,5
Àmbit de la primera reincidència	Justícia juvenil	1.020	69,7
	MPA	171	11,7
	Presó	273	18,6
Nombre de reincidències	1 reincidència	640	43,7
	2 o 3 reincidències	487	33,3
	Més de 3 reincidències	337	23,0
Total d'àmbits reincidència	Només justícia juvenil	843	57,6
	Només MPA	126	8,6
	Només presó	237	16,2
	Justícia juvenil i MPA	43	2,9
	Justícia juvenil i presó	121	8,3
	MPA i presó	78	5,3
	Justícia juvenil, MPA i presó	16	1,1

En la primera reincidència, els joves cometen en general només un fet (mitjana d'1,39; DT = 0,82), tipificat com a delicte (75,5%) i que ha implicat violència en el 45,3% dels casos (menys que en la *causa base*, en la qual els fets eren violents en un 53,1% dels casos). Tot i que no destaca una tipologia delictiva majoritària, el fet comès amb més freqüència és contra la propietat sense ús de violència (32,9%), seguit de fets contra les persones (28,2%). Els fets contra la propietat amb violència, en canvi, són els menys freqüents (17,1%).

Atès que majoritàriament els joves encara són menors d'edat en la primera reincidència, la resposta jurídica torna a ser, en primer lloc, un programa o una mesura de justícia juvenil (69,7%). En aquests casos, la situació més freqüent a data de final d'estudi és l'elaboració d'un informe d'assessorament tècnic com a últim programa; i, en segon lloc, la imposició d'una mesura de medi obert, especialment de *llibertat vigilada*, la qual suposa el 12,0% del total de respostes a la reincidència.

Gràfic 53. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència

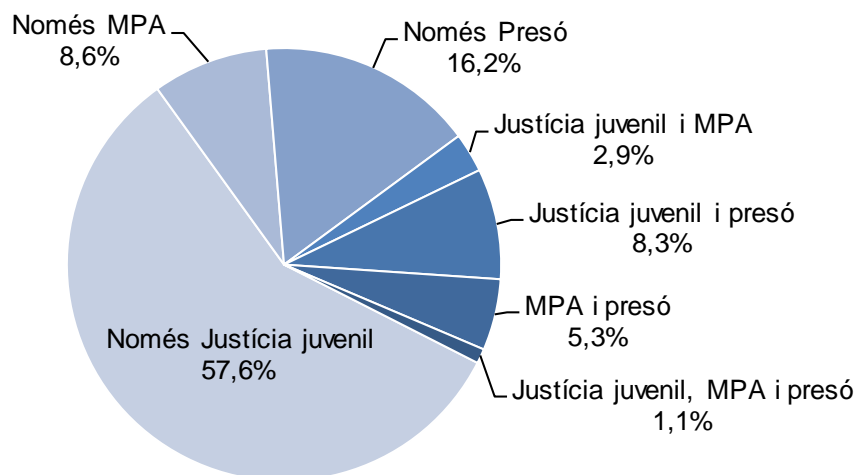

Als joves majors d'edat se'ls ha imposat amb més freqüència una pena de presó o una pena de *treballs en benefici de la comunitat*.

Durant el temps de seguiment de la reincidència, el 43,7% dels joves han acumulat una única reincidència, tot i que la mitjana global és de 2,67 causes posteriors (DT = 2,46).

Cal destacar que, si tenim en compte totes les reincidències dins del període d'estudi, i no només la primera, el 30,9% dels joves reincidents han ingressat a presó en algun moment.

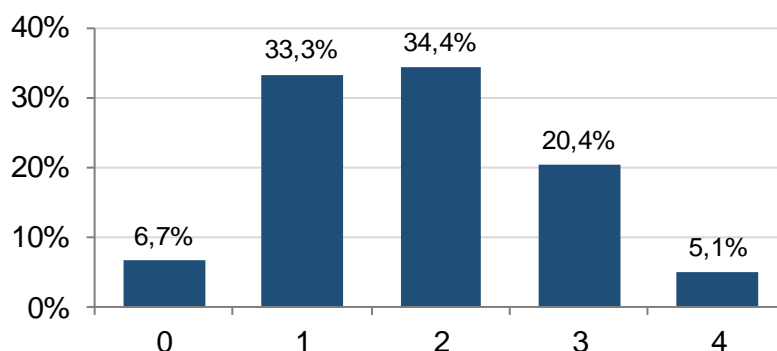
Gràfic 54. Acumulació d'àmbits de reincidència en el total de reincidències

A part de conèixer quin percentatge de joves ha reincidit, hem considerat important conèixer la gravetat dels fets comesos en la reincidència, per la qual cosa hem ideat (per primer cop en els nostres estudis) una puntuació que indica el grau de severitat de la reincidència.

Aquesta puntuació s'ha creat mitjançant quatre variables: violència en el fet de la primera reincidència (0 = no violent; 1 = violent), tipificació (0 = falta; 1 = delicte), mesura o pena imposada (0 = no privativa de llibertat; 1 = privativa de llibertat) i el nombre de reincidències (0 = 1 o 2 reincidències; 1 = 3 reincidències o més). Amb un mínim de 0 i un màxim de 4, la mitjana global és d'1,84 (DT = 0,99).

Gràfic 55. Distribució dels joves reincidents segons la puntuació en severitat de la reincidència (N = 1.464)

Aquesta puntuació ens ha de servir per analitzar amb més detall les taxes específiques que es donen en l'apartat següent.

4.2. Taxes de reincidència específiques

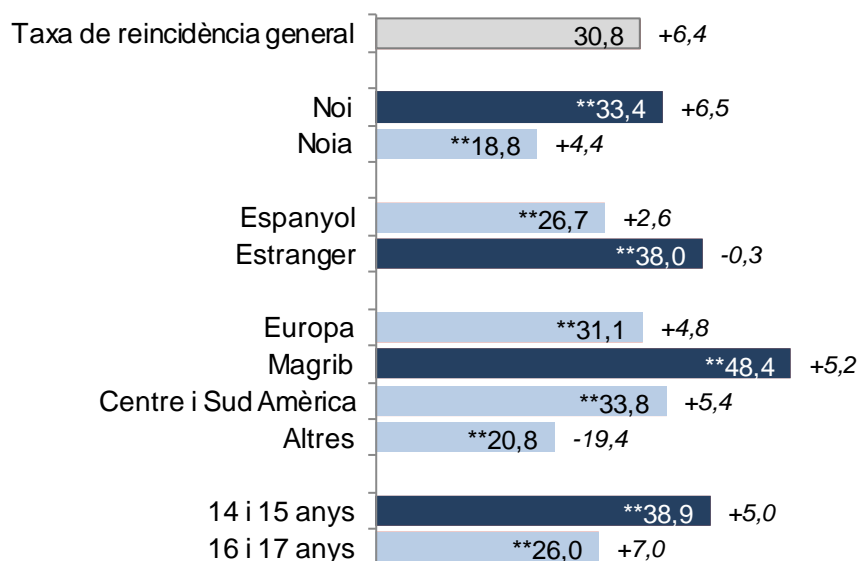
La taxa general i la severitat de la reincidència poden variar en funció de les diferents variables personals i penals dels joves, així com del programa o la mesura que van finalitzar.

El gràfic 56 exposa les taxes de les variables personals que en les anàlisis han mostrat associació amb la reincidència, i també indica la diferència respecte a les taxes de l'estudi anterior.

Gràfic 56. Taxes de reincidència específiques i diferència respecte a l'últim estudi (variables personals)

■ Taxa estadísticament superior a l'esperada

±0,0 Diferència entre la taxa de 2002 i 2010

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Pel que fa a les característiques personals, els nois presenten una taxa de reincidència significativament superior a la de les noies, amb 14,6 punts de diferència. Aquesta xifra suposa un augment lleuger des de l'estudi anterior (12,5 punts de diferència l'any 2002).

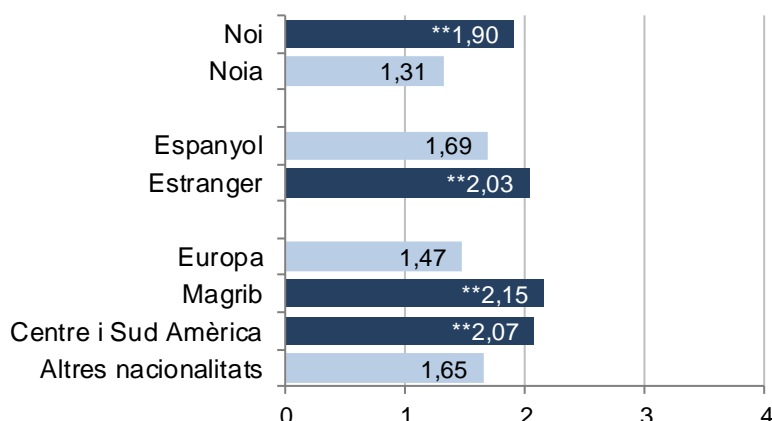
Els joves amb nacionalitat estrangera reincideixen en una proporció més gran que els espanyols, tot i que la diferència és més baixa en l'estudi actual (11,3 punts de diferència enfront de 14,2 punts l'any 2002). Aquest fet pot explicar-se pel canvi de perfil relacionat amb l'àrea de procedència dels joves estrangers que hem exposat en el capítol 3.1:

- Per una banda, ha disminuït la proporció de joves provinents del Magrib, els quals presenten una taxa de reincidència significativament superior a la resta.
- D'altra banda, ha augmentat la proporció de joves provinents d'Amèrica Central i del Sud, els quals presenten una taxa de reincidència inferior estadísticament.

Pel que fa a la severitat de la reincidència, els nois i els joves amb nacionalitat estrangera són els que reincideixen amb més severitat. Dels estrangers, els provinents del Magrib i d'Amèrica Central i del Sud són els que presenten una puntuació mitjana més elevada en severitat de la reincidència.

No hi ha diferències estadístiques respecte a l'edat dels joves en el fet de la *causa base* i la severitat de la reincidència.

Gràfic 57. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables personals associades

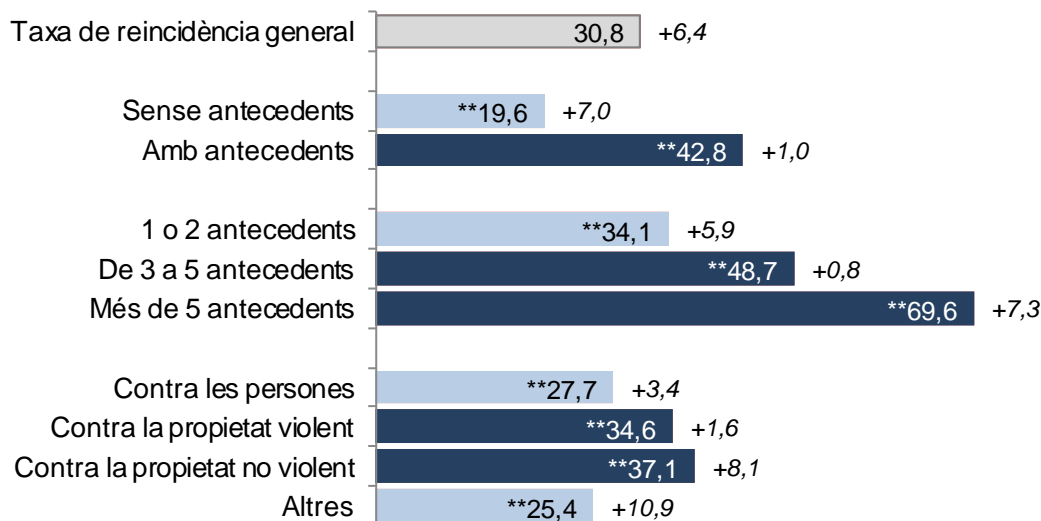

** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.
Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

Gràfic 58. Taxes de reincidència específiques i diferència respecte a l'últim estudi (variables penals)

■ Taxa estadísticament superior a l'esperada

±0,0 Diferència entre la taxa de 2002 i 2010

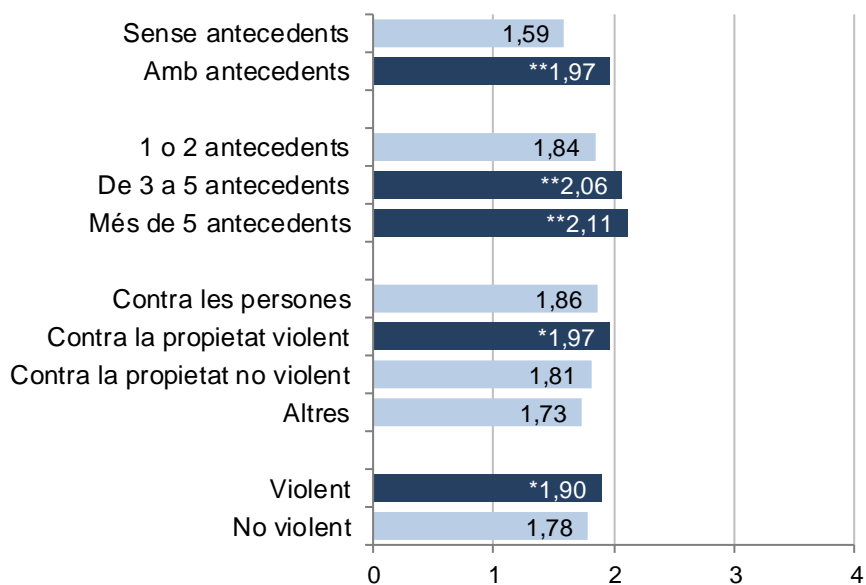
** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Pel que fa a les variables penals, tenir antecedents és la que més s'associa a la reincidència (taxa de 42,8%), tot i que amb un pes lleugerament més baix que en l'estudi anterior. Així doncs, cal destacar que la taxa de reincidència dels joves sense antecedents ha augmentat 7 punts respecte a l'estudi anterior, mentre que els joves amb antecedents reincideixen pràcticament en la mateixa proporció que abans.

No s'observen diferències en la taxa de reincidència segons si el fet comés en la *causa base* és delictes, falta, violent o no violent. Ara bé, els joves amb un fet contra la propietat tenen una taxa de reincidència estadísticament superior a la general, tant sense ús de violència (37,1%) com amb violència (34,6%). D'altra banda, els joves que han comés fets contra les persones o *altres fets* en la *causa base* reincideixen en una proporció inferior.

Pel que fa a la severitat de la reincidència, els joves amb tres antecedents o més, o que van cometre un fet contra la propietat violent en la *causa base* són els que mostren una puntuació mitjana estadísticament més elevada.

Gràfic 59. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables penals associades

** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,05$.

Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

Per a una visió en més profunditat sobre la relació entre delictes i reincidència, la taula 18 exposa les taxes específiques i la severitat de la reincidència segons els tipus desglossats.

Taula 18. Taxes de reincidència específiques i severitat de la reincidència segons els tipus delictius desglossats de la *causa base*

Tipus delictiu de la <i>causa base</i>	Reincidència		Severitat de la reincidència	
	N	Taxa	Mitjana	DT
Contra les persones				
Lesions	258	25,1	1,91	0,97
Contra la llibertat	116	**32,3	1,69	0,97
Violència familiar i domèstica	65	32,5	1,80	1,00
Atemptat contra l'autoritat	45	32,8	**2,07	0,89
Contra la llibertat sexual	10	16,7	1,90	1,20
Homicidi i assassinat	3	21,4	**2,33	1,15
Contra la propietat violent				
Robatori amb violència	128	37,3	**2,04	1,04
Robatori amb violència o intimidació	76	30,5	1,92	0,98
Robatori amb intimidació	48	35,0	1,85	1,01
Contra la propietat no violent				
Robatori amb força en les coses	182	33,5	1,84	0,97
Furt	215	40,1	1,68	1,02
Robatori i furt d'ús de vehicle de motor	76	39,2	**2,08	1,00
Altres fets				
Danys	90	22,1	1,70	1,01
Trànsit	65	*30,8	1,62	0,90
Contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic	29	31,5	**2,14	0,93
Contra l'ordre públic i els interessos generals	23	32,9	1,74	0,96
Contra l'Administració de justícia	9	25,0	1,78	1,09
Contra la integritat moral	6	22,2	1,00	0,63
Contra l'Administració pública	6	33,3	**2,50	0,84
Contra l'honor i la intimitat	6	16,2	1,50	1,05
Contra la salut pública	5	13,5	1,60	1,14
Falsedats	0	0,0	.	.
Incendi	3	42,9	1,67	0,58

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

Dins de la categoria de fets contra les persones, els joves amb un fet contra la llibertat en la *causa base* (majoritàriament per amenaces) són els que reincideixen amb una taxa més elevada (32,3%). No obstant això, puntuen per sota de la mitjana global en la severitat de la reincidència. D'altra banda, els joves que reincideixen en una proporció més petita són els que han comès lesions (25,1%) o un fet contra la llibertat sexual (16,7%).

El conjunt de joves amb fets contra la propietat reincideix en una proporció més gran que la resta, però no s'observen taxes estadísticament diferents entre els tipus delictius. També presenten una puntuació mitjana en severitat de la reincidència superior a la global, excepte els joves que van cometre un furt.

Dels joves que van cometre *altres fets*, els que ho van fer amb un delicte de trànsit han reincidit en una proporció més gran (30,8%), però puntuen per sota de la mitjana global en severitat de la reincidència. En canvi, els joves amb fets contra l'Administració pública (desobediència) i contra el patrimoni o socioeconòmics (estafa, apropiació indeguda i receptació, entre d'altres) reincideixen amb una severitat superior a la mitjana global.

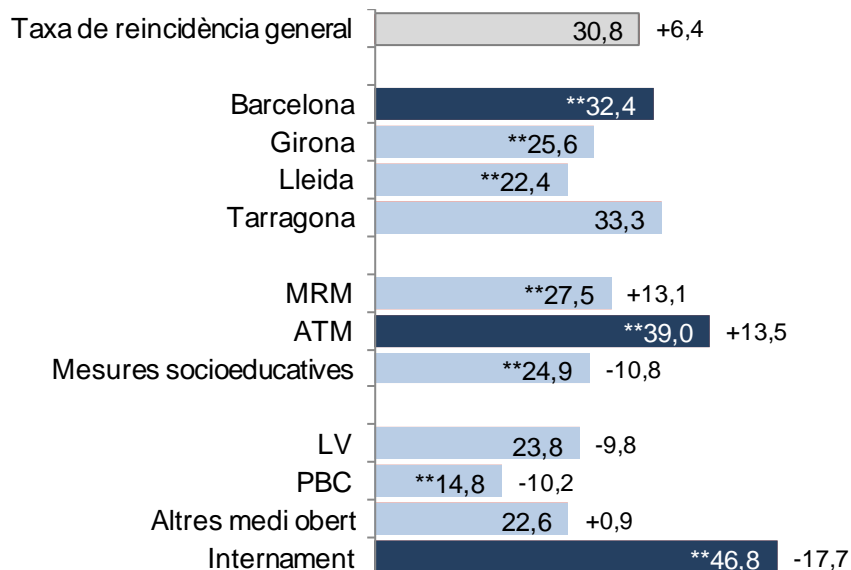
Quant al territori, Barcelona és l'única província amb una taxa de reincidència estadísticament superior a la mitjana, mentre que a Lleida i Girona és inferior.

Gràfic 60. Taxes de reincidència específiques i diferència respecte a l'últim estudi (variables referents a la *causa base*)

Taxa estadísticament superior a l'esperada

±0,0 Diferència entre la taxa de 2002 i 2010

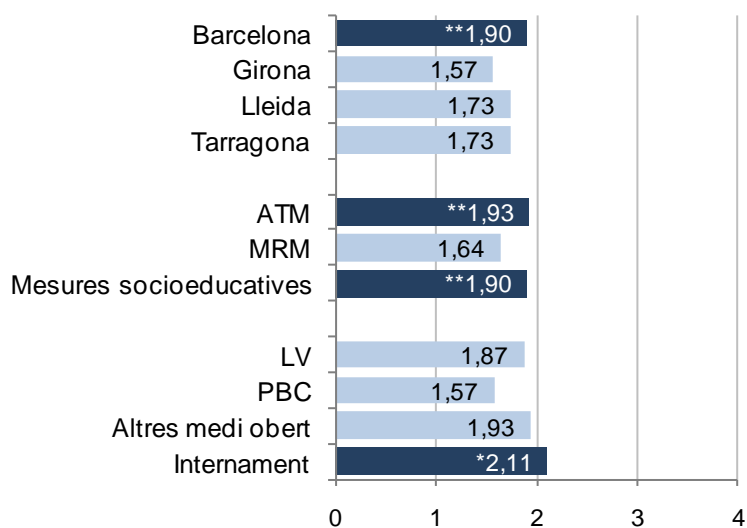
** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Respecte a l'estudi anterior, les taxes específiques que mostren una diferència més gran són les relacionades amb el programa o la mesura finalitzada (gràfic 60):

- Els joves que finalitzen un procés de MRM presenten una taxa de reincidència estadísticament inferior a la general (27,5%). No obstant això, des del primer estudi ha augmentat 13,1 punts. Aquesta diferència, que és rellevant, s'analitza en l'apartat 6.1.
- La taxa de reincidència de l'ATM també ha augmentat en 13,5 punts i en l'estudi actual està significativament per sobre de la general (39,0%). Tenint en compte la diversitat de situacions que engloba aquest conjunt de casos, en l'apartat 6.2 s'analitza en més profunditat.
- Per contra, la reincidència després de complir una mesura socioeducativa ha baixat 10,8 punts i actualment és inferior a la taxa general (24,9%). Ara bé, entre les mesures s'observen diferències.
- Tot i que els joves que finalitzen una mesura de medi obert reincideixen per sota de la mitjana, només la mesura de PBC mostra una taxa estadísticament inferior. De fet, dels programes i les mesures estudiats, la mesura de PBC és la que presenta la taxa de reincidència més baixa.
- D'altra banda, la mesura d'*internament* és la que té la taxa més elevada (46,8%), però també és la que ha baixat més respecte al primer estudi (17,7 punts menys).

Com s'observa en el gràfic 61, dels joves que han reincidit, els que ho han fet amb més severitat són els que van finalitzar un *internament* o un ATM. Mentre que els joves que han reincidit després d'una mesura de PBC o d'una MRM són els que presenten una puntuació mitjana en severitat més baixa.

Gràfic 61. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables referents a la *causa base* associades

** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,05$.

Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

4.3. Perfil del jove reincident

Un cop vistes les característiques associades a la reincidència, aquest apartat descriu el perfil dels joves que han reincidit, així com les diferències més destacables respecte a la recerca anterior.

Taula 19. Característiques dels joves que han reincidit segons l'any de finalització de la *causa base*

		2002		2010	
		N	%	N	%
Variabls personals					
Gènere	Noi	639	**93,1	1.305	89,1
	Noia	47	6,9	159	**10,9
Nacionalitat	Espanyola	540	**79,2	808	55,2
	Estrangera	142	20,8	656	**44,8
Àrea geogràfica de procedència	Europa	14	9,9	78	**11,9
	Magrib	107	**75,4	307	46,8
	Amèrica Central i del Sud	16	11,3	250	**38,1
	Altres	5	3,5	21	3,2
Edat en la comissió del fet	14 i 15 anys	358	**55,5	694	47,7
	16 i 17 anys	287	44,5	762	**52,3

Variables penals					
Antecedents	Sense antecedents	180	26,2	483	**33,0
	Amb antecedents	506	**73,8	981	67,0
Nombre de fets	1 fet	533	**77,7	1.018	69,5
	2 fets	118	17,2	302	**20,6
	3 fets o més	35	5,1	144	**9,8
Categoria del fet principal	Contra les persones	159	23,7	497	**33,9
	Contra la propietat violent	150	**22,4	252	17,2
	Contra la propietat no violent	277	**41,3	473	32,3
	Altres	85	12,7	242	**16,5
Violència del fet principal	Violent	269	40,0	749	**51,2
	No violent	403	**60,0	715	48,8
Tipificació del fet principal	Delicte	538	**86,1	1.102	75,3
	Falta	87	13,9	362	**24,7
Variables relacionades amb l'execució					
Tipus de programa finalitzat	MRM	119	18,1	409	**27,9
	ATM	252	38,3	665	**45,4
	Mesures socioeducatives	287	**43,6	390	26,6
Mesura socioeducativa finalitzada	Llibertat vigilada	123	42,9	193	49,5
	PBC	66	**23,0	42	10,8
	Altres de medi obert	5	1,7	60	**15,4
	Internament	93	**32,4	95	24,4

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Les característiques personals dels joves reincidents presenten canvis respecte a l'estudi anterior, tot i que força marcats per les diferències que hem observat en el global de justícia juvenil:

- Els joves reincidents són majoritàriament nois. Les noies, tot i haver augmentat la proporció, segueixen representant un percentatge petit dins el total de joves reincidents (10,9%).
- L'augment de joves estrangers a justícia juvenil implica que, en l'estudi actual, dos de cada cinc joves reincidents tenen nacionalitat estrangera.
- Pel que fa a l'edat, en l'estudi actual hi ha una proporció lleugerament més alta de joves reincidents de 16 i 17 anys.

Respecte a les variables penals dels joves reincidents, entre els dos estudis destaquen els resultats següents:

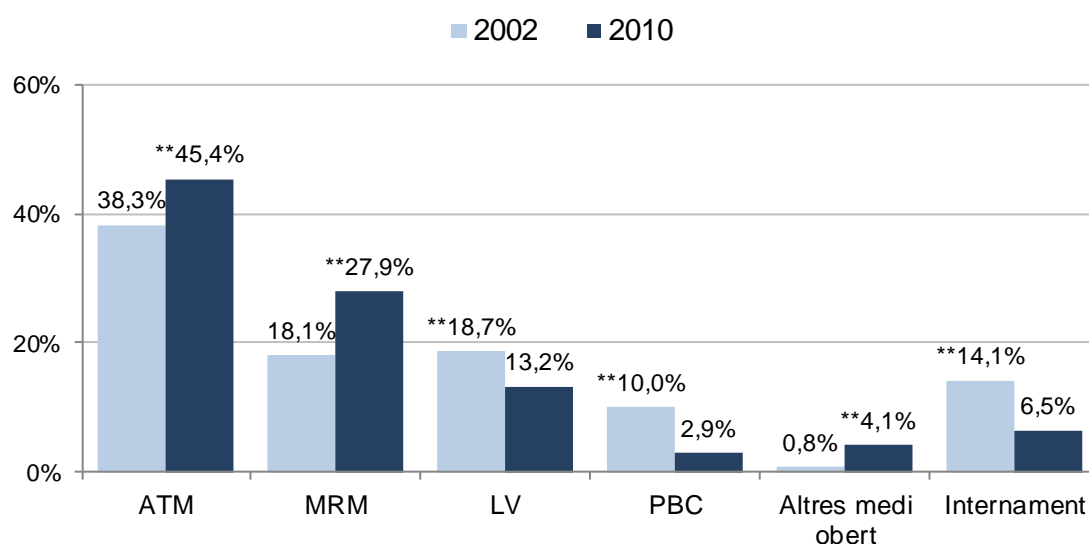
- En l'estudi actual, la proporció de joves reincidents que ja acumulaven antecedents en la *causa base* és significativament més baixa. Per tant,

en la reincidència no s'observa l'augment de joves amb antecedents que s'ha produït en el global de justícia juvenil.

- En relació amb el fet principal comès en la *causa base* pels joves reincidents, no hi ha una categoria del fet majoritària. Respecte a l'estudi anterior, a més, s'observen diferències molt marcades pel canvi del perfil general: en l'actual, els reincidents han comès una proporció més gran de fets contra les persones en la *causa base*, de fets amb violència i tipificats com a falta. Destaca també un percentatge estadísticament més elevat d'*altres fets*.

En el programa o la mesura que van finalitzar és on podem trobar més diferències respecte a l'estudi anterior, tal com també s'ha fet palès amb les taxes específiques. En conseqüència, amb aquestes diferències, actualment destaca una proporció més elevada de joves reincidents que van finalitzar la *causa base* amb un ATM o una MRM. D'altra banda, hi ha un percentatge inferior de joves que han reincidit després de complir una mesura socioeducativa, especialment en el cas d'una PBC o d'un *internament*.

Gràfic 62. Programa o mesura de la *causa base* que van finalitzar els joves reincidents segons l'any de finalització

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

5. Estructura i capacitat predictiva del SAVRY

La finalitat d'aquest capítol és analitzar el SAVRY com a instrument de mesura dels factors de risc i de protecció de la reincidència, per la qual cosa es presenta des d'una perspectiva teòrica. Aquests resultats no s'han d'interpretar en cap cas des d'un punt de vista d'aplicació pràctica per a la gestió de casos o per a la presa de decisions en procediments concrets.

La fiabilitat i la capacitat predictiva de la reincidència del SAVRY han estat validades per la comunitat científica, si bé no sempre hi ha acord entre els autors per identificar quins factors són més predictius. Per aquest motiu, hem cregut oportú analitzar aquests aspectes amb les nostres dades i extreure'n conclusions basades en les característiques i les circumstàncies dels joves de l'estudi.

D'altra banda, hi ha pocs els estudis que hagin estudiat l'estructura de l'instrument i hagin detectat àrees específiques de risc i necessitats dels joves. En aquest capítol, presentem el model aportat per Hilterman *et al.* (2016).

El total de joves avaluats amb el SAVRY en la població d'estudi és de 855. Per a les anàlisis fetes en aquest capítol no s'ha tingut en compte quin programa o mesura (*causa base*) han finalitzat els joves, sinó la mesura en la qual es va aplicar l'eina. Així doncs, la mostra es distribueix en 694 casos de *llibertat vigilada* i 161 d'*internament*, ja que l'instrument s'aplica majoritàriament per orientar la intervenció en el marc d'aquestes mesures.

5.1. Fiabilitat de l'instrument

Les avaluacions recollides de la població d'estudi les van dur a terme l'any 2010 un total de 179 avaluadors diferents (tècnics de medi obert i centres educatius), amb un mínim d'una valoració per avaluador i un màxim de 19.

Per tal de tenir una primera visió global del SAVRY s'ha portat a terme una anàlisi de fiabilitat a través del coeficient alfa de Cronbach.⁷ Per saber si la

⁷ Tot i que no és recomanable utilitzar una nota de tall en l'alfa de Cronbach, és habitual trobar autors que consideren una fiabilitat adequada a partir de 0,70 en el coeficient (Schmitt, 1996).

mida de la mostra segons la mesura afecta els resultats, també s'ha aplicat l'anàlisi a 161 casos de *llibertat vigilada* seleccionats aleatòriament.

Taula 20. Fiabilitat (alfa de Cronbach) del total del SAVRY i les quatre dimensions

	Ítems	Total N = 855	Llibertat vigilada N = 694	Llibertat vigilada n = 161	Internament N = 161
Factors de risc històrics	10	0,76	0,73	0,77	0,59
Factors de risc socials/contextuals	6	0,70	0,69	0,68	0,39
Factors de risc individuals	8	0,82	0,82	0,85	0,72
Total factors de risc	24	0,88	0,87	0,89	0,74
Factors de protecció	6	0,76	0,77	0,77	0,60
Total SAVRY	30	0,90	0,89	0,91	0,77

L'anàlisi de fiabilitat mostra una consistència interna per al total del SAVRY de $\alpha = 0,90$ i per al total de factors de risc de $\alpha = 0,88$. La dimensió de factors *individuals* és la que mostra una consistència més alta ($\alpha = 0,82$), mentre que la dimensió de *factors socials/contextuals* mostra la més baixa ($\alpha = 0,70$).

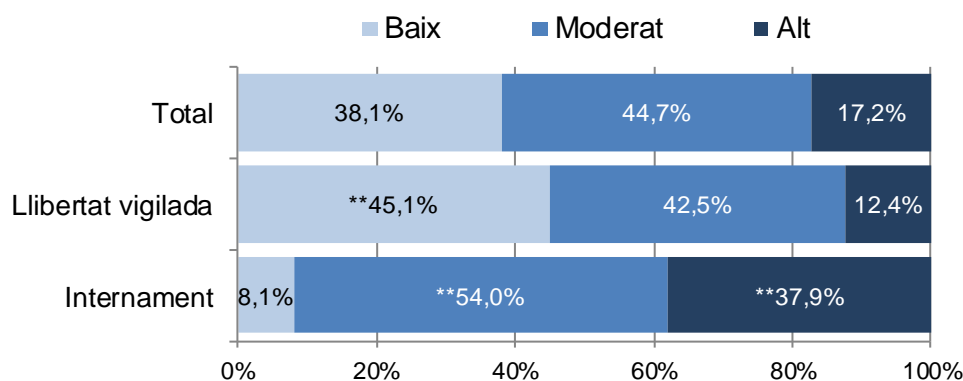
Els resultats no són iguals segons les dues mesures en què s'ha aplicat l'instrument. Mentre que en el conjunt de *llibertat vigilada* els resultats de fiabilitat són semblants als globals, en el cas d'*internament* el coeficient alfa és rellevantment inferior, malgrat que la diferència en la mida de la mostra no hi té relació. A l'hora d'interpretar aquests resultats cal tenir en compte que l'aplicació de l'instrument als centres educatius es realitza en equip, mentre que en medi obert se n'ocupa el tècnic referent. Cal tenir-ho present perquè pot tenir implicacions en la capacitat predictiva de l'instrument.

Pel que fa al risc dels joves avaluats,⁸ el resum de risc global (SRR) valorat pels professionals va ser de *risc baix* en el 38,1% dels joves, *risc moderat* en el 44,7% i *risc alt* en el 17,2%. De forma coherent amb el perfil i la reincidència,

⁸ Recordem que el resum de risc global (*Summary Risk Rating*) és la valoració realitzada pels professionals, mentre que la puntuació total de risc (*Total Score*) és la suma de puntuacions dels vint-i-quatre factors de risc. Per a més detalls sobre la codificació del SAVRY, vegeu el capítol 2.2.3.

els joves de *llibertat vigilada* tenen una proporció de risc global moderat o alt més baixa que els d'*internament*.

Gràfic 63. Resum de risc global (SRR) dels joves avaluats amb el SAVRY

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

La diferència entre els joves de les dues mesures també és estadísticament significativa per la puntuació total de risc (TS) i les quatre dimensions de factors.

Taula 21. Puntuació total de risc i de les quatre dimensions del SAVRY

	Total N = 855		Llibertat vigilada N = 694		Internament N = 161	
	Mitjana (DT)	Rang	Mitjana (DT)	Rang	Mitjana (DT)	Rang
Puntuació total risc (TS)	15,69 (8,77)	0-40	13,75 (8,05)	0-40	**24,07 (6,55)	9-39
Històrics	6,26 (3,98)	0-18	5,45 (3,62)	0-18	**9,76 (3,54)	2-18
Socials/contextuals	4,27 (2,69)	0-12	3,72 (2,50)	0-12	**6,63 (2,11)	2-11
Individuals	5,16 (3,62)	0-16	4,58 (3,47)	0-16	**7,68 (3,15)	0-15
Protecció	2,45 (1,91)	0-6	2,23 (1,90)	0-6	**3,40 (1,63)	0-6

** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$.

5.2. Capacitat predictiva de la reincidència

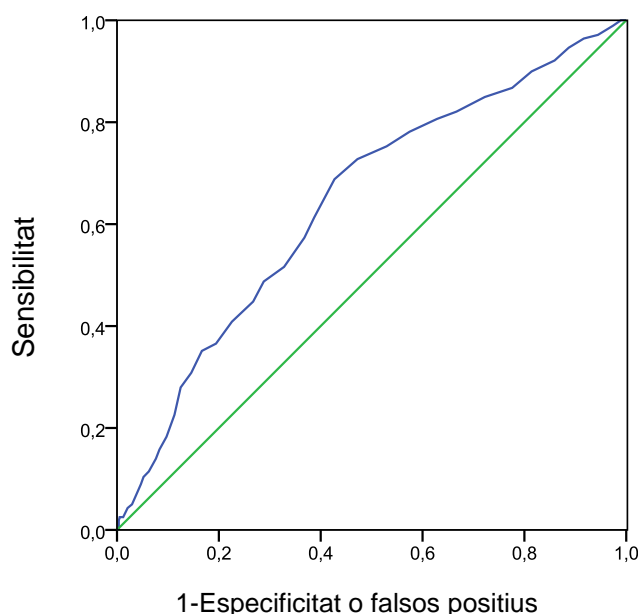
Amb l'objectiu d'analitzar la capacitat predictiva del SAVRY s'han dut a terme dos tipus d'anàlisis. Per una banda, s'ha utilitzat l'anàlisi de la corba ROC, una de les més utilitzades en la literatura consultada, per mesurar la capacitat predictiva tant del resum de risc global (SRR) com de la puntuació total de risc (TS) i la puntuació de les quatre dimensions individualment. Per altra banda, també s'ha analitzat la capacitat predictiva del resum de risc global a través de l'*odds ratio* i altres mesures de precisió que ens permeten realitzar una anàlisi més acurada dels encerts i els errors en la predicció.

Hem de recordar que la capacitat predictiva d'un instrument avalua la seva precisió de mesura, però mai no pot tenir per objectiu predir la conducta d'una persona concreta.

La corba ROC (*Receiver Operating Characteristic*) és una representació gràfica de la sensibilitat (eix y) relacionada amb la inespecificitat o falsos positius (eix x) per tal de mesurar la precisió de la predicció. En aquest cas, representa la reincidència encertada (sensibilitat) davant l'error en la predicció de reincidència (inespecificitat). Si es traça una diagonal des dels valors inferiors (0) als superiors (1) s'obté una àrea sota la corba (AUC, *Area Under the Curve*) de 0,5. Dit d'una altra manera, la diagonal representa predir correctament el 50% de la reincidència, la qual cosa seria tant inefectiu com llançar una moneda a l'aire o fer una predicció a l'atzar, de manera que no és útil. Així doncs, com més alta sigui la corba i més pròxim a 1 sigui el valor de l'AUC, més capacitat predictiva tindrà un instrument (Blas *et al.*, 1998).

El gràfic 64 exposa, a tall d'exemple, la diagonal de referència i la corba ROC de la puntuació total de risc respecte a la predicció de reincidència general (AUC = 0,64).

Gràfic 64. Corba ROC de la puntuació total de risc (TS) respecte a la reincidència general

A continuació, es mostren els resultats de l'anàlisi de la corba ROC respecte a la predicció de reincidència general, per al total de joves avaluats i per mesura.

Taula 22. Anàlisi de la corba ROC respecte a la reincidència general

	Total		Llibertat vigilada		Internament	
	AUC	IC 95%	AUC	IC 95%	AUC	IC 95%
Resum de risc global (SRR)	,65**	,61-,69	,63**	,58-,67	,64**	,55-,72
Puntuació total de risc (TS)	,64**	,60-,68	,61**	,57-,66	,59*	,50-,68
Històrics	,61**	,57-,65	,58**	,54-,63	,50	,41-,59
Socials/contextuals	,64**	,60-,68	,61**	,57-,66	,59*	,51-,68
Individuals	,62**	,58-,66	,58**	,53-,63	,63**	,54-,71
Protecció	,62**	,58-,66	,60**	,56-,65	,61*	,52-,69

AUC = àrea sota la corba; IC 95% = interval de confiança al 95%.

** $p \leq 0,01$.

* $p \leq 0,05$.

Per al total dels joves avaluats, el SAVRY té capacitat per predir la reincidència general amb significança estadística. Tant pel que fa al resum de risc global fet pels professionals (AUC = 0,65) com per a la puntuació total de risc (AUC = 0,64). Les quatre dimensions de factors també tenen capacitat predictiva estadísticament. Amb poca diferència, la dimensió que presenta un valor de l'AUC més alt és la dels *factors socials/contextuals*, mentre que la dels *factors històrics* té el valor més baix.

Els resultats són similars per a les valoracions fetes en la mesura de *llibertat vigilada*, atès que representen la major part de la població d'estudi. Les dues valoracions globals i les quatre dimensions mostren significança estadística per predir la reincidència general dels joves que realitzen aquesta mesura.

En el marc de la mesura d'*internament*, destaca que els *factors individuals* són els que mostren més capacitat predictiva de reincidència general, mentre que els *factors històrics* no són predictius. Ara bé, l'anàlisi presenta significances estadístiques dèbils, la qual cosa es podria explicar per la diferència en la mida de la mostra o en la forma en què s'aplica el SAVRY segons la mesura.

En relació amb la reincidència violenta, recordem que metodològicament s'ha quantificat quan el fet principal de la primera reincidència ha estat violent, però no s'ha quantificat en tots els nous fets delictius comesos durant el període de seguiment.

Taula 23. Anàlisi de la corba ROC respecte a la primera reincidència violenta

	Total		Llibertat vigilada		Internament	
	AUC	IC 95%	AUC	IC 95%	AUC	IC 95%
Resum de risc global (SRR)	,59**	,54-,64	,57*	,51-,64	,56	,45-,66
Puntuació total de risc (TS)	,58**	,53-,63	,56	,50-,63	,46	,36-,56
Històrics	,56*	,51-,61	,55	,49-,61	,40	,30-,50
Socials/contextuals	,57**	,52-,63	,54	,48-,61	,50	,40-,61
Individuals	,57**	,52-,63	,55	,48-,61	,52	,41-,62
Protecció	,57**	,52-,63	,54	,48-,61	,59	,49-,69

AUC = àrea sota la corba; IC 95% = interval de confiança al 95%.

** $p \leq 0,01$.

* $p \leq 0,05$.

La predicció de violència en la primera reincidència és estadísticament significativa per al total de joves avaluats amb el SAVRY, però amb valors de l'AUC inferiors als de la predicció de reincidència general i propers al 0,5. Destaca que la dimensió de *factors històrics* presenta una significança dèbil comparada amb la resta de resultats.

Segons la mesura en el marc de la qual s'ha aplicat el SAVRY, només mostra capacitat predictiva de la violència el resum de risc global en el cas de *llibertat vigilada*. A part d'aquest resultat concret, l'instrument no mostra capacitat de predicció de violència en la primera reincidència.

Una altra manera de mesurar la precisió en la predicció o diagnòstic és a través de l'anàlisi de l'OR i altres valors derivats del creuament dicotòmic 2 x 2 entre la valoració del risc (diagnòstic) i la reincidència (esdeveniment).

Com que el resum de risc global està compost per tres nivells de risc (baix, moderat i alt), s'han de provar les dues estratègies d'agrupació possibles: *risc alt* contra *risc moderat/baix*, o *risc alt/moderat* contra *risc baix*. Encara que hem analitzat les propietats predictives de cadascuna, l'objectiu no és determinar si una de les dues estratègies és millor, sinó comprovar si totes dues mostren capacitat predictiva de l'instrument.

La taula 24 exposa les mesures de precisió utilitzades i el càlcul del qual provenen. En aquest exemple s'ha utilitzat la primera de les estratègies d'agrupació esmentades.

Taula 24. Mesures de precisió per avaluar la predicció de l'avaluació del risc respecte a la reincidència

	Reincidència	No reincidència	
Risc alt	VP	FP	Sensibilitat = $VP / (VP + FN)$ Especificitat = $VN / (FP + VN)$ Valor predictiu positiu = $VP / (VP + FP)$ Valor predictiu negatiu = $VN / (FN + VN)$ Proporció falsos positius = $FP / (FP + VN)$ Proporció falsos negatius = $FN / (VP + FN)$ Exactitud = $(VP + VN) / (VP + FP + FN + VN)$ Odds ratio = $(VP*VN) / (FP*FN)$
Risc moderat/baix	FN	VN	

VP = verdaters positius; VN = verdaters negatius;
FP = falsos positius; FN = falsos negatius

Així doncs, la taula 25 mostra els resultats de les anàlisis respecte de la predicció de reincidència general segons les dues estratègies d'agrupació de risc. Les mesures que les taules no exposen poden trobar-se a l'annex.

Taula 25. Anàlisi de l'odds ratio respecte a la reincidència general

	OR	IC 95%	Sensibilitat	Especificitat	Valor predictiu positiu	Valor predictiu negatiu
Total						
Alt - moderat/baix	**3,27	2,27-4,71	29,4%	88,7%	55,8%	72,2%
Alt/moderat - baix	**2,96	2,14-4,10	77,8%	45,8%	41,0%	81,0%
Llibertat vigilada						
Alt - moderat/baix	**2,74	1,73-4,34	21,1%	91,1%	48,8%	74,2%
Alt/moderat - baix	**2,50	1,76-3,55	70,4%	51,3%	36,7%	81,2%
Internament						
Alt - moderat/baix	**2,86	1,47-5,54	50,0%	74,1%	65,6%	60,0%
Alt/moderat - baix	*3,62	0,96-13,67	96,3%	12,3%	52,0%	76,9%

OR = odds ratio; IC 95% = interval de confiança al 95%.

** $p \leq 0,01$.

* $p \leq 0,05$.

Tots els resultats són significatius pel que fa a la capacitat predictiva del SAVRY respecte a la reincidència general, tot i que a *internament* amb menys força. El valor de l'OR és de prop de 3, la qual cosa vol dir que els joves valorats amb *risc alt* o *risc alt/moderat* tenen tres vegades més probabilitats de reincidir que els joves valorats amb *risc baix* o *risc moderat/baix*.

La primera estratègia (analitzar plegades les valoracions moderades i baixes) és la que té valors més alts de l'OR o bé més significança estadística. S'hi aconsegueix més especificitat (el 88,7% dels casos no reincidents havien estat valorats amb *risc moderat/baix*) i un valor predictiu positiu més alt (el 55,8%

dels casos valorats amb *risc alt* han reincidit). Ara bé, també comporta una xifra elevada de falsos negatius, ja que al 70,6% dels casos que han reincidit se'ls havia valorat amb *risc moderat/baix*.

En la segona estratègia augmenten la sensibilitat (al 77,8% dels casos que han reincidit se'ls havia valorat amb *risc alt/moderat*) i el valor predictiu negatiu (el 81,0% dels casos valorats amb *risc baix* no han reincidit). Tot i que amb aquesta estratègia els valors de l'OR són inferiors, la reducció de falsos negatius és rellevant (al 22,2% dels casos que han reincidit se'ls havia valorat amb *risc baix*).

Per al total de joves avaluats, les dues estratègies també presenten significança estadística per predir la violència en la primera reincidència. No obstant això, la significança és més dèbil i els valors de l'OR són inferiors a la predicció de reincidència general (1,94 per a la primera estratègia d'agrupació i 1,88 per a la segona).

Taula 26. Anàlisi de l'odds ratio respecte a la primera reincidència violenta

	OR	IC 95%	Sensibilitat	Especificitat	Valor predictiu positiu	Valor predictiu negatiu
Total						
Alt - moderat/baix	**1,94	1,25-3,01	26,4%	84,4%	23,1%	86,6%
Alt/moderat - baix	**1,88	1,24-2,86	73,6%	40,2%	18,0%	89,6%
Llibertat vigilada						
Alt - moderat/baix	1,62	0,90-2,94	17,6%	88,4%	18,6%	87,7%
Alt/moderat - baix	*1,70	1,07-2,70	65,9%	46,8%	15,7%	90,1%
Internament						
Alt - moderat/baix	1,67	0,80-3,50	47,4%	65,0%	29,5%	80,0%
Alt/moderat - baix	1,03	0,27-3,96	92,1%	8,1%	23,6%	76,9%

OR = odds ratio; IC 95% = interval de confiança al 95%.

** $p \leq 0,01$.

* $p \leq 0,05$.

En resum, tant a través de l'anàlisi de la corba ROC com de l'odds ratio, el SAVRY mostra capacitat predictiva respecte a la reincidència general. En canvi, tot i que els resultats globals són significatius, cal ser cautelosos a l'hora de confirmar la capacitat per predir violència en la primera reincidència.

Les avaluacions fetes als joves de *llibertat vigilada* presenten més capacitat predictiva. Aquest fet pot estar relacionat amb les diferències observades en l'anàlisi de fiabilitat segons la mesura.

En els joves de *llibertat vigilada*, els factors socials/contextuals són els més predictius de reincidència, mentre que els històrics en són els menys.

En els joves d'*internament*, els factors individuals són els més predictius; els històrics, en canvi, no són predictius de reincidència.

5.3. Àrees específiques de risc i necessitats

Com hem vist fins ara, el SAVRY s'estructura en quatre dimensions de factors: històrics, socials/contextuals, individuals i de protecció. Ara bé, les qualitats psicomètriques de l'instrument ens permeten explorar altres formes d'estructurar i comprendre l'avaluació, com és el cas del model de cinc factors trobat per Hilterman *et al.* (2016). Això pot ser d'utilitat per detectar tant àrees específiques de risc dels joves com les necessitats que cal abordar en la intervenció.

El model esmentat identifica cinc àrees específiques basant-se en els trenta ítems del SAVRY (tant els factors de risc com els de protecció).

Taula 27. Estructura del SAVRY segons el model de cinc factors

Factor del model	Ítems
Comportament antisocial	1. Violència prèvia
	2. Història d'actes delictius no violents
	3. Inici precoç de la violència
	4. Fracàs d'intervencions anteriors
	5. Intents d'autolesió o de suïcidi anteriors
Dinàmica familiar	11. Delinqüència en el grup d'iguals
	19. Problemes de consum de substàncies
	6. Exposició a violència a la llar
	7. Història de maltractament infantil
Personalitat	8. Delinqüència dels pares o cuidadors
	9. Separació precoç dels pares o cuidadors
	12. Rebuig del grup d'iguals
	13. Estrès i incapacitat per enfrontar dificultats
	17. Actituds negatives
	18. Assumpció de riscos i impulsivitat
	20. Problemes amb el maneig de l'enuig
21. Baix nivell d'empatia/remordiments	
22. Problemes de concentració/hiperactivitat	

Factor del model	Ítems
Suport social	14. Escassa habilitat per educar dels pares
	15. Falta de suport d'altres adults
	16. Entorn marginal
	P2. Suport social fort
	P3. Forts vincles amb almenys un adult prosocial
Susceptibilitat a la intervenció	10. Baix rendiment a l'escola
	23. Baixa col·laboració en les intervencions
	24. Baix interès/compromís escolar o laboral
	P1. Implicació prosocial
	P4. Actitud positiva vers les intervencions i l'autoritat
	P5. Fort compromís amb l'escola o el treball
	P6. Perseverança com a tret de personalitat

Amb l'objectiu d'utilitzar el model en l'anàlisi de la reincidència, s'ha creat una puntuació per a cada factor, calculada a partir de la mitjana de puntuacions dels ítems que la integren. Recordem que els factors de risc s'han codificat així: 0 = *baix*, 1 = *moderat* i 2 = *alt*; i els factors de protecció: 0 = *present* i 1 = *absent*.

Dels cinc factors, la *dinàmica familiar* és el que té una puntuació mitjana de risc més baixa.

Taula 28. Puntuació mitjana dels cinc factors del model

	Total N = 855	Llibertat vigilada N = 694	Internament N = 161
	Mitjana (DT)	Mitjana (DT)	Mitjana (DT)
Comportament antisocial	0,62 (0,46)	0,51 (0,39)	**1,11 (0,39)
Dinàmica familiar	0,50 (0,54)	0,43 (0,51)	**0,79 (0,56)
Personalitat	0,62 (0,44)	0,56 (0,43)	**0,88 (0,39)
Suport social	0,61 (0,45)	0,53 (0,43)	**0,96 (0,39)
Susceptibilitat al tractament	0,63 (0,37)	0,58 (0,36)	**0,80 (0,34)

** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$.

Als joves de *llibertat vigilada* se'ls ha valorat amb menys risc en tots cinc factors. El *comportament antisocial* és el factor que presenta una diferència més gran entre els joves de les dues mesures. Per contra, la *susceptibilitat al tractament* és el que presenta la més petita.

Vista la diferència entre mesures, el model s'ha utilitzat per separat: per una banda, en el capítol 6.3.1 en relació amb la reincidència dels joves en *llibertat vigilada* i, per l'altra, en el capítol 6.3.4 en relació amb l'*internament*.

Abans d'acabar el capítol, però, cal destacar alguns resultats que el model ens ha permès extreure respecte al perfil dels joves i els factors de risc (taula 29):

- Els joves amb antecedents tenen una puntuació més alta en tots cinc factors.
- La variable nacionalitat està intervinguda per altres factors. Els joves del Magrib, que són els que reincideixen en una proporció més alta, també són els que tenen una puntuació superior en els factors *suport social* i de *personalitat*. Els joves d'Amèrica Central i del Sud també puntuen més alt en *personalitat*, la qual cosa podria estar relacionada amb el fet que presentin un índex de severitat de la reincidència superior.
- El factor de *personalitat*, a més, es relaciona amb haver comès un fet contra les persones.
- El *comportament antisocial* és el factor més associat a la reincidència; mentre que la *dinàmica familiar* el que s'hi associa menys.
- Els joves amb més de tres reincidències (multireincidentes) tenen més puntuació en el factor de *suport social*.

Taula 29. Diferències significatives en la puntuació dels cinc factors del model

Variable	Categoria	Comportament antisocial	Dinàmica familiar	Personalitat	Suport social	Susceptibilitat al tractament
Nacionalitat	Espanyola	0,58	0,48	0,63	0,60	0,62
	Estrangera	**0,69	0,53	0,61	0,64	0,63
Àrea geogràfica de procedència	Europa	0,56	0,51	0,44	0,54	0,50
	Magrib	**0,83	0,56	*0,67	**0,80	0,66
	Amèrica Central i del Sud	0,62	0,53	*0,61	0,56	0,65
	Altres	0,47	0,30	0,49	0,41	0,53
Antecedents	Sense antecedents	0,35	0,35	0,49	0,47	0,53
	Amb antecedents	**0,71	**0,54	**0,66	**0,66	**0,66
Nombre d'antecedents	1 o 2 antecedents	0,50	0,45	0,56	0,50	0,57
	De 3 a 5 antecedents	0,82	**0,60	**0,74	0,76	**0,72
	Més de 5 antecedents	**1,07	**0,70	**0,81	**0,91	**0,76
Categoria del fet	Contra les persones	**0,65	0,53	**0,74	0,61	0,64

Variable	Categoria	Comportament antisocial	Dinàmica familiar	Personalitat	Suport social	Susceptibilitat al tractament
principal	Contra la propietat violent	**0,68	0,47	0,59	0,65	0,61
	Contra la propietat no violent	0,53	0,48	0,54	0,60	0,63
	Altres	0,61	0,50	0,56	0,57	0,60
Nombre de reincidències	1 reincidència	0,69	0,56	0,69	0,70	0,70
	2 o 3 reincidències	*0,80	0,53	0,74	0,68	0,71
	Més de 3 reincidències	*0,89	0,63	0,82	**1,00	0,82
Reincidència	No	0,55	0,47	0,57	0,55	0,58
	Sí	**0,77	*0,56	**0,73	**0,75	**0,73

** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$.

* $p \leq 0,05$.

6. La reincidència segons el programa o la mesura

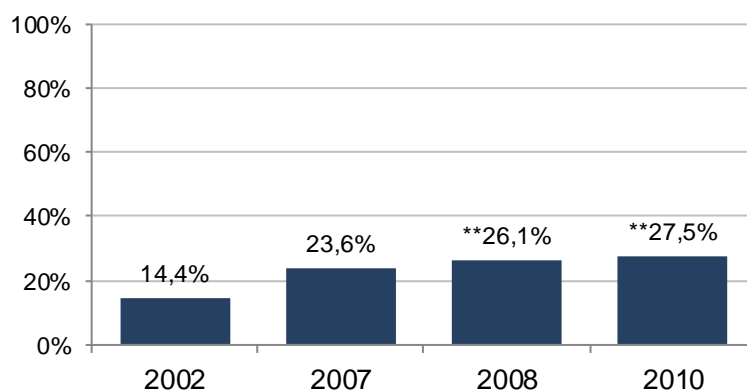
Aquest capítol analitza la reincidència dels joves segons el programa o la mesura finalitzada l'any 2010. En cada subapartat, i seguint amb l'estructura iniciada en el capítol, en primer lloc, s'exposa la taxa general i les característiques de la reincidència. En segon lloc, s'analitzen les taxes específiques i els aspectes que diferencien els joves que han reincidit. Els resultats, a més, es comparen amb els dels estudis anteriors, la qual cosa ens ha d'ajudar a entendre els canvis produïts en la reincidència dels diferents processos de la justícia de menors.

6.1 La reincidència després de finalitzar un programa de MRM

La taxa de reincidència dels joves que finalitzen un procés de MRM és del 27,5% (N = 409). Com hem vist anteriorment, aquesta taxa és estadísticament inferior a la general. Tot i que respecte a l'últim estudi de MRM (finalització 2008) no és més alta estadísticament, sí que és rellevant la diferència de 13,1 punts des del primer.

La reincidència després d'una MRM ha anat augmentat paulatinament al llarg dels anys que la LORPM porta en vigor. En l'estudi anterior es va començar a observar aquesta tendència. En aquella ocasió també s'hi van incloure les dades obtingudes per Corbalán i Moreno (2013) respecte a la reincidència dels joves que van finalitzar un procés de MRM l'any 2007. No obstant això, no es va poder explicar, mitjançant les variables d'estudi, el perquè de l'augment de la reincidència. Algunes variables associades a la reincidència havien augmentat (joves amb nacionalitat estrangera o amb antecedents), però d'altres havien disminuït (joves amb fets contra la propietat o la proporció de nois). Es va recordar també el possible impacte de l'entrada en vigor de la LORPM sobre les dades de la primera recerca i es proposava, per a nous estudis, la incorporació d'altres variables personals i socials dels joves, així com de metodologia qualitativa.

Gràfic 65. Taxa general de reincidència dels joves que finalitzen un procés de MRM segons l'any de finalització

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2). La taxa de 2007 pertany a l'estudi de Corbalán i Moreno (2013).

Els joves que han reincidit després d'una MRM triguen 308,67 dies de mitjana a cometre el nou fet delictiu (DT = 285,27), amb una edat de 16,6 anys de mitjana (DT = 1,25). No s'observen diferències estadístiques respecte a l'estudi anterior de 2008 ni en l'edat ni en el temps de reincidència. Recordem que per qüestions metodològiques no podem comparar les dades referents a les característiques de la reincidència amb el primer dels estudis (finalització 2002).

Taula 30. Característiques de la reincidència després de finalitzar una MRM

Variable	Categoria	2008		2010	
		N	%	N	%
Reincidència	No	1.494	73,9	1.077	72,5
	Sí	528	26,1	409	27,5
Temps que triga a reincidir	Menys de 6 mesos	243	46,0	173	42,3
	De 6 mesos a 1 any	137	25,9	101	24,7
	D'1 a 2 anys	105	19,9	90	22,0
	De 2 a 3 anys	42	8,0	39	9,5
	De 3 a 4 anys	1	0,2	6	1,5
Categoria del fet principal de la primera reincidència	Contra les persones	159	30,1	138	33,7
	Contra la propietat violent	80	15,2	57	13,9
	Contra la propietat no violent	143	27,1	135	*33,0
	Altres	146	*27,7	79	19,3
Violència del fet principal de la primera reincidència	Violent	239	45,3	195	47,7
	No violent	289	54,7	214	52,3
Tipus de fet principal de la primera reincidència	Delicte	401	75,9	302	73,8
	Falta	127	24,1	107	26,2

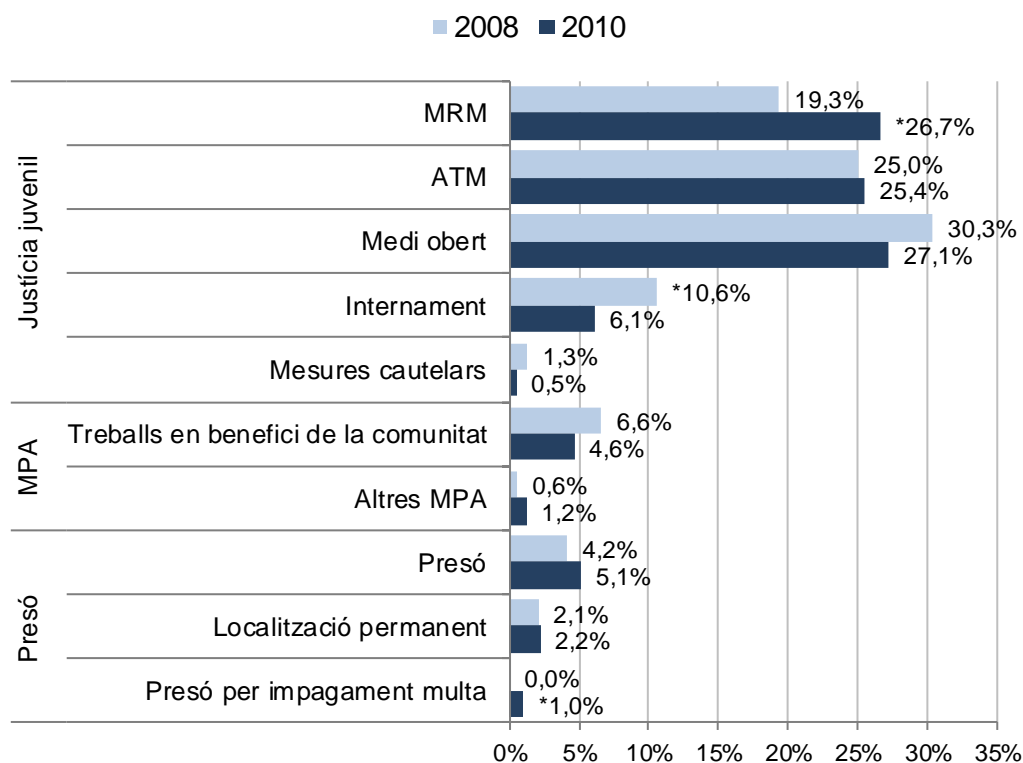
Variable	Categoria	2008		2010	
		N	%	N	%
Àmbit de la primera reincidència	Justícia juvenil	457	86,6	351	85,8
	MPA	38	7,2	24	5,9
	Presó	33	6,3	34	8,3
Nombre de reincidències	1 reincidència	279	52,8	213	52,1
	2 o 3 reincidències	151	28,6	124	30,3
	Més de 3 reincidències	98	18,6	72	17,6
Total d'àmbits de reincidència	Només justícia juvenil	422	79,9	307	75,1
	Només MPA	34	6,4	17	4,2
	Només presó	29	5,5	29	7,1
	Justícia juvenil i MPA	10	1,9	15	3,7
	Justícia juvenil i presó	19	3,6	24	5,9
	MPA i presó	8	1,5	12	2,9
	Justícia juvenil, MPA i presó	6	1,1	5	1,2

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Tampoc no s'observen diferències entre els dos últims anys d'estudi i la resta de característiques de la reincidència, excepte en la categoria del nou fet comès. Tot i que amb una significança moderada, en l'estudi actual hi ha un percentatge més alt de joves que després d'una MRM han reincidit amb un fet contra la propietat no violent. Per contra, el percentatge de joves que han reincidit amb *altres fets* ha disminuït.

Atès que els processos de MRM duren menys que altres procediments de la justícia de menors, els joves reincideixen amb una mitjana d'edat inferior a la del global dels reincidents. Per aquest motiu també se'ls torna a aplicar, en una proporció més elevada, un programa o una mesura de justícia juvenil (85,8% en MRM enfront del 69,7% en el total de reincidents). Des de l'últim estudi, a més, ha augmentat l'ús de la MRM com a nova resposta, mentre que ha disminuït l'*internament*.

Gràfic 66. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència després de finalitzar una MRM

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Respecte a les taxes específiques, les variables d'estudi que s'associen a la reincidència després d'una MRM són quasi les mateixes que en el global de la justícia juvenil: ser noi, amb nacionalitat estrangera (especialment del Magrib), tenir 14 o 15 anys, tenir antecedents o haver comès un fet contra la propietat no violent.

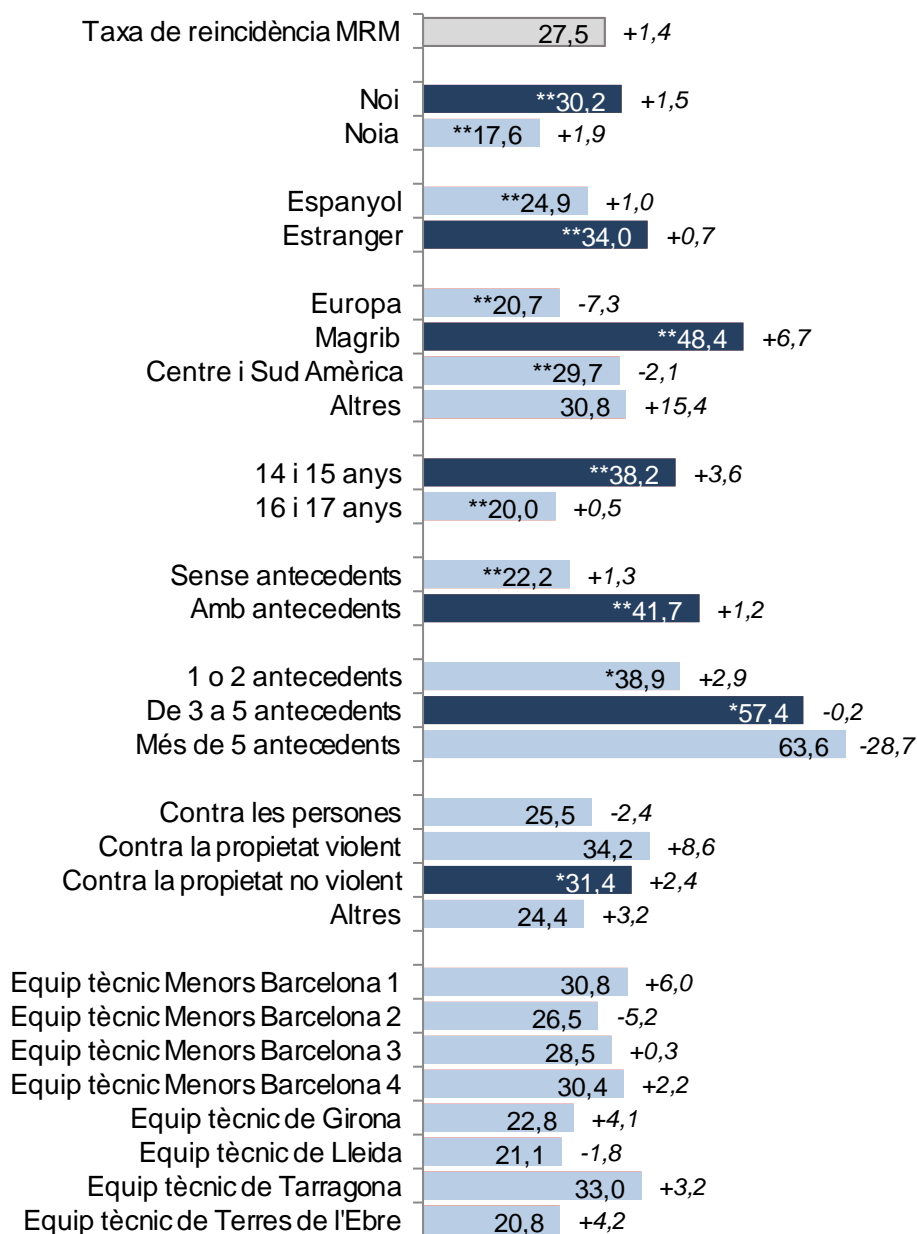
Cal destacar que, des de l'últim estudi, la reincidència dels joves que han comès un fet contra la propietat violent, que tenen nacionalitat del Magrib, *altres nacionalitats* o que tenen 14 o 15 anys ha augmentat en una proporció més gran que la resta.

Pel que fa a la província o a l'equip tècnic responsable de la MRM, en l'estudi actual no s'observen diferències estadístiques en la reincidència dels joves. Els joves atesos per l'Equip tècnic de Barcelona 2, que en l'estudi anterior presentaven una taxa de reincidència superior a la resta, són els que presenten una baixada més destacada de la reincidència. Per contra, els joves atesos per

l'Equip tècnic de Barcelona 1 presenten una reincidència 6 punts més alta en l'estudi actual.

Gràfic 67. Taxes específiques dels processos de MRM i diferència respecte a l'últim estudi

■ Taxa estadísticament superior a l'esperada
 ±0,0 Diferència entre la taxa de 2008 i 2010

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Pel que fa al resultat de la MRM no s'observen diferències estadístiques en la reincidència, llevat que el resultat negatiu hagi estat motivat per l'actitud del menor.

Tampoc no hi ha diferències significatives en la reincidència segons la participació de la víctima o el tipus i la forma de conciliació i reparació que s'ha dut a terme. Ara bé, la taxa de reincidència ha augmentat en els casos en què la conciliació i reparació s'ha fet per iniciativa de les parts,⁹ quan la reparació ha estat comunitària o no econòmica.

Gràfic 68. Taxes de reincidència segons el resultat de la MRM

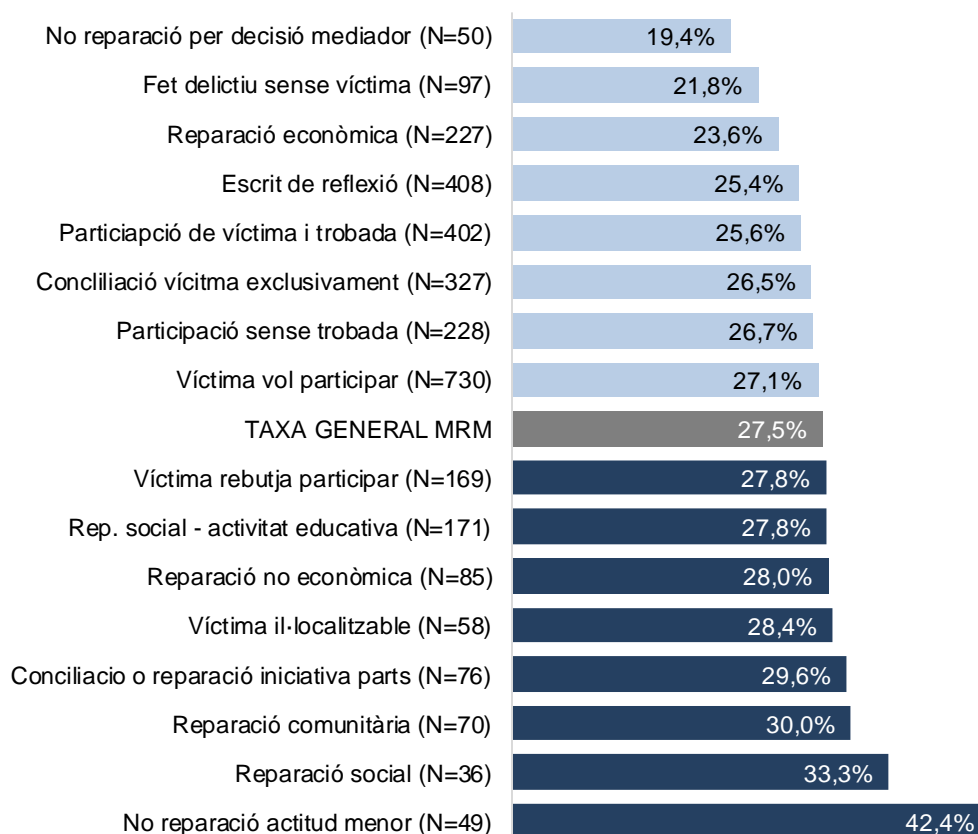
** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Entre els indicadors de la MRM que recull la recerca actual, s'observa una reincidència superior a la mitjana quan la reparació ha estat social o comunitària, quan la resolució ha estat per iniciativa de les parts i també quan

⁹ La conciliació i reparació per iniciativa de les parts es produeix quan l'imputat i la víctima arriben a acords fora del procés de MRM, majoritàriament en moments molt propers al fet, de manera que la Fiscalia de Menors i l'SMAT encara no han tingut temps de fer les actuacions corresponents. Els tècnics de MRM en fan un seguiment i valoren si el resultat ha estat positiu.

la víctima no ha estat localitzada o ha rebutjat participar-hi. En canvi, els indicadors de conciliació i reparació amb la participació de la víctima tenen una reincidència per sota de la mitjana de MRM.

Gràfic 69. Taxes de reincidència segons indicadors de la MRM

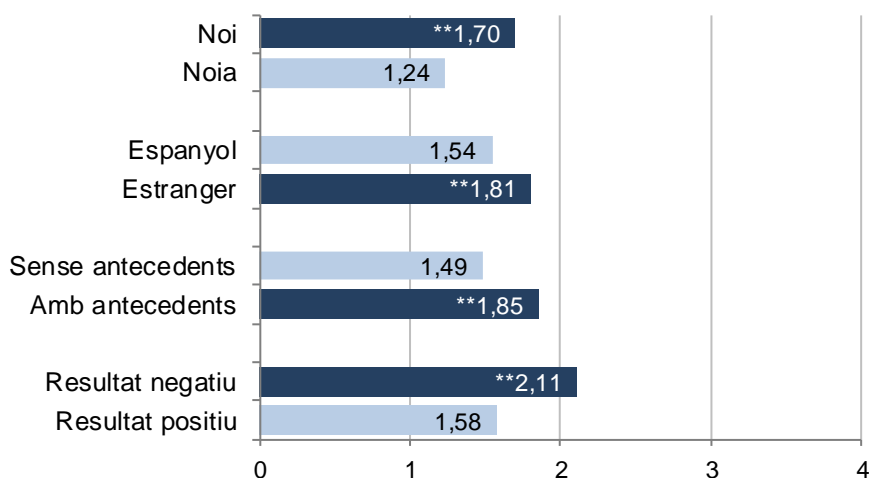

Nota: els indicadors no són excloents, un mateix cas pot tenir-ne diversos i contradictoris (per exemple, si hi ha més d'una víctima pot haver-n'hi que participin i que no).

Com hem vist en el capítol 4.2, els joves que han reincidit després d'una MRM ho han fet amb menys severitat que els joves d'ATM o els que han complert una mesura.

Ara bé, si només analitzem els joves de MRM, els que han reincidit amb una puntuació mitjana de severitat més alta estadísticament són: els nois, els que tenen nacionalitat estrangera, els que tenen antecedents i els que han finalitzat el procés amb un resultat negatiu.

Gràfic 70. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables associades

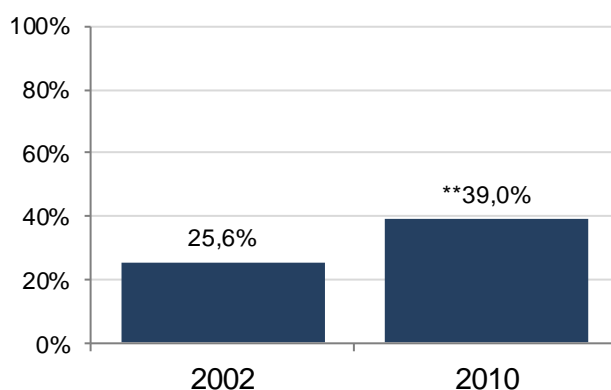

** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.
 Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

6.2 La reincidència després de finalitzar un procés amb ATM

La taxa de reincidència dels joves que finalitzen un assessorament tècnic com a últim programa és del 39,0% (N = 665). Respecte a l'estudi anterior, la taxa ha augmentat 13,5 punts i actualment aquesta diferència és estadísticament superior a la taxa general.

Gràfic 71. Taxa general de reincidència dels joves que finalitzen un ATM com a últim programa segons l'any de finalització

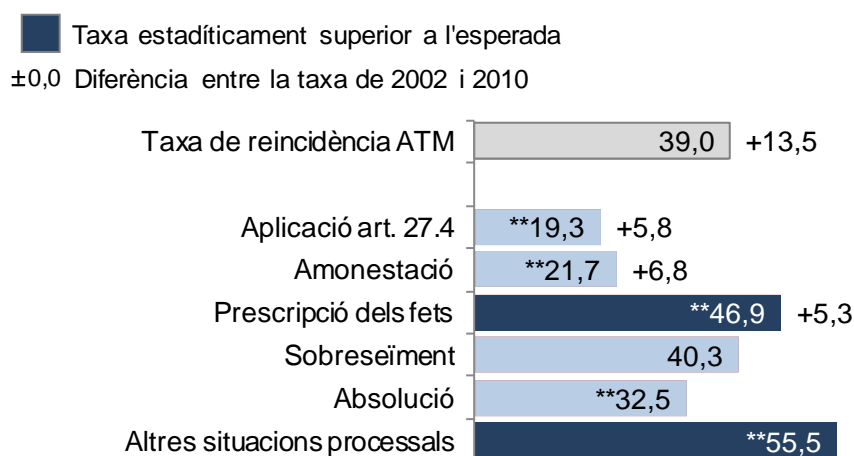
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.
 Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2).

Tanmateix, la taxa de reincidència varia segons el motiu de finalització del procediment de la *causa base*. Recordem que del conjunt de casos inclosos en aquest subapartat hem analitzat tres grups diferenciats: aplicació de l'art. 27.4 LORPM, *amonestació* i prescripció dels fets.

Respecte a l'estudi anterior, tots tres grups presenten una taxa de reincidència entre 5 i 7 punts més alta.

De la resta de casos no podem comparar la taxa de reincidència entre els estudis, ateses les diferències metodològiques pel que fa a la identificació de situacions processals. Malgrat això, cal destacar que el grup de joves en *altres situacions processals*,¹⁰ que representa el 25% del total d'ATM, és el que presenta una reincidència superior (55,5%). No podem confirmar ni descartar, per tant, que la reincidència dels joves en aquestes situacions hagi influït, entre molts altres factors, en l'augment de la taxa general.

Gràfic 72. Taxa de reincidència segons el motiu de finalització dels procediments

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

En els casos en els quals el procediment s'ha sobresegit per prescripció dels fets hi ha reincidència en una proporció estadísticament més elevada que la resta. En la reincidència són més grans d'edat (17,1 anys; DT = 1,45), per la qual cosa la resposta jurídica es produeix en una proporció més alta en el sistema penal d'adults.

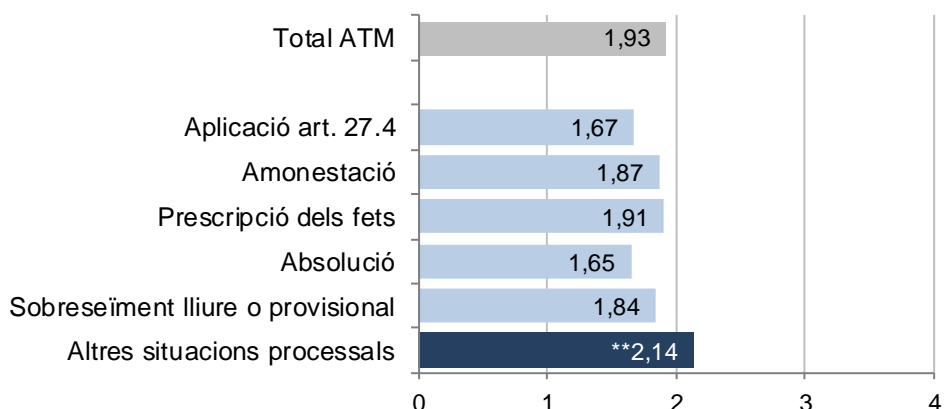
Per contra, els joves als quals se'ls aplica l'art. 27.4 LORPM o una *amonestació* reincideixen en una proporció més petita de forma significativa. No obstant això, cal destacar el fet que els joves amonestats pel jutge són, de tots els programes i les mesures, els que, de mitjana, han trigat menys a reincidir (242,03 dies; DT = 256,72). I també han acumulat una mitjana de 3

¹⁰ *Altres situacions processals* inclou l'alçament, l'anul·lació, la refosa i l'acumulació de mesures, així com els procediments dels quals no consta prou informació judicial per saber-ne el motiu de finalització.

reincidències, igual que els joves que han finalitzat un *internament* o els casos amb prescripció dels fets.

No hi ha diferències estadístiques pel que fa a la severitat de la reincidència en els tres grups de joves. Ara bé, si ens fixem també en la resta de casos, els joves en *altres situacions processals* presenten un índex de severitat més alt que el dels diferents programes i mesures (2,14).

Gràfic 73. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons el motiu de finalització dels procediments

** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.
Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

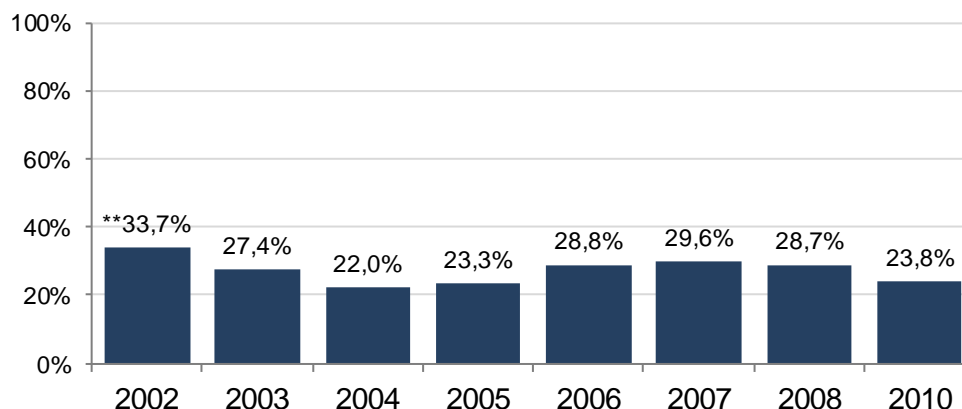
En tots tres grups d'estudi específics, els joves amb antecedents o que van cometre un fet contra la propietat sense violència en la *causa base* són els que presenten una taxa de reincidència estadísticament superior.

6.3 La reincidència després de finalitzar una mesura socioeducativa

6.3.1. La reincidència després de finalitzar una mesura de *llibertat vigilada*

La taxa de reincidència dels joves que finalitzen una mesura de *llibertat vigilada* és del 23,8% (N = 193). Destaca el fet que és significativament inferior a la taxa general.

Gràfic 74. Taxa general de reincidència dels joves que finalitzen una mesura de *llibertat vigilada* segons l'any de finalització

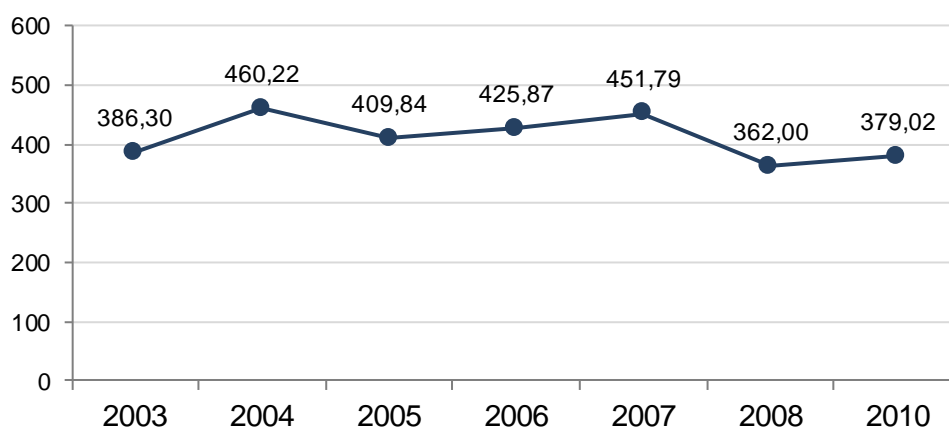
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2).

Tot i que al llarg dels vuit anys d'estudi la reincidència mostra oscil·lacions, la xifra actual és de les més baixes i estadísticament inferior a la de l'últim estudi (finalització 2008).

Els joves que reincideixen triguen, de mitjana, 379,02 dies a cometre el nou fet delictiu (DT = 342,90). Des de l'estudi anterior s'observa que la reincidència després de la *llibertat vigilada* és produïda més ràpid. No obstant això, de tots els programes i les mesures, són els joves que triguen més a reincidir.

Gràfic 75. Mitjana dels dies que els joves triguen a reincidir després d'una mesura de *llibertat vigilada* segons l'any de finalització

Taula 31. Característiques de la reincidència després de finalitzar una mesura de llibertat vigilada¹¹

Variable	Categoria	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2010
		%	%	%	%	%	%	%
Reincidència	No	72,6	**78,0	**76,7	71,2	70,4	71,3	**76,2
	Sí	27,4	22,0	23,3	28,8	29,6	28,7	23,8
Categoria del fet principal de la primera reincidència	Contra les persones	22,3	**32,2	18,7	22,5	21,2	22,8	22,6
	C. la propietat violent	10,1	16,1	16,3	14,6	14,4	15,6	17,9
	C. la propietat no violent	**42,0	**40,7	32,5	29,8	31,5	22,8	27,9
	Altres	25,5	11,0	32,5	33,1	32,9	**38,8	31,6
Violència del fet principal de la primera reincidència	Violent	32,4	48,3	35,0	37,1	35,6	38,4	40,5
	No violent	67,6	51,7	65,0	62,9	64,4	61,6	59,5
Tipus de fet principal de la primera reincidència	Delicte	-	82,2	-	-	-	81,9	77,4
	Falta	-	17,8	-	-	-	18,1	22,6
Àmbit de la primera reincidència	Justícia juvenil	38,3	36,6	32,5	29,8	26,7	33,8	33,7
	MPA	6,4	13,8	22,0	27,2	**35,6	**34,2	26,9
	Presó	**55,3	**49,6	45,5	43,0	37,7	32,0	39,4
Total d'àmbits de reincidència	Només justícia juvenil	27,7	26,8	25,2	19,9	20,5	27,3	25,4
	Només MPA	6,9	10,6	22,0	23,2	**30,8	**27,0	20,2
	Només presó	**50,0	**45,5	38,2	35,8	30,8	25,9	35,2
	Justícia juvenil i MPA	1,1	3,3	2,4	4,6	2,7	2,9	4,7
	Justícia juvenil i presó	**5,9	4,9	3,3	4,0	1,4	3,2	2,6
	MPA i presó	6,9	7,3	7,3	11,3	11,6	12,6	10,9
	Just. juvenil, MPA i presó	1,6	1,6	1,6	1,3	2,1	1,1	1,0

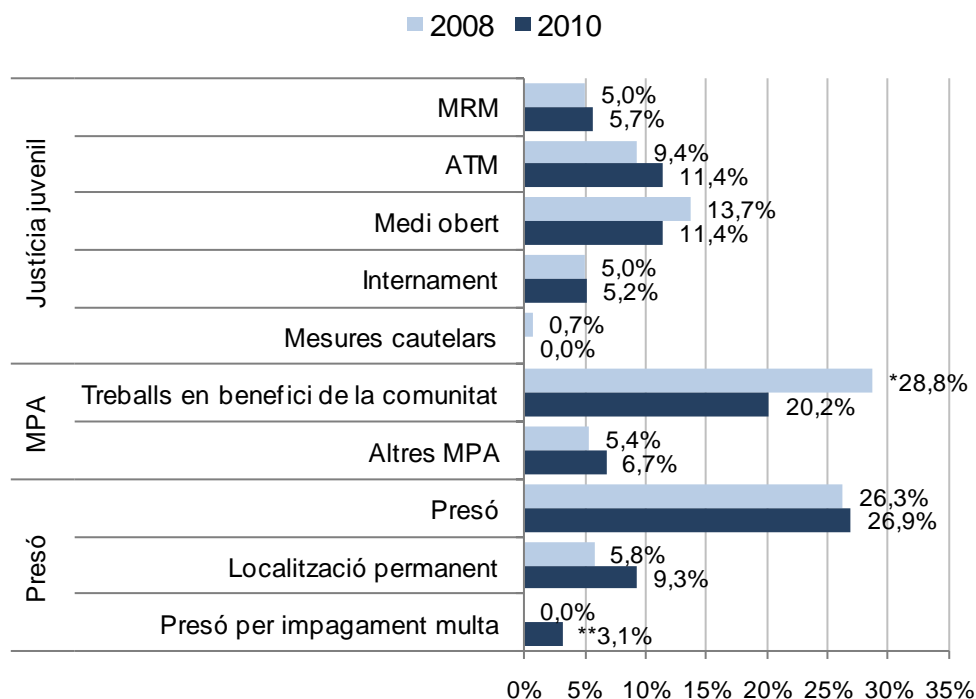
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

El fet comès en la primera reincidència és divers, tot i que al llarg dels anys d'estudi observem una disminució en la proporció de fets contra la propietat no violents.

Com que són els joves que triguen més a reincidir de mitjana, també són els que ho fan amb una mitjana d'edat més elevada (18,8 anys; DT = 1,93). Per aquesta raó, la resposta jurídica més freqüent en la primera reincidència es produeix en el sistema penal d'adults.

¹¹ Recordem que per qüestions metodològiques no podem comparar les dades referents a les característiques de la reincidència amb el primer dels estudis (finalització 2002).

Gràfic 76. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència després de finalitzar una mesura de *llibertat vigilada*

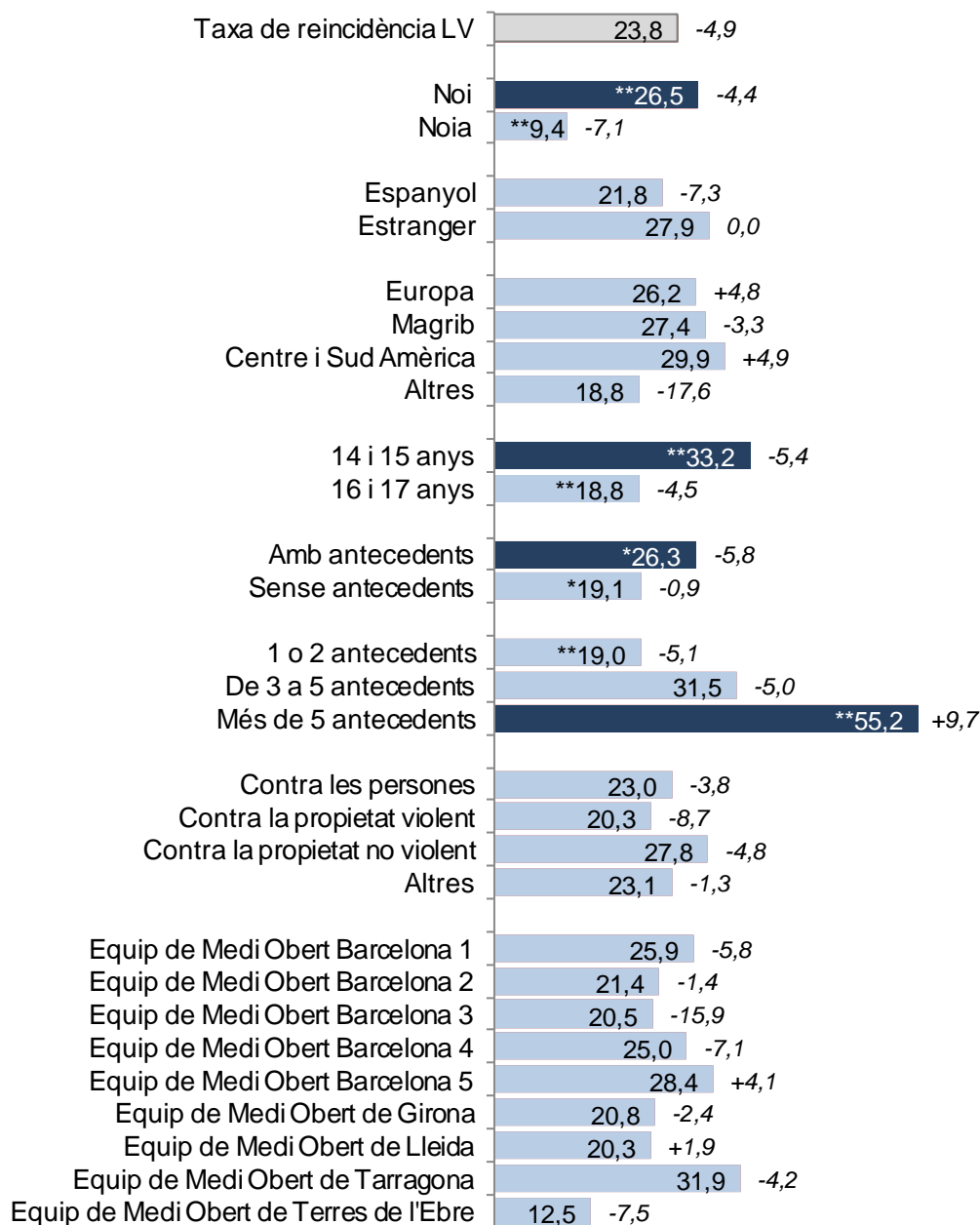
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Pel que fa a les taxes específiques, totes són inferiors a les del perfil general. És a dir, els joves que finalitzen una *llibertat vigilada* reincideixen en una proporció més baixa segons totes les variables d'estudi.

Gràfic 77. Taxes específiques de les mesures de *llibertat vigilada* i diferència respecte a l'últim estudi

■ Taxa estadísticament superior a l'esperada
 ±0,0 Diferència entre la taxa de 2008 i 2010

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Els joves amb antecedents, que han comès un fet contra la propietat (especialment amb violència), amb nacionalitat estrangera (especialment del Magrib) i les noies són els que reincideixen menys després d'una *llibertat vigilada* en comparació amb el global de justícia juvenil.

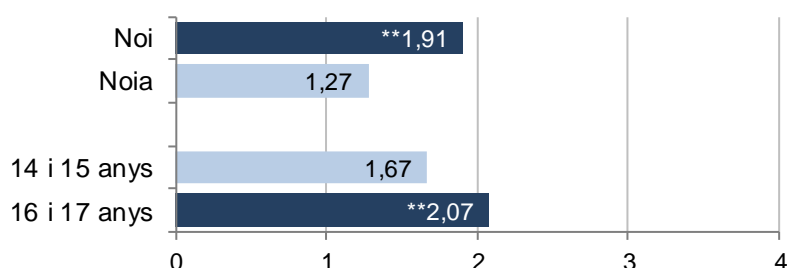
A diferència del perfil general, destaca que la nacionalitat del jove i el fet comès en la *causa base* no tenen relació estadística amb la reincidència.

Respecte a l'últim estudi (2008), les diferències més destacables són:

- L'augment en la reincidència dels joves amb més de cinc antecedents, tot i que cal tenir en compte que són pocs casos (32 reincidents en l'estudi actual).
- El descens de la reincidència dels joves que han comès un fet contra la propietat violent en la *causa base*, amb nacionalitat espanyola o altres nacionalitats (amb pocs casos igualment: tres reincidents), i la de les noies.

Dels joves que han reincidit, els nois i els de 16 i 17 anys són els que ho han fet amb més severitat de forma estadísticament significativa.

Gràfic 78. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables associades

** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.
Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

Per a una anàlisi en profunditat, les valoracions del risc fetes amb l'instrument SAVRY ens permeten saber quins factors de risc i de protecció estan més associats a la reincidència.

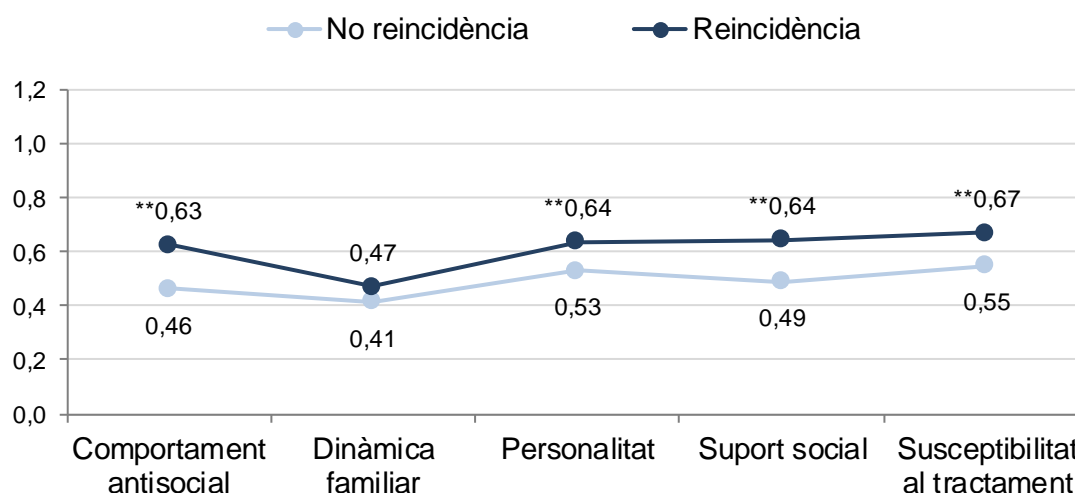
La majoria dels joves que han reincidit després d'una *llibertat vigilada* van ser valorats amb un risc global alt o moderat de nous comportaments delictius (70,4%). Aquesta xifra, que representa la sensibilitat de l'instrument, s'analitza junt amb altres dades en el capítol 5 de la recerca, dedicat exclusivament a l'estructura i la capacitat predictiva del SAVRY.

Pel que fa als factors de risc, s'observen diferències entre els joves que han reincidit i els que no.

Si analitzem la relació entre la reincidència i el model de cinc factors aportat per Hilterman *et al.* (2016),¹² destaca que el factor *dinàmica familiar* no hi està associat, és a dir, els reincidents i els no reincidents presenten el mateix risc en aquesta àrea. Recordem que la *dinàmica familiar* està composta per factors històrics com el *maltractament infantil*, l'exposició a violència a la llar o la *delinqüència dels pares*.

La resta de factors hi estan associats. El *comportament antisocial* i el *suport social* són els factors que diferencien més els joves reincidents dels no reincidents.

Gràfic 79. Puntuació mitjana de risc en els cinc factors segons la reincidència

** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$.

Socialment els joves reincidents mostren una proporció més elevada de risc pel que fa a la falta de *suport d'altres adults* i la *delinqüència en el grup d'iguals*.

En els factors de risc individuals, tenen una proporció més gran de risc en *actituds negatives*, *assumpció de riscos i impulsivitat*, *problemes amb el maneig de l'enuig* i *problemes de consum de substàncies*.

¹² La descripció del model aportat per Hilterman *et al.* (2016) pot trobar-se al capítol 5.3.

Per contra, dels factors històrics, destaca que els joves que han reincidit tenen una proporció més petita de risc pel que fa a *intents anteriors d'autolesió o suïcidi*. Tanmateix cal tenir en compte que podria ser un resultat espuri, atès que en joves de *llibertat vigilada* aquestes situacions són minoritàries.

Gràfic 80. Joves reincidents valorats amb risc moderat o alt respecte als no reincidents (*llibertat vigilada*)

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

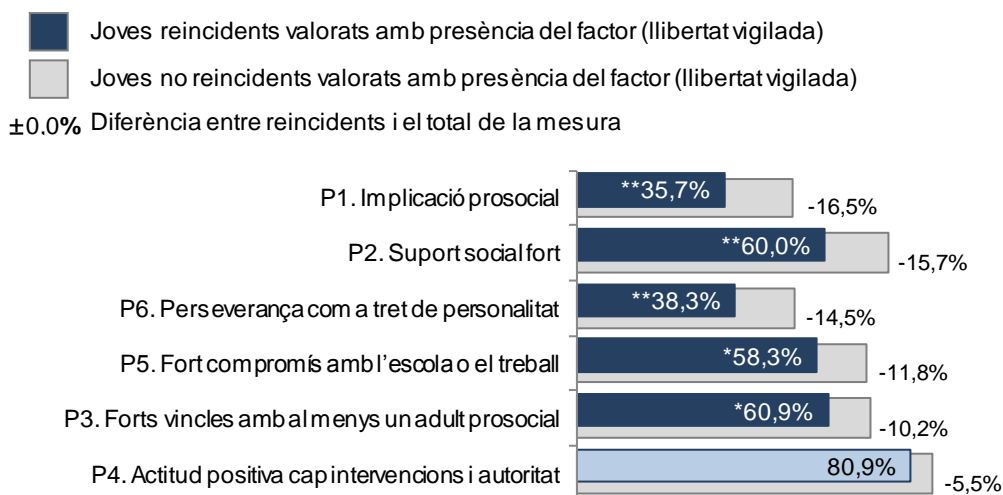
* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Nota: ordenat segons la diferència entre reincidents i no reincidents.

Respecte als factors de protecció, els joves que han reincidit presenten una *actitud positiva vers les intervencions i l'autoritat* en la mateixa proporció que

els no reincidents. En canvi, estadísticament tenen menys presència dels altres cinc factors protectors, especialment d'*implicació prosocial*, *suport social fort* i *perseverança com a tret de personalitat*.

Gràfic 81. Joves reincidents amb presència de factors de protecció respecte als no reincidents (*llibertat vigilada*)

** Valors estadísticament inferiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament inferiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

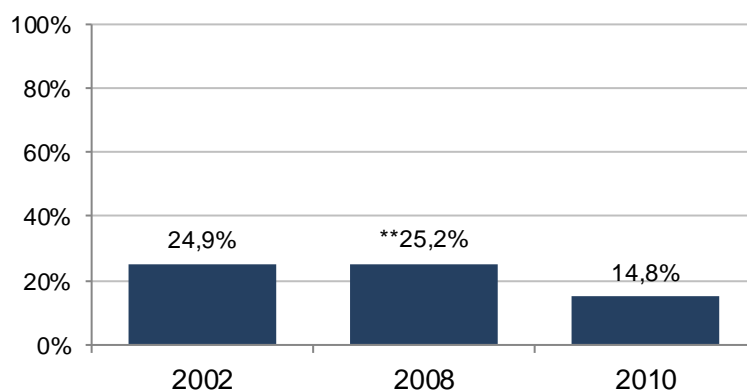
Nota: ordenat segons la diferència entre reincidents i no reincidents.

No s'han trobat correlacions estadísticament significatives entre la valoració del risc global o els trenta factors del SAVRY i la severitat de la reincidència.

6.3.2. La reincidència després de finalitzar una mesura de PBC

La taxa de reincidència dels joves que finalitzen una mesura de PBC és del 14,8% (N = 42). Respecte a l'últim estudi ha baixat 10,4 punts, la qual cosa és estadísticament rellevant. En la recerca actual, és la taxa més baixa de tots els programes i les mesures estudiats.

Gràfic 82. Taxa general de reincidència dels joves que finalitzen una mesura de PBC segons l'any de finalització

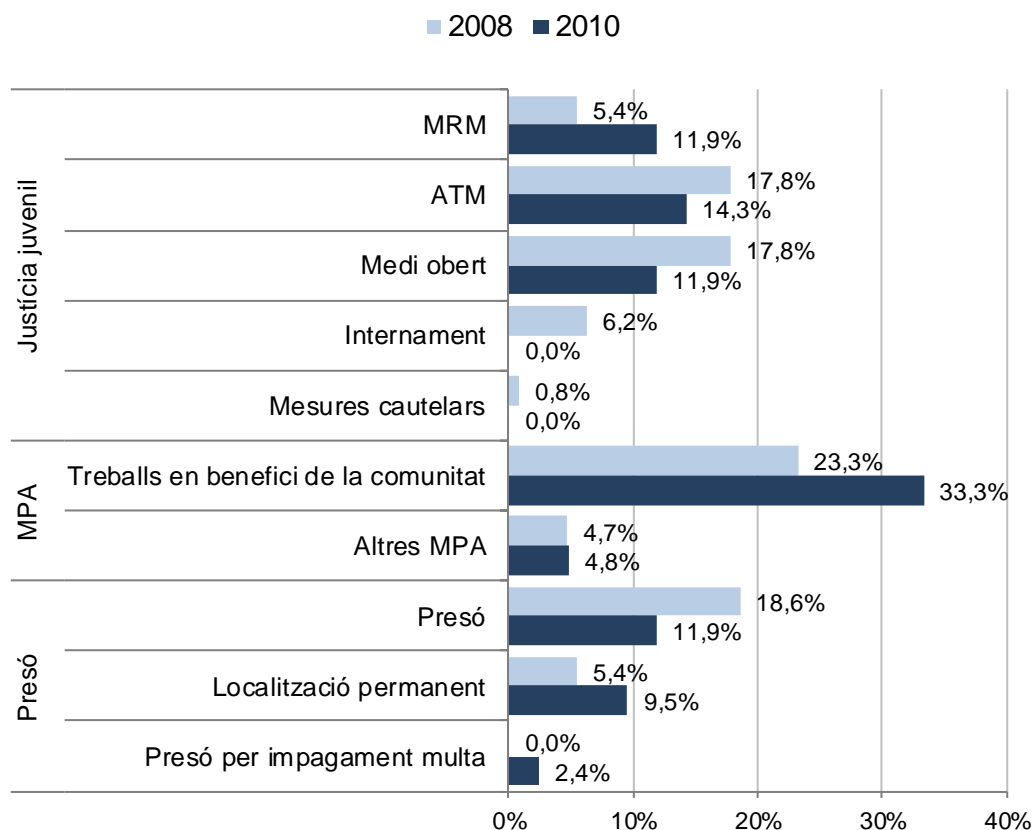
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2).

De mitjana triguen 268,52 dies a reincidir (DT = 300,04). En la primera reincidència es destaquen per cometre una proporció més gran d'*altres fets* (42,9% enfront del 21,8% en el global dels joves reincidents). La mesura més freqüent imposada per la comissió dels nous fets són els *treballs en benefici de la comunitat*, en el sistema de MPA.

Les variables referents a les característiques de la reincidència no ens expliquen el descens en la taxa, ja que estadísticament no es mostren diferents a les de l'estudi anterior.

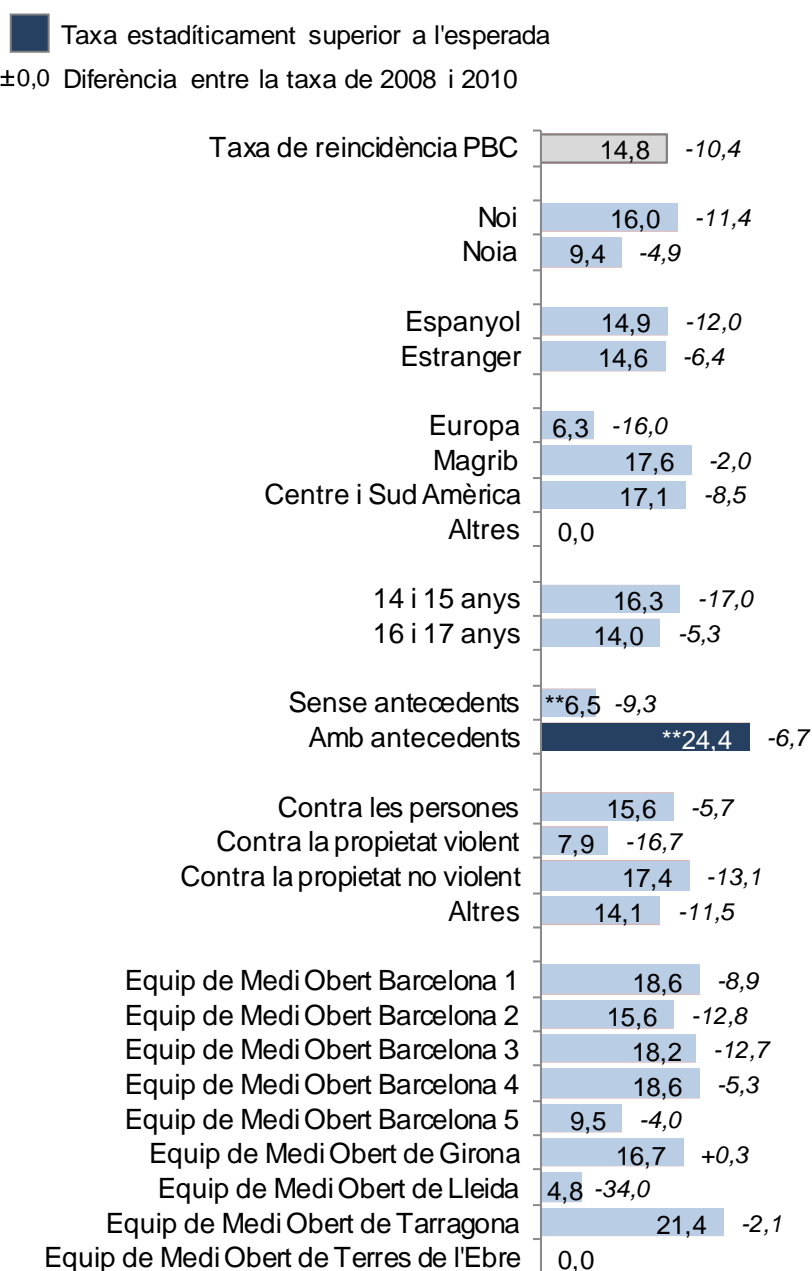
Gràfic 83. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència després de finalitzar una mesura de PBC

Pel que fa a les taxes específiques, l'única variable que es mostra associada a la reincidència és tenir antecedents o no tenir-ne (gràfic 84).

En la resta de variables referents al jove i a la mesura no s'observen diferències estadístiques respecte a la reincidència. No obstant això, totes mostren un percentatge de reincidència inferior al del global dels joves reincidents i també al que es va obtenir en l'estudi anterior.

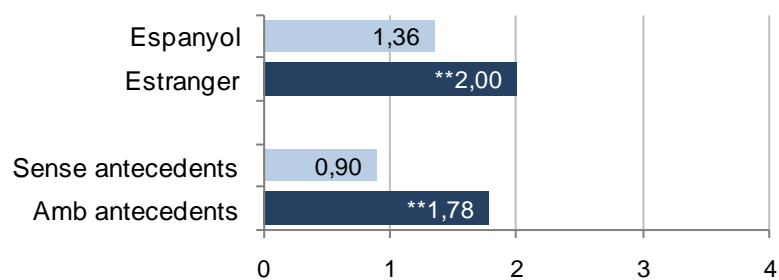
Gràfic 84. Taxes específiques de la mesura de PBC i diferència respecte a l'últim estudi

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Els joves que reincideixen després d'unes PBC són els que ho fan amb menys severitat (1,57), tal com hem vist en l'apartat 4.2. D'aquests, els que tenen nacionalitat estrangera i els que tenen antecedents reincideixen amb més severitat de forma significativa.

Gràfic 85. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables associades

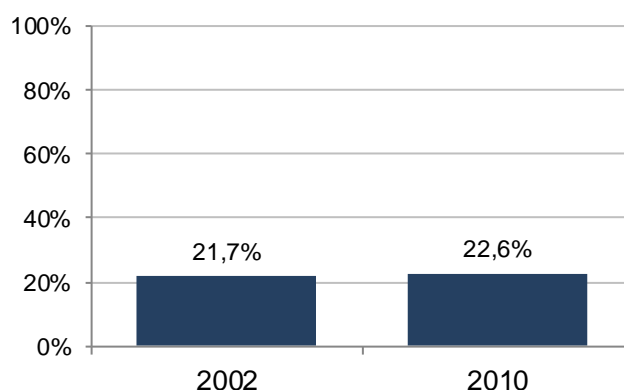
** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.
Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

Recordem que actualment les mesures de PBC s'apliquen en una proporció més baixa i que el perfil dels joves als quals se'ls imposen ha canviat. A part del fet que hagi disminuït la proporció de joves amb antecedents, cap altre dels canvis que hem exposat amb les variables d'estudi no poden explicar el descens en la taxa.

6.3.3. La reincidència després de finalitzar altres mesures de medi obert

La taxa de reincidència dels joves que finalitzen *altres mesures de medi obert* és del 22,6% (N = 60). Aquesta xifra és semblant a la de l'estudi anterior, tot i l'augment que hem observat en l'aplicació d'aquest conjunt de mesures al llarg dels anys.

Gràfic 86. Taxa general de reincidència dels joves que finalitzen *altres mesures de medi obert* segons l'any de finalització

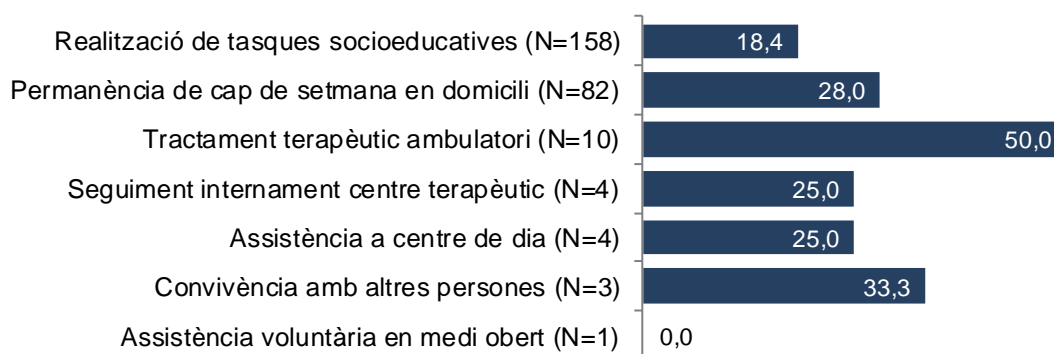

Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2).

Els joves que finalitzen una mesura de *realització de tasques socioeducatives*, que representen el 60% del total, tenen una taxa de reincidència del 18,4% (N = 29). La taxa és 12,7 punts inferior a la trobada en l'estudi dels joves que van finalitzar la mesura l'any 2008.

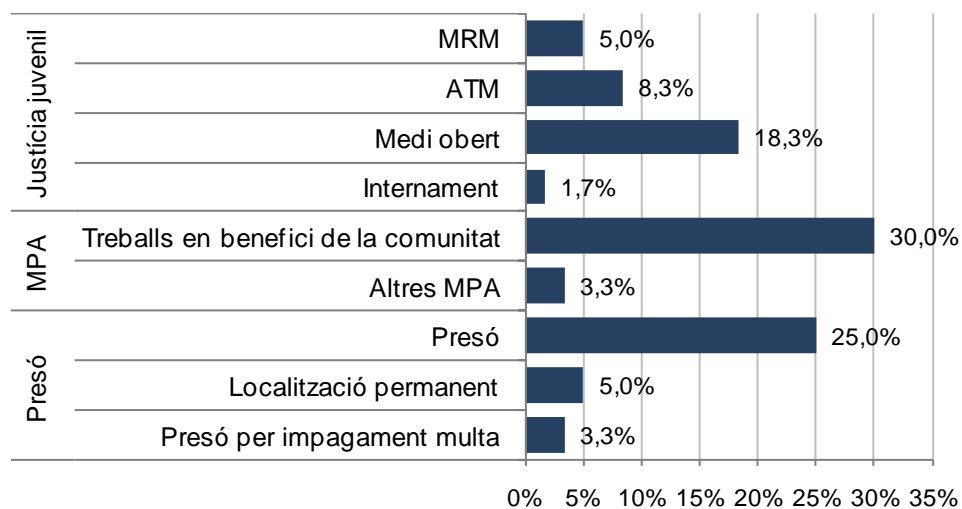
Tot i les diferències que s'observen entre les mesures, el baix nombre de casos no permet treure conclusions estadístiques referents a la reincidència.

Gràfic 87. Taxa de reincidència segons les altres mesures de medi obert finalitzades

Els joves tarden prop d'un any de mitjana a reincidir (366,58 dies; DT = 302,34). Com s'observa també en altres mesures, la primera reincidència es produeix quan els joves ja són majors d'edat, amb una mitjana de 18,8 anys (DT = 1,9). Per tant, la resposta jurídica és dona més freqüentment en el sistema penal d'adults.

Gràfic 88. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència després de finalitzar altres mesures de medi obert

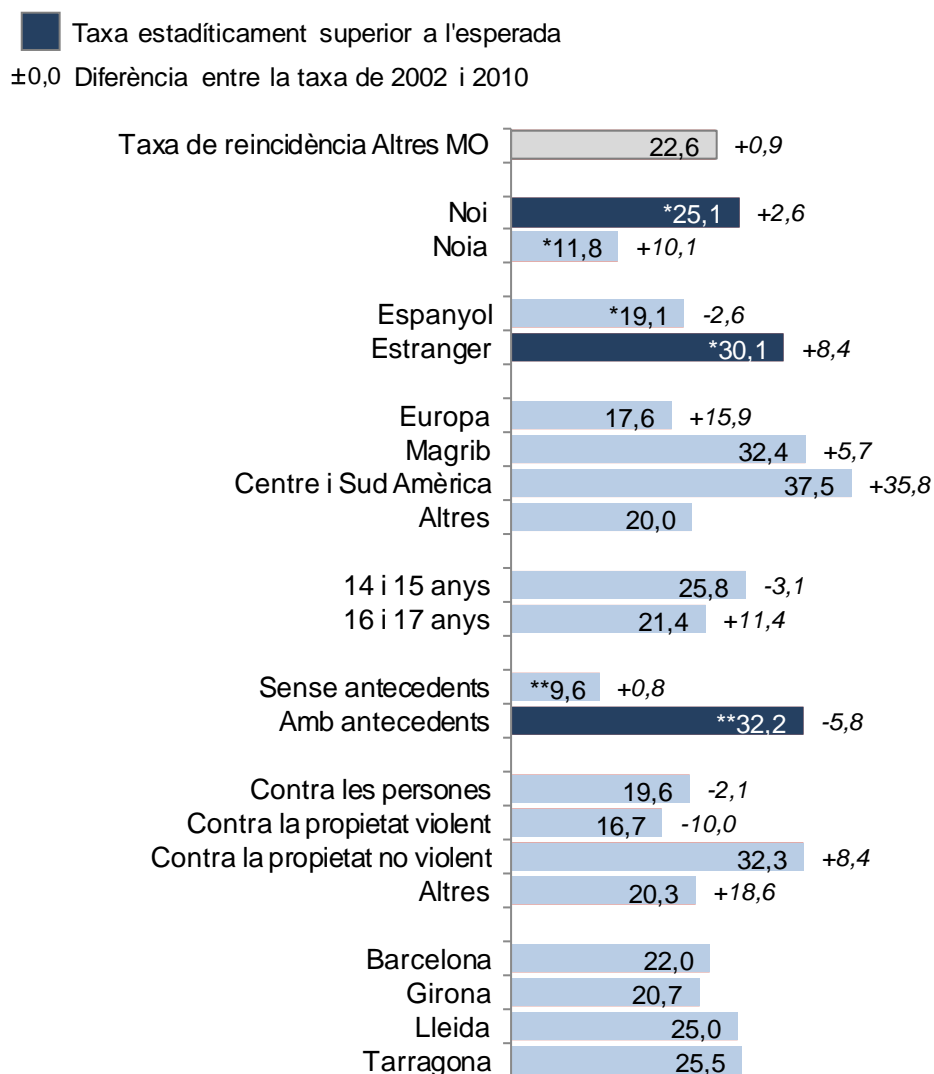

En comparació amb el global de joves reincidents, el nou fet pertany en una proporció més gran a *altres fets* (32,2% enfront del 21,8%) i són més els joves que acumulen una única reincidència durant el període de seguiment (55,0% enfront del 43,7%).

Pel que fa a la reincidència segons les variables d'estudi, els fets de tenir antecedents, ser noi o tenir nacionalitat estrangera s'associen a una taxa de reincidència superior.

Com que en l'estudi anterior el conjunt d'*altres mesures de medi obert* només constava de 25 casos, tampoc no podem treure conclusions de les diferències que s'observen respecte a les taxes específiques entre els estudis.

Gràfic 89. Taxes específiques de les *altres mesures de medi obert* i diferència respecte a l'últim estudi

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

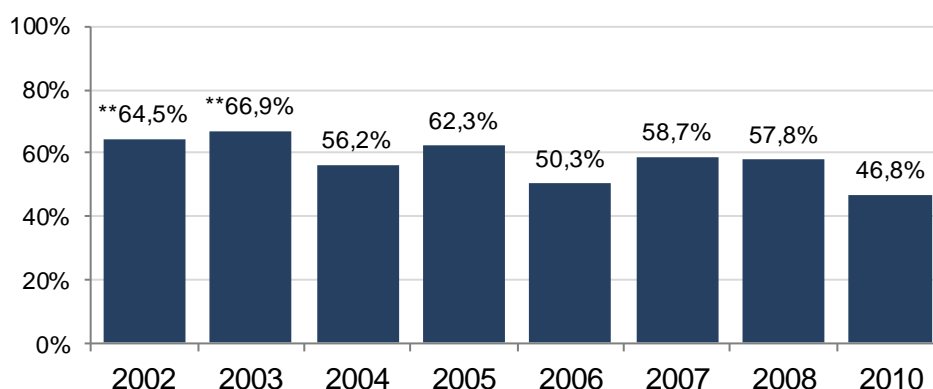
Respecte als joves que han reincidit, no hi ha diferències en la severitat de la reincidència i les variables d'estudi.

6.3.4. La reincidència després de finalitzar una mesura d'*internament*

La taxa de reincidència dels joves que finalitzen una mesura d'*internament* és del 46,8% (N = 95). És la taxa de reincidència més baixa d'*internament* de tots els anys d'estudi, amb 17,7 punts de diferència respecte al primer estudi.

Com s'observa en el gràfic 90, tot i les fluctuacions, la taxa de reincidència dibuixa una tendència a la baixa.

Gràfic 90. Taxa general de reincidència dels joves que finalitzen una mesura d'*internament* segons l'any de finalització

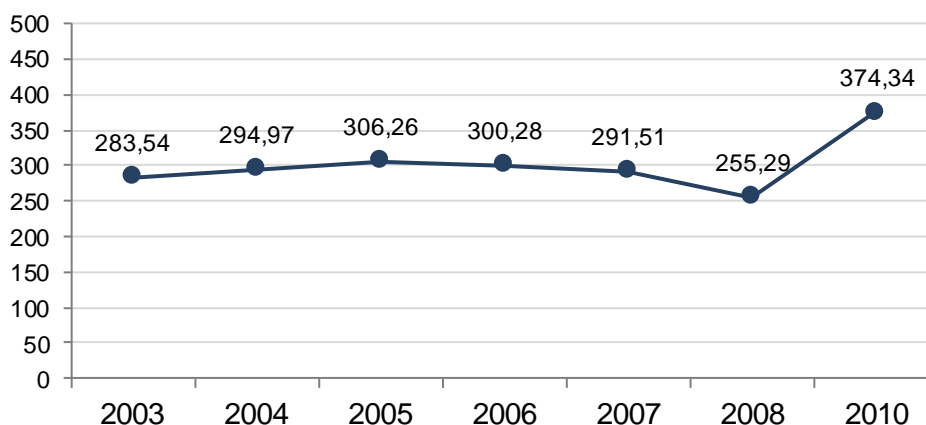

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Nota: la taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (vegeu el capítol 2.2.2).

El temps que els joves han trigat a reincidir ha augmentat de forma rellevant en l'estudi actual (374,34 dies; DT = 335,55). Junt amb els joves de *llibertat vigilada*, són els que han reincidit més tard de tots els programes i les mesures estudiats (303,97 dies en el total de reincidents).

Gràfic 91. Mitjana de dies que els joves triguen a reincidir després d'una mesura d'internament segons l'any de finalització

Cal recordar que des de la reforma de la LORPM operada per la Llei orgànica 8/2006, la mesura d'*internament tancat* es complementa amb un període de *llibertat vigilada*, la qual cosa pot haver influït en la taxa de reincidència i en el temps que els joves han trigat a cometre un nou fet.

Taula 32. Característiques de la reincidència després de finalitzar una mesura d'internament¹³

Variable	Categoria	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2010
		%						
Reincidència	No	33,1	43,8	37,7	49,7	41,3	42,2	53,2
	Sí	66,9	56,2	62,3	50,3	58,7	57,8	46,8
Categoria del fet principal de la primera reincidència	Contra les persones	15,3	12,8	22,8	*25,9	16,0	18,5	18,9
	C. la propietat violent	19,5	24,5	22,8	14,1	*30,4	22,6	24,2
	C. la propietat no violent	*50,0	*52,1	44,7	44,7	31,2	39,0	34,7
	Altres	15,3	10,6	9,6	15,3	*22,4	19,9	22,1
Violència del fet principal de la primera reincidència	Violent	34,7	37,2	45,6	40,0	46,4	41,1	43,2
	No violent	65,3	62,8	54,4	60,0	53,6	58,9	56,8
Tipus de fet principal de la primera reincidència	Delicte	-	84,0	-	-	-	82,9	72,6
	Falta	-	16,0	-	-	-	17,1	27,4
Àmbit de la primera reincidència	Justícia juvenil	48,3	**53,7	42,1	37,6	36,0	47,7	36,8
	MPA	2,5	2,1	4,4	**18,8	**16,8	12,8	**18,9
	Presó	49,2	44,2	53,5	43,5	47,2	39,6	44,2

¹³ Recordem que per qüestions metodològiques no podem comparar les dades referents a les característiques de la reincidència amb el primer dels estudis (finalització 2002).

Variable	Categoria	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2010
		%						
Total d'àmbits de reincidència	Només justícia juvenil	28,2	*32,6	22,8	24,7	15,2	27,5	23,2
	Només MPA	1,7	6,3	4,4	*14,1	8,8	11,4	12,6
	Només presó	39,3	30,5	33,3	38,8	38,4	33,6	37,9
	Justícia juvenil i MPA	2,6	2,1	6,1	1,2	4,8	3,4	2,1
	Justícia juvenil i presó	16,2	13,7	*21,1	8,2	12,8	14,8	11,6
	MPA i presó	10,3	13,7	10,5	9,4	13,6	5,4	11,6
	Just. juvenil, MPA i presó	1,7	1,1	1,8	3,5	*6,4	4,0	1,1

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

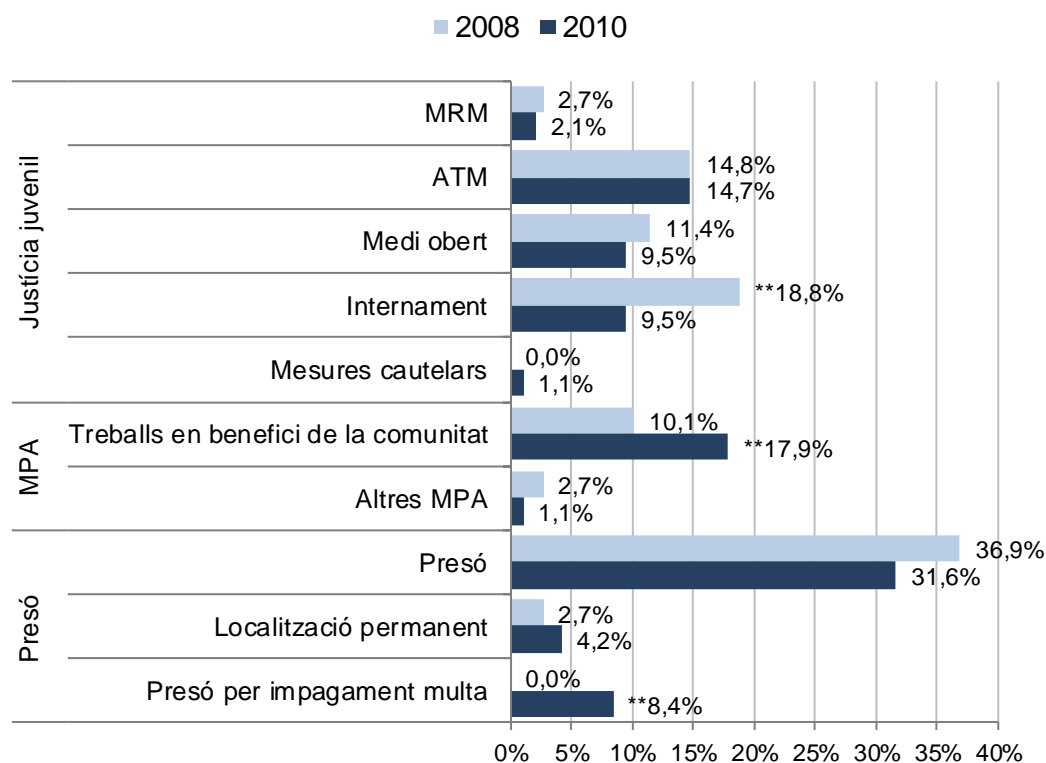
* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

El fet principal comès en la reincidència s'ha anat diversificant al llarg del temps, ja que en els primers estudis els fets contra la propietat no violents tenien un pes significativament més elevat (50,0% el 2002 enfront del 34,7% el 2010). Cal destacar que es mantenen els percentatges de persones que cometen fets violents en la reincidència i també el de fets tipificats com a delictes o falta.

Com en altres mesures finalitzades, molts dels joves que acaben un *internament* reincideixen quan ja són adults, amb una mitjana d'edat de 18,62 anys (DT = 2,13). Majoritàriament, per tant, la resposta penal a la reincidència es produeix en el sistema d'adults i, especialment, amb una pena de presó. En els darrers estudis també s'observa un increment de reincidència amb imposició d'una pena de *treballs en benefici de la comunitat* (TBC), fet que es pot explicar per l'augment general en l'aplicació d'aquesta pena.

Per contra, ha baixat significativament l'*internament* com a nova resposta quan els joves han reincidit essent menors d'edat.

Gràfic 92. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència després de finalitzar una mesura d'internament

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

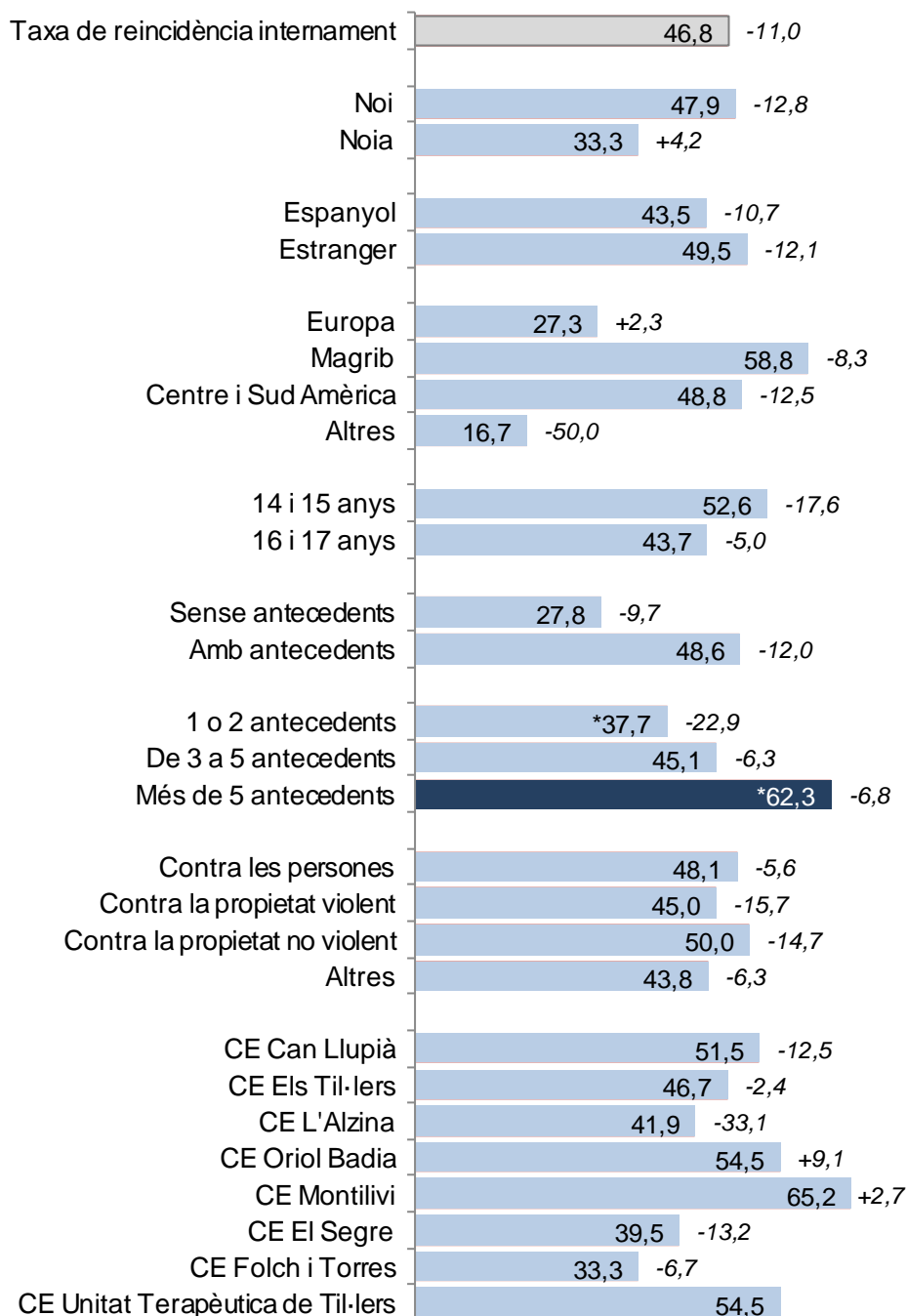
Durant el període de seguiment, de mitjana han acumulat 3,22 reincidències (DT = 2,95). El 62,1% dels joves reincidents ha tingut algun ingrés a presó durant aquest temps.

Pel que fa a les taxes específiques de reincidència segons diferents variables, només els joves que acumulen més de cinc antecedents tenen una reincidència estadísticament superior a la resta. Cal tenir en compte que la població de joves en mesures d'internament és petita i que això en limita les anàlisis quantitatives.

La major part de les taxes específiques són més elevades en els joves d'internament que en el global de la població estudiada. No obstant això, des del darrer estudi hi ha diferències rellevants, ja que les característiques que en el perfil general s'associen a la reincidència són les que han disminuït més (ser més jove, haver comès un fet contra la propietat, ser noi, tenir nacionalitat estrangera o tenir antecedents).

Gràfic 93. Taxes específiques de les mesures d'internament i diferència respecte a l'últim estudi

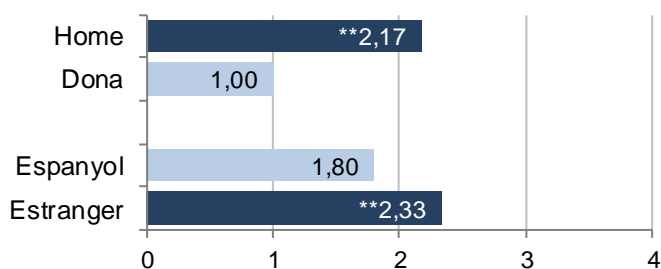
■ Taxa estadísticament superior a l'esperada
 ±0,0 Diferència entre la taxa de 2008 i 2010

* Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

Pel que fa a la severitat de la reincidència, els joves d'internament són els que puntuen més alt (capítol 4.2). Tanmateix, només els nois i els que tenen nacionalitat estrangera mostren una severitat de la reincidència estadísticament superior a la resta.

Gràfic 94. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables associades

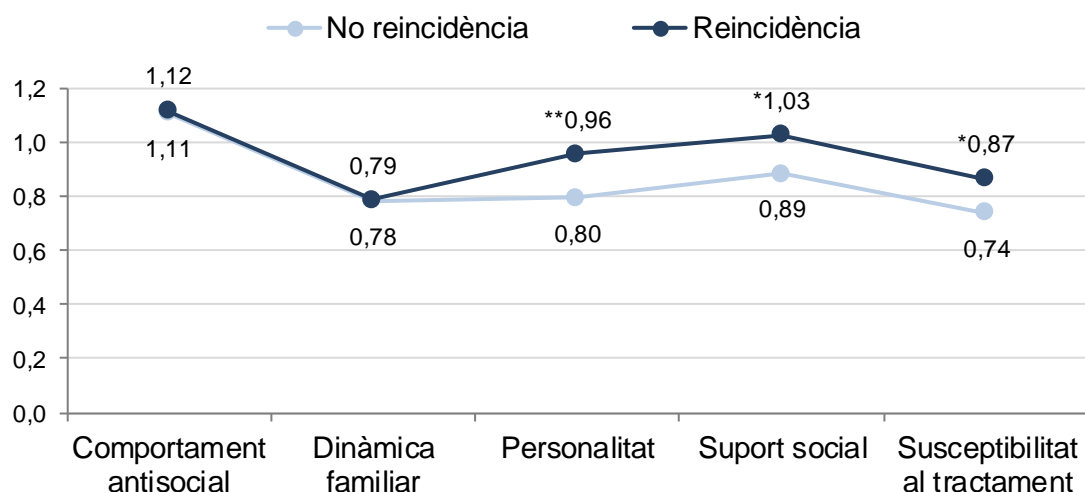
** Valors superiors en la variància de mitjanes (ANOVA) amb significança $p \leq 0,01$.
 Nota: puntuació de severitat amb rang de 0 a 4 (per a més detalls, vegeu el capítol 2.2.3).

Les dades provinents de l'avaluació del risc amb el SAVRY mostren algunes diferències entre els joves que han reincidit i el perfil general d'*internament*.

En el resum de risc global, el 46,0% dels reincidents van ser valorats amb risc alt, el 47,6% amb risc moderat i el 6,3% amb risc baix.

A través del model de cinc factors,¹⁴ observem que la *personalitat* és el factor més associat a la reincidència en els joves d'*internament*. Per contra, la *dinàmica familiar* i el *comportament antisocial* no diferencien els reincidents dels no reincidents. Cal tenir en compte, pel que fa al *comportament antisocial*, que la majoria de joves d'*internament* presenten puntuacions de risc elevades, de manera que es pot estar produint un efecte sostre en aquest factor.

Gràfic 95. Puntuació mitjana del model de cinc factors segons la reincidència

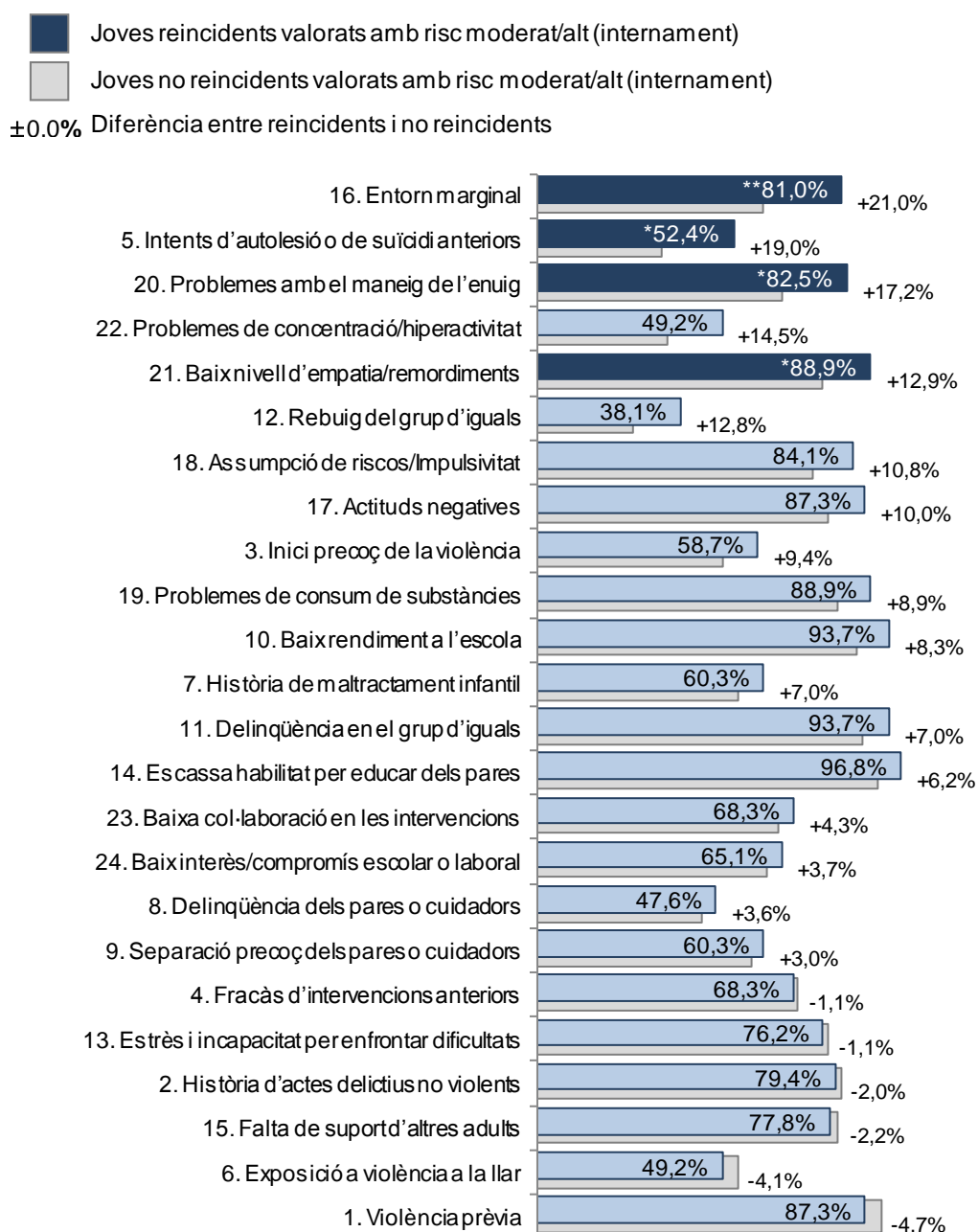

** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$.
 * $p \leq 0,05$.

¹⁴ La descripció del model aportat per Hilterman *et al.* (2016) pot trobar-se en el capítol 5.3.

Quant als factors relacionats amb la *personalitat*, els joves reincidents van ser valorats en una proporció més gran de risc moderat o alt pel que fa als *problemes amb el maneig de l'enuig* i el *baix nivell d'empatia i remordiments*. Malgrat això, cal destacar que l'*entorn marginal* i els *intents d'autolesió o suïcidi anteriors* són els dos factors que discriminen més els reincidents dels no reincidents.

Gràfic 96. Joves reincidents valorats amb risc moderat o alt respecte als no reincidents (*internament*)

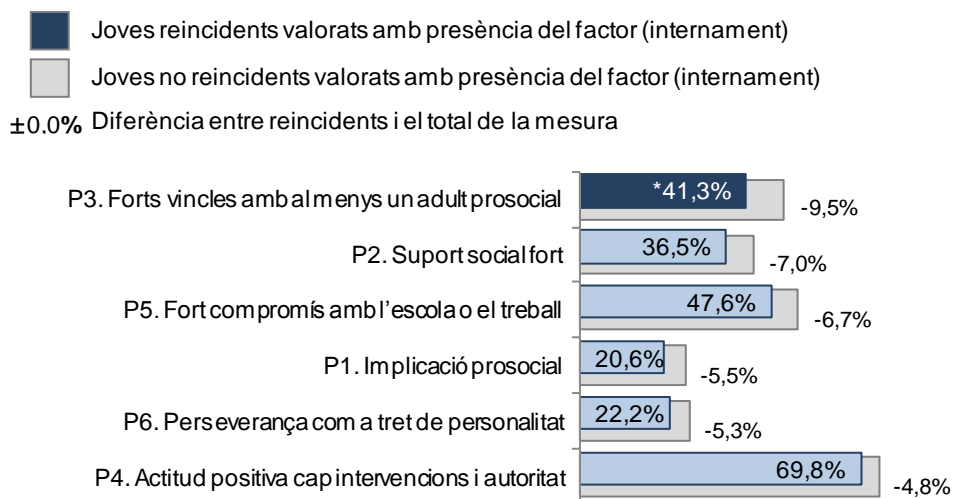
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

Nota: ordenat segons la diferència entre reincidents i no reincidents.

Pel que fa als factors de protecció, tots tenen menys presència en els joves que reincideixen, però només la manca de *forts vincles amb almenys un adult prosocial* mostra una diferència significativa.

Gràfic 97. Joves reincidents amb presència de factors de protecció respecte als no reincidents (*internament*)

* Valors estadísticament inferiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.
 Nota: ordenat segons la diferència entre reincidents i no reincidents.

Respecte a la relació entre la valoració del risc i la severitat de la reincidència no s'han trobat correlacions positives i estadísticament significatives.

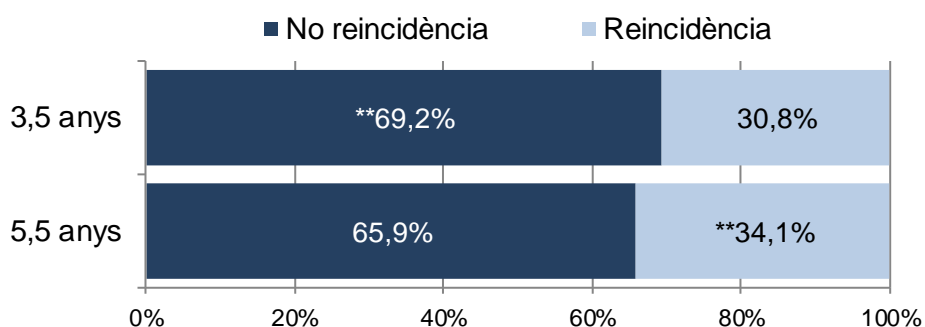
7. La reincidència segons el temps de seguiment

En aquest apartat, analitzarem si és adequat augmentar el temps de seguiment per mesurar i analitzar la reincidència en els estudis.

Amb aquesta finalitat, en la recerca actual es van portar a terme dues fases de recollida de dades de reincidència. La primera fase amb un temps de seguiment de 3,5 anys de mitjana des del final de la intervenció de justícia juvenil. I la segona fase amb un temps addicional de dos anys, amb una mitjana de 5,5 anys de seguiment (mínim de cinc i màxim de sis anys).

La taxa de reincidència a 5,5 anys de seguiment és del 34,1%. Els dos anys addicionals van reincidir 158 joves més (3,3% de la població).

Gràfic 98. Taxa de reincidència general segons el temps de seguiment

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Amb les dades actualitzades a la segona fase d'anàlisi, els joves han trigat 85 dies més de mitjana a reincidir (389,05 dies enfront dels 303,97 dies a 3,5 anys de seguiment); 64 casos (1,3% de la població) han trigat més de quatre anys a reincidir (temps màxim de seguiment de la primera fase).

El temps en què es concentra més de la meitat dels reincidents continua sent els dotze primers mesos després de finalitzar un programa o una mesura (62,9% enfront de 68,2% a 3,5 anys). Als dos anys ja se n'han pogut detectar la gran majoria.

Taula 33. Temps que els joves triguen a reincidir segons el temps de seguiment

	3,5 anys			5,5, anys		
	N	%	% acumulat	N	%	% acumulat
Menys de 6 mesos	668	45,6	45,6	679	41,9	41,9
De 6 mesos a 1 any	331	22,6	68,2	342	21,1	62,9
D'1 a 2 anys	305	20,8	89,1	326	20,1	83,0
De 2 a 3 anys	136	9,3	98,4	149	9,2	92,2
De 3 a 4 anys	24	1,6	100,0	62	3,8	96,1
De 4 a 5 anys				47	2,9	99,0
De 5 a 6 anys				17	1,0	100,0

Taula 34. Característiques de la reincidència segons el temps de seguiment

Variable	Categoria	3,5 anys	5,5 anys
		%	%
Categoria del fet principal de la primera reincidència	Contra les persones	28,2	28,2
	Contra la propietat violent	17,1	16,8
	Contra la propietat no violent	32,9	31,7
	Altres	21,8	23,3
Violència del fet principal de la primera reincidència	Violent	45,3	45,0
	No violent	54,7	55,0
Tipus de fet principal de la primera reincidència	Delicte	75,5	76,8
	Falta	24,5	23,2
Àmbit de la primera reincidència	Justícia juvenil	**69,7	62,8
	MPA	11,7	**17,9
	Presó	18,6	19,3
Nombre de reincidències	1 reincidència	43,7	42,0
	2 o 3 reincidències	33,3	31,8
	Més de 3 reincidències	23,0	26,1
Total d'àmbits de reincidència	Només justícia juvenil	**57,6	44,6
	Només MPA	8,6	**13,6
	Només presó	16,2	14,7
	Justícia juvenil i MPA	2,9	**6,4
	Justícia juvenil i presó	8,3	9,2
	MPA i presó	5,3	**8,4
	Justícia juvenil, MPA i presó	1,1	**3,0

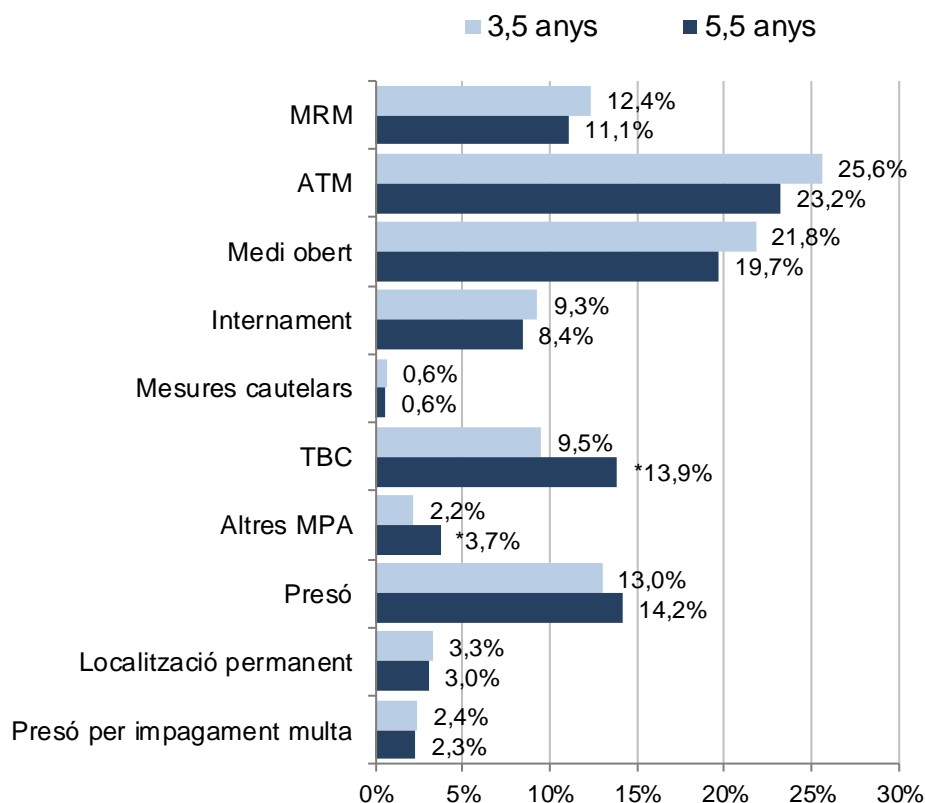
** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

No s'observen diferències estadísticament significatives respecte a la tipologia del fet comès ni al nombre de reincidències segons el temps de seguiment.

L'única diferència destacable és l'àmbit de reincidència, és a dir, si al delicte de la reincidència s'ha respost des de l'àmbit de la justícia juvenil o de la justícia d'adults (penitenciari o mesures penals alternatives). De fet, cal esperar que amb més temps de seguiment augmenti la reincidència que comporta un

contacte amb el sistema penal d'adults. Això es confirma, tot i que només s'observa un augment significatiu en l'aplicació d'una MPA, però no d'ingressos a presó.

Gràfic 99. Programa, mesura o pena imposada en la primera reincidència segons el temps de seguiment

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$.

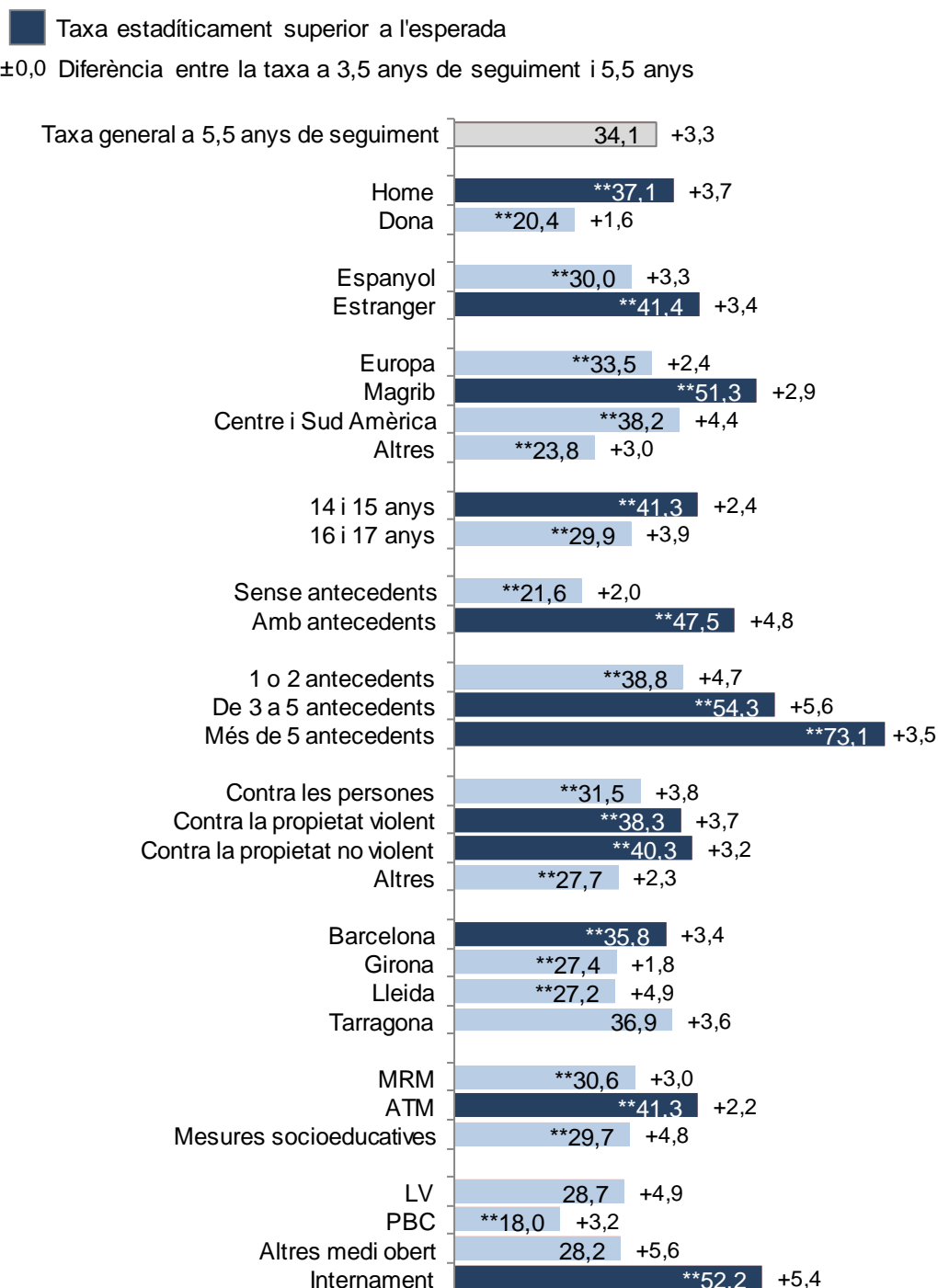
En el total de reincidències acumulades, el 35,4% dels joves té almenys un ingrés a presó (30,9% a 3,5 anys de seguiment).

Pel que fa a les taxes específiques, les característiques associades a la reincidència són les mateixes per als dos temps de seguiment: ser noi, tenir nacionalitat estrangera (especialment del Magrib), ser més jove en el fet de la *causa base*, tenir antecedents (especialment més de dos), haver comés un fet *contra la propietat* en la *causa base* ja sigui amb o sense violència i haver finalitzat un *internament* o un *ATM* com a últim programa.

Tanmateix, el temps extra de seguiment ha fet augmentar les taxes específiques de reincidència en un rang d'entre 1,6 i 5,6 punts. Amb més temps, les taxes que més han augmentat són les dels joves de gènere masculí,

els que han finalitzat una mesura socioeducativa (excepte les PBC), els que tenen antecedents, els que tenien 16 o 17 anys en el fet de la *causa base* i aquells el fet de la *causa base* dels quals ha estat violent.

Gràfic 100. Taxes de reincidència específiques i diferència amb 3,5 anys de seguiment

** Valors estadísticament inferiors o superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$.

Així doncs, tot i que l'augment de la taxa de reincidència és significatiu, no s'observen diferències respecte a les característiques d'aquesta reincidència, a

part de les produïdes per un augment en l'edat dels joves i les possibilitats d'ingressar en el sistema penal adult. Quant a les conclusions, tampoc no s'observen diferències pel que fa a les variables que estan associades a l'increment o la disminució de la reincidència.

Els objectius dels estudis de reincidència no es limiten a calcular-ne la taxa, sinó que consisteixen a analitzar les variables i factors que hi estan associats i que, per tant, són clau en la detecció de les necessitats en què cal intervenir amb els joves.

L'augment en el temps de seguiment no ha millorat aquestes anàlisis, així com tampoc no ha aportat noves conclusions pel que fa a la intervenció i la prevenció de la reincidència. Per als nostres propòsits no és eficient, per tant, estudiar la reincidència d'una realitat més allunyada en el temps, sinó que és suficient fer un seguiment de 3,5 anys de mitjana, com s'ha anat fent en els últims estudis del CEJFE.

8. Discussió de resultats i conclusions

8.1. Discussió de resultats

Aquesta recerca actualitza els resultats obtinguts el 2005 en el primer estudi que el CEJFE va realitzar sobre la reincidència en la justícia de menors (Capdevila *et al.*, 2005).

8.1.1. El perfil dels joves de justícia juvenil

A partir de l'entrada en vigor de la LORPM, les estadístiques policials i judicials espanyoles indiquen un primer període en el qual va augmentar progressivament el nombre de menors detinguts i enjudiciats. En canvi, a partir de l'any 2010 s'inicia una tendència descendent (Montero, 2014). En el sistema de justícia juvenil de Catalunya la tendència a la baixa s'observa des de 2007 i, actualment (dades de 2015), s'atén un 27% menys de joves.

La recerca actual s'emmarca enmig dels canvis observats en les estadístiques, ja que s'hi han inclòs les dades dels procediments finalitzats el 2010. Des de la primera recerca (procediments finalitzats el 2002) s'han produït canvis en les característiques sociodemogràfiques i penals dels joves. Cal tenir en compte, per tant, que aquests canvis s'han produït en diferents moments i que hi han intervingut múltiples factors no controlats en l'estudi.

Pel que fa al gènere, els nois segueixen sent majoria, si bé la proporció de noies ha augmentat (del 12,7% el 2002 al 17,8% el 2010).

Respecte a la nacionalitat dels joves cal destacar dos aspectes. D'una banda, veiem que en l'actualitat s'atén un 35% menys de joves espanyols que al 2007, mentre que en nombres absoluts s'atén la mateixa xifra de joves amb nacionalitat estrangera. Així doncs, el percentatge de joves estrangers que finalitzen un programa o una mesura a justícia juvenil ha augmentat de forma rellevant (del 13,9% el 2002 al 36,3% el 2010). D'altra banda, cal destacar els canvis migratoris que s'han produït en la població general. El nombre de joves d'Amèrica Central i del Sud empadronats a Catalunya ha augmentat significativament en el període estudiat, la qual cosa també ha suposat un canvi

en la proporció de joves estrangers en la justícia juvenil segons l'àrea geogràfica de procedència. Els joves procedents del Magrib significaven la majoria dels estrangers en el primer estudi, mentre que en l'actual és la segona àrea de procedència més freqüent darrere d'Amèrica Central i del Sud.

La mitjana d'edat dels joves en la comissió dels fets és de 15,8 anys, tant en els resultats del primer estudi com en els de l'actual. En canvi, ha disminuït la mitjana d'edat dels joves en el moment de finalitzar el programa (de 17,6 anys el 2002 a 16,9 anys el 2010). El temps mitjà dels procediments també ha disminuït des de l'estudi anterior, la qual cosa ho podria explicar.

La proporció de joves amb antecedents ha augmentat del 43,5% al 48,2% en l'estudi actual. Aquest augment s'observa en els joves que finalitzen la *causa base* amb un ATM (del 40,5% al 51,9%) o amb una MRM (del 22,8% al 27,5%), en canvi no es produeix en els que finalitzen amb una mesura. Cal recordar que l'ATM inclou joves en situacions processals diverses i amb perfils de risc molt diferents.

La tipologia delictiva per la qual s'atén els joves també ha experimentat canvis, ja que anteriorment els fets contra la propietat eren els més freqüents i actualment ho són els fets contra les persones (principalment les lesions).

Pel que fa als programes o les mesures finalitzats el 2010, s'observa un augment en la proporció dels joves que han complert una mesura socioeducativa (del 29,8% al 32,9%). En canvi, la proporció de joves que han seguit una MRM o un ATM no ha canviat de forma significativa (del 33,0% al 31,1% i del 37,3% al 35,8%, respectivament). Caldrà tenir presents les estadístiques de les intervencions realitzades per la DGEPCJJ, atès que els anys posteriors a 2010 la MRM és el tipus d'intervenció que, en nombres absoluts, ha disminuït més (un 30% entre 2010 i 2015). Això implica que la proporció de mesures realitzades ha seguit augmentant, tot i que no en nombres absoluts.

Si ens fixem en les mesures també cal esmentar alguns canvis. La proporció de joves que han complert una mesura d'*internament* ha disminuït (del 17,6% el 2002 al 13,0% el 2010). Per contra, ha augmentat en el cas de mesures de medi obert, especialment de *llibertat vigilada* i *realització de tasques socioeducatives*.

Les PBC són l'excepció, ja que s'observa un desús de la mesura per part dels jutges a partir de 2006. Com assenyala Montero (2011), els canvis introduïts per la Llei orgànica 8/2006 (reforma de la LORPM) podrien explicar aquest fet. El canvi legislatiu va afegir la *llibertat vigilada* i la *realització de tasques socioeducatives* en el ventall de mesures possibles per imposar en cas de fets lleus (faltas). En tots dos casos, el temps màxim que es pot establir és de sis mesos. En els resultats de la recerca no s'observa una proporció més gran de joves que hagin complert una *llibertat vigilada* amb una durada de fins a sis mesos, sinó al contrari (del 42,7% el 2002 al 23,7% el 2010). Cal matisar que la durada de la mesura no s'ha recollit segons el temps imposat en sentència, sinó que s'ha calculat a partir de les dates d'inici i finalització de l'execució, en la qual es poden haver produït períodes de suspensió o no comptabilitzables.

8.1.2. La taxa de reincidència

La taxa de reincidència general és de 30,8%, 6,4 punts per sobre de la taxa obtinguda en el primer estudi del CEJFE. Resulta difícil explicar el perquè d'aquesta pujada ja que, com hem dit reiteradament en els nostres estudis, la reincidència és una mesura amb causes múltiples i inespecífiques (context social, laboral, econòmic, policial, etc.). Nosaltres només podrem aproximar algunes explicacions relacionades amb les característiques dels joves atesos.

D'altra banda, són sorprenents els resultats de la reincidència si els diferenciem segons la intervenció duta a terme per la DGEPCJJ: augmenta la reincidència dels joves que segueixen una MRM, que se'ls aplica l'art. 27.4 LORPM (no continuació de l'expedient) o que són amonestats pel jutge, i, en canvi, disminueix la dels que són sotmesos a mesures de *llibertat vigilada* o d'*internament*. Com que els motius d'aquests canvis poden ser diferents per a cadascun dels programes i les mesures estudiats, caldrà elaborar conclusions per separat.

Si comparem la taxa de l'estudi actual amb la d'altres estudis del nostre entorn, resulta lleugerament inferior a la mitjana de 34,5% que Ortega *et al.* (2014) van trobar en una metanàlisi. Segons la mesura finalitzada pels joves, els resultats també són similars o inferiors als d'altres estudis del nostre entorn. En mesures

de medi obert els autors han donat taxes de reincidència d'entre el 21,7% i el 36,3% (San Juan i Ocáriz, 2009; García-España, 2011). En la població d'estudi, els joves de PBC tenen una reincidència del 14,8%; els de *llibertat vigilada*, del 23,8%; i els d'altres mesures de medi obert, del 22,6%. Els joves d'*internament* presenten una reincidència del 46,8% en els resultats, taxa inferior a les publicades en la literatura (entre el 53,4% i el 69,5%) (Bravo *et al.*, 2009; Núñez, 2012).

No obstant això, cal recordar les limitacions que hi ha a l'hora de comparar les taxes de reincidència obtingudes pels estudis, ja que, metodològicament, la reincidència es defineix i mesura de diferents maneres (Harris *et al.*, 2011).

8.1.3. Factors de risc i de protecció de reincidència

L'estudi dels factors de risc i de protecció, com els aportats per les dades del SAVRY, ha esdevingut clau a l'hora de trobar explicacions a la reincidència des de la perspectiva de les característiques dels infractors. A continuació, s'exposen els acords i els desacords respecte a aquest tema entre els resultats i la literatura consultada.

Respecte a les variables individuals

El gènere és una de les variables sociodemogràfiques associades a la reincidència respecte a la qual més acord hem trobat en els estudis (Capdevila *et al.*, 2005; Hoeve *et al.*, 2010; Ortega *et al.*, 2014; Schelle, 2014). Els resultats indiquen que els nois reincideixen en una proporció més gran i amb més severitat que les noies de forma significativa.

En canvi, no hi ha acord sobre si la nacionalitat és un factor de risc. En la recerca anterior del CEJFE (Capdevila *et al.*, 2005) es va dur a terme una anàlisi específica dels joves estrangers, amb la qual es va confirmar que presenten més factors de risc de reincidència i menys factors de protecció. Entre la recerca esmentada i l'actual es torna a confirmar que la variable nacionalitat està intervinguda per factors socioeconòmics. Per una banda, només els joves estrangers que realitzen un procés de MRM reincideixen més que els espanyols. Com vam assenyalar anteriorment, aquest fet es podria

explicar per les diferències culturals pel que fa als conceptes de responsabilització i reparació. Per altra banda, existeixen diferències segons l'àrea geogràfica de procedència. Els joves provinents d'Amèrica Central i del Sud no reincideixen més que la resta de joves, malgrat que sí que ho fan amb més severitat. Els joves amb nacionalitat del Magrib són els que reincideixen en una proporció i amb una severitat més altes, però també són els que presenten més riscos i necessitats específiques respecte al suport social.

Pel que fa a l'edat dels joves, els estudis tampoc no coincideixen a confirmar si està associada a la reincidència i en quin sentit: si s'hi associa el fet de tenir menys edat o el de tenir-ne més. Els resultats indiquen que els joves de menys edat (14 i 15 anys en la comissió dels fets) reincideixen més que els de més edat. No obstant això, cal considerar les limitacions metodològiques que comporta el pas del temps i la transició al sistema penal d'adults.

Respecte a les variables delictives i del procés penal

Tenir antecedents o haver finalitzat una mesura d'*internament* són els factors de risc penal amb més acord entre els autors consultats i els resultats obtinguts en aquesta recerca. Els joves amb aquestes circumstàncies també presenten altres factors de risc en una proporció més gran que la resta. Ara bé, cal tenir en compte els resultats aportats per les dades del SAVRY. Per una banda, no s'observa que els riscos de *violència prèvia*, *l'inici precoç de la violència*, la *història d'actes delictius no violents* o el *fracàs d'intervencions anteriors* avaluats per l'instrument s'associïn per si sols a una taxa de reincidència més elevada. En canvi, el model de cinc factors obtingut per Hilterman *et al.* (2016) indica que aquests factors històrics es mostren especialment predictius de la reincidència quan correlacionen amb la *delinqüència en el grup d'iguals* o els *problemes amb el consum de substàncies*.

Pel que fa al delicte també hi ha concordança entre aquesta recerca i els resultats anteriors obtinguts a Capdevila *et al.* (2005). Els joves que han comès un fet delictiu contra la propietat reincideixen en una proporció més gran que la resta de forma significativa, especialment si han comès un robatori amb violència i/o intimidació. Tret d'aquests delictes concrets, no s'observa que la

violència en el fet delictiu s'associï a una taxa de reincidència superior, però sí que és més alt l'índex de severitat dels nous fets comesos.

Respecte a les variables psicològiques i de salut de l'individu

El consum de tòxics és un dels factors de risc sobre el qual hi ha més acord en la literatura, i així ho indiquen també els resultats. La gran majoria dels joves que compleixen un *internament* presenten, en l'avaluació del SAVRY, un risc moderat o alt en aquest factor (84,1%). La proporció de joves de *llibertat vigilada* amb un risc moderat o alt en consum de substàncies és menor (46,5%), però reincideixen en una proporció més gran que els joves amb risc baix.

En la recerca actual no hem disposat de dades relatives a la salut mental dels joves, per la qual cosa no podem confirmar o refutar que el trastorn mental sigui un factor implicat en la reincidència.

Que hi hagi hagut *intents previs de suïcidi o autolesió* és un factor de risc de reincidència en els joves que finalitzen un *internament*. Destaca el fet que la prevalença de risc moderat o alt en aquest factor és del 42,0% en els joves d'*internament*, mentre que en els de *llibertat vigilada* és minoritària (11,8%).

Els resultats no mostren que els *problemes de concentració i hiperactivitat* es relacionin amb la reincidència, aspecte en el qual la literatura consultada tampoc no es posa d'acord (San Juan i Ocáriz, 2009; Mallet *et al.*, 2013). En canvi, sí que s'observen com a factors de risc els *problemes amb el maneig de l'enuig*, les *actituds negatives* i l'*assumpció de riscos i impulsivitat*, tant en el nostre estudi com en la literatura (Blasco *et al.*, 2014).

Respecte a les variables familiars i de l'entorn social

El suport i els vincles socials es mostren claus a l'hora de prevenir la reincidència i en concret si es tracta de factors dinàmics. En correspondència amb els resultats d'altres estudis, un *entorn social desfavorable* i la *delinqüència en el grup d'iguals* són factors de risc de reincidència (Garrido, 2009; García-España, 2011; Wolff *et al.*, 2015), mentre que la *implicació en activitats prosocials* i els *vincles amb adults prosocials* són factors que

protegeixen de cometre nous fets delictius (Blasco *et al.*, 2014). Els resultats obtinguts amb el SAVRY ens indiquen, a més, que aquestes necessitats estan més presents en els joves que han acumulat més de tres reincidències en el període de seguiment.

Per contra, els resultats contradiuen estudis anteriors pel que fa als factors històrics relacionats amb la dinàmica familiar (Capdevila *et al.*, 2005; Bravo *et al.*, 2009; García-España, 2011; Ortega *et al.*, 2014). Així doncs, els *antecedents penals familiars*, la *separació precoç dels pares*, l'*exposició a la violència en la llar* i el *maltractament infantil* no s'han trobat associats a la reincidència.

Tampoc no s'ha trobat associació entre l'*escàs control i habilitat dels pares per educar* i la reincidència, si bé l'alta prevalença d'aquest factor en els joves ho podria explicar (el 73,9% presenta risc moderat o alt en l'avaluació del SAVRY).

Respecte a les variables escolars i formatives

El *baix rendiment escolar* s'ha considerat un factor de risc en alguns resultats previs (Capdevila *et al.*, 2005; Bravo *et al.*, 2009; García-España, 2011). La gran majoria de joves avaluats amb el SAVRY presenten risc moderat o alt en aquest ítem (89,1%). Aquesta alta prevalença podria explicar per què l'instrument no discrimina entre els reincidents i els no reincidents.

Ara bé, els resultats indiquen, com en altres estudis, que l'actitud, el compromís i la perseverança del jove són factors de protecció significatius, tant si es donen en l'àmbit educatiu o el laboral com durant la intervenció de justícia juvenil (Blasco *et al.*, 2014; Ortega *et al.*, 2014).

8.1.4. Estructura i capacitat predictiva del SAVRY

L'extens ús internacional del SAVRY com a instrument d'avaluació del risc en joves ha comportat una variada literatura científica entorn de la seva consistència interna i capacitat predictiva de la reincidència.

Els resultats pel que fa a la fiabilitat de l'instrument estan d'acord amb els dels autors consultats. Amb l'anàlisi de l'alfa de Cronbach, la consistència interna

per al total del SAVRY és de $\alpha = 0,90$; i per al total de factors de risc, de $\alpha = 0,88$. Els estudis que han utilitzat el mateix coeficient han trobat valors de l'alfa entre 0,89 i 0,99 (Welsh *et al.*, 2008; Shepherd *et al.*, 2014; Hilterman *et al.*, 2014; García *et al.*, 2016). De la mateixa manera, la dimensió de *factors socials/contextuals* és la que mostra una consistència interna inferior. En canvi, no hi ha acord sobre quina és la dimensió amb més fiabilitat. Els resultats indiquen que és la dimensió de *factors individuals*, coincidint amb els trobats per Hilterman *et al.* (2014) amb una mostra de joves que complien una *llibertat vigilada* a Catalunya.

No obstant això, la fiabilitat de les avaluacions fetes als joves d'*internament* mostren xifres inferiors de forma rellevant i en concret pel que fa als *factors socials/contextuals*, respecte dels quals cal fer diverses matisacions. En primer lloc, no reflecteixen tota la tasca de detecció de riscos i necessitats que en la pràctica professional es dur a terme en els centres educatius, sinó la mesura específica que se'n fa a través del SAVRY. A diferència de medi obert, també cal tenir en compte que l'instrument s'aplica en equip, així com la situació d'*internament* dels joves implica la valoració d'altres necessitats específiques en relació amb els factors socials. Finalment, cal puntualitzar que les dades provenen d'avaluacions fetes l'any 2010, en el qual l'eina només feia un any que s'hi havia implementat.

Pel que fa a la capacitat predictiva respecte a la reincidència, tant l'anàlisi de la corba ROC com de l'*odds ratio* confirmen que el SAVRY té capacitat per predir la reincidència general amb significança estadística. Ara bé, cal tenir en compte que els valors obtinguts en aquest estudi són inferiors als de la literatura.

Per a la reincidència general, l'anàlisi de la corba ROC mostra predicció tant pel que fa al resum de risc global fet pels professionals (AUC = 0,65) com a la puntuació total de risc (AUC = 0,64). En tots els estudis consultats, els rangs de l'AUC es troben en 0,69-0,70 per al resum de risc global i en 0,69-0,77 per a la puntuació total de risc.

L'anàlisi de l'OR també presenta capacitat predictiva per a les dues estratègies d'agrupació possibles del resum de risc global. L'agrupació de *risc alt* contra

risc moderat/baix obté una OR de 3,27 i l'agrupació de *risc alt/moderat* contra *risc baix* de 2,96. En una metanàlisi prèvia, la primera agrupació mostrava una OR mitjana de 6,93 i la segona de 6,40 (Singh *et al.*, 2011).

Entre els aspectes que podrien explicar aquestes diferències amb la literatura hi ha la selecció dels avaluadors, l'aplicació de l'instrument o la mesura de la reincidència. Per exemple, l'estudi de Hilterman *et al.* (2014) amb joves de *llibertat vigilada* a Catalunya va obtenir una puntuació mitjana de risc de 19,69 i una taxa de reincidència general del 81,9% a través de l'autoinforme. Mentre que en l'estudi actual la puntuació mitjana de risc en joves de *llibertat vigilada* és de 13,75 i la taxa de reincidència del 23,8% mitjançant la consulta a la base de dades de justícia juvenil.

També s'ha trobat capacitat per predir de forma global la violència en la primera reincidència, si bé els resultats específics segons el tipus de factors o segons la mesura no ho poden confirmar.

Els estudis no coincideixen a identificar quina és la dimensió de factors més o menys predictiva de reincidència. Els nostres resultats indiquen que existeixen diferències segons les mesures que han complert els joves (*llibertat vigilada* o *internament*). Per als joves de *llibertat vigilada* els *factors socials/contextuals* són els que presenten més capacitat per predir la reincidència general (AUC = 0,61), mentre que els *històrics* són els que menys (AUC = 0,58). En canvi, per als joves d'*internament*, la dimensió de *factors individuals* és la més predictiva de reincidència general (AUC = 0,63), mentre que els *factors històrics* no la prediuen (AUC = 0,50).

8.2. Conclusions

Respecte al perfil general dels joves

Des del primer estudi, deu anys enrere, s'han produït canvis en les característiques sociodemogràfiques i penals dels joves. Així doncs, entre els joves que van finalitzar un programa o una mesura l'any 2002 i els que ho van fer el 2010 s'observen les diferències següents:

Ha baixat la proporció de nois (de 87,3% a 82,2%) i, més significativament, ha augmentat la de joves estrangers (de 13,9% a 36,3%).

De mitjana, els joves tenen una edat de 15,8 anys en la comissió del fet, el qual és amb més freqüència un delictes contra les persones, mentre que anteriorment els més freqüents eren els delictes contra la propietat sense violència (de 35,3% a 26,8%). El percentatge de joves amb antecedents és més alt (de 43,5% a 48,2%), tot i que de mitjana acumulen menys causes prèvies.

El percentatge de joves que han complert una mesura socioeducativa ha augmentat lleugerament entre 2002 i 2010 (del 29,8% al 32,9%), mentre que no s'observen diferències significatives en el cas de MRM (31,1%) i ATM (35,8%). No obstant això, les estadístiques de la DGEPCJJ indiquen que la proporció de mesures realitzades ha seguit augmentant després de 2010 i, d'altra banda, ha disminuït la de processos de mediació i reparació duts a terme. Ara bé, en cap cas no ha significat un augment d'intervencions en nombres absoluts, sinó al contrari.

Respecte a la reincidència general

La taxa de reincidència general és de 30,8%, 6,4 punts superior a la de l'estudi anterior de forma estadísticament significativa.

La majoria dels joves que han reincidit ho han fet dins el primer any després de finalitzar la *causa base* (304 dies de mitjana). Tenen 17,2 anys de mitjana en la primera reincidència, i això vol dir que es produeix majoritàriament en la justícia

juvenil. No obstant això, el 30,9% dels joves reincidents té algun ingrés a presó durant el període de seguiment.

Com en la *causa base*, no hi ha una tipologia de fet majoritària en la primera reincidència. El nou fet principal comès amb més freqüència és contra la propietat sense ús de violència (32,9%), seguit de contra les persones (28,2%). La proporció de fets violents en la primera reincidència és inferior al de la *causa base* (53,1% en la *causa base* i 45,3% en la reincidència).

Els joves que reincideixen en una proporció i amb una severitat més altes són: els nois (enfront de les noies), els joves amb antecedents (enfront dels primaris), els que han comès un fet contra la propietat (enfront de la resta de categories delictives) o els que han finalitzat una mesura d'*internament*.

Respecte a l'avaluació del risc amb el SAVRY

L'estudi de l'avaluació del risc duta a terme amb el SAVRY confirma la importància d'intervenir en els factors de risc dinàmics i els de protecció per tal de prevenir la reincidència. D'aquests factors, els socials i contextuals són els més predictius de reincidència. Així doncs, els trobem amb una valoració de risc més alta en els joves multireincidents i en els provinents de l'àrea del Magrib. Els joves que han reincidit presenten més necessitats pel que fa al suport social fort i, en concret, a aconseguir vincles amb adults prosocials.

D'altra banda, l'instrument distingeix entre dos tipus de factors de riscos històrics. En primer lloc, els relacionats amb la *dinàmica familiar* i que, per si sols, no s'associen a la reincidència (*maltractament infantil, exposició a la violència en la llar, separació precoç o delinqüència del pares*). I en segon lloc, els factors referents a la violència prèvia i els antecedents. Aquests, en canvi, són especialment predictius de reincidència si també hi ha *problemes amb el consum de substàncies* o la *delinqüència en el grup d'iguals* –factores dinàmics tots dos.

Dels *factores individuals* o de *personalitat*, els *problemes amb el maneig de l'enuig* és el que diferencia més els joves reincidents dels no reincidents.

Per tot això cal destacar la utilitat de les dades aportades pel SAVRY en l'estudi dels factors de risc i de protecció de la reincidència, alhora que es confirma com un instrument de mesura amb fiabilitat i capacitat predictiva.

Respecte al perfil i la reincidència segons el programa o la mesura

Mediació i reparació de menors

Els processos de conciliació i/o reparació s'apliquen tenint en consideració la gravetat dels fets i la responsabilització del menor. En comparació amb el perfil general, els joves presenten menys factors associats a la reincidència, la qual cosa és conseqüent amb una taxa de reincidència inferior a la general. No obstant això, la taxa ha anat augmentat gradualment durant el període d'estudi (del 14,4% en el primer al 27,5% en l'actual).

Malgrat que la taxa de reincidència en l'estudi actual és superior a la dels joves de *llibertat vigilada*, *amonestació* o *altres mesures de medi obert*, l'índex de severitat de la reincidència és inferior.

Dels canvis que s'han produït en el perfil sociodemogràfic dels joves cal destacar un augment en la proporció de joves amb nacionalitat estrangera que finalitza una MRM (del 8,1% el 2002 al 28,9% el 2010). Respecte a aquest resultat cal fer dues consideracions ja aportades en la primera de les nostres recerques. En primer lloc, que els joves estrangers presenten una taxa de reincidència superior a la dels espanyols en els processos de MRM, però no en altres programes i mesures. I en segon lloc, recordar que la variable nacionalitat com a factor de risc està intervinguda per factors socioeconòmics. És necessari, per tant, analitzar quines són les necessitats específiques d'aquests joves.

D'altra banda, també s'observa un augment en la proporció de joves amb antecedents (del 22,8% al 27,5%). Si bé és cert que la gran majoria de joves amb antecedents que realitzen una MRM només acumulen una o dues causes prèvies, cal tenir en compte que tenir antecedents augmenta les probabilitats de reincidència.

Assessorament tècnic

Els casos en els quals l'informe d'assessorament tècnic és l'últim programa finalitzat responen a situacions molt diverses: no continuació de l'expedient en interès del menor (art. 27.4 LORPM), *amonestació*, sobreseïment, absolució, prescripció i altres situacions processals derivades de l'alçament, l'anul·lació, la refosa o l'acumulació de mesures. Així doncs, impliquen tant a joves amb pocs factors de risc de reincidència com a joves amb un perfil de risc alt.

Els joves als quals s'aplica l'art. 27.4 LORPM (no continuació de l'expedient) són, junt amb els que han estat amonestats pel jutge, els que reincideixen en una proporció més petita (19,3% i 21,7%, respectivament). Dins el conjunt d'ATM també són els que, en cas de reincidència, ho fan amb un índex de severitat més baix.

Per contra, els casos amb prescripció dels fets (11,5% d'ATM) i en *altres situacions processals* (25,0% d'ATM) reincideixen en una proporció i amb un índex de severitat significativament superior, inclús per sobre dels joves que han complert una mesura d'*internament*. Tot i la diversitat de situacions, cal recordar que en molts d'aquests casos el jutge ha imposat una mesura.

Ara bé, la proporció de joves als quals s'aplica l'art. 27.4 LORPM ha disminuït de forma rellevant des de la recerca anterior (del 46,6% al 15,8% del total d'ATM), la qual cosa explica que la taxa de reincidència del conjunt d'ATM hagi augmentat (del 25,6% al 39,0%) i que actualment sigui superior a la general. També comporta que en l'estudi actual, i a diferència d'altres programes i mesures, hi hagi un percentatge superior de joves amb antecedents (del 40,5% al 51,9% en el conjunt d'ATM).

Llibertat vigilada

Respecte al perfil general, els joves de *llibertat vigilada* presenten més factors associats a la reincidència. En una proporció més gran són nois, joves amb antecedents o que han comés un fet contra la propietat. Ara bé, la taxa de reincidència ha disminuït des del primer estudi (del 33,7% al 23,8%) i actualment és inferior a la taxa general de forma significativa.

Malgrat que el percentatge de joves amb antecedents ha disminuït (del 77,7% al 65,7%), els canvis de perfil observats no expliquen per si sols el descens de la reincidència en *llibertat vigilada*, per la qual cosa cal pensar que hi han intervingut altres factors. En un futur caldrà analitzar-ho a través de les dades de l'avaluació del risc, de les quals no havíem disposat anteriorment i que ens han permès aprofundir en el perfil dels joves.

L'avaluació del risc realitzada pels professionals amb el SAVRY identifica que els joves de *llibertat vigilada* que han reincidit tenen més necessitats pel que fa a aconseguir i mantenir un *suport social fort i d'adults prosocials*, i també a allunyar-se de la *delinqüència en el grup d'iguals* i el *consum de substàncies*. També s'associa a la reincidència el risc respecte a les *actituds negatives* del jove, l'*assumpció de riscos o impulsivitat*, els *problemes amb el maneig de l'enuig* i la *manca de perseverança i compromís*.

Prestacions en benefici de la comunitat

Els joves que compleixen unes PBC tenen un perfil sociodemogràfic semblant al general, tot i que aquesta mesura s'aplica en una proporció més gran per la comissió de delictes sense violència o menys greus.

La imposició de la mesura per part dels jutges es va reduir considerablement a partir de la reforma de la LORPM el 2006, la qual va ampliar el ventall de mesures a imposar en cas de falta. Així doncs, la proporció de joves que ha finalitzat unes PBC respecte al total de mesures ha baixat del 33,7% al 18,2% en l'estudi actual, si bé el descens ha estat més rellevant en la província de Barcelona.

Durant el període d'estudi, el percentatge de joves amb antecedents ha disminuït, i actualment són més grans d'edat, malgrat que també ha augmentat el temps mitjà dels procediments.

Amb tot això, la reincidència ha disminuït de forma rellevant (del 24,9% al 14,8% en l'estudi actual). De tots els programes i les mesures estudiats són els joves amb un percentatge més baix de reincidència, així com els que reincideixen amb menys severitat.

Altres mesures de medi obert

L'aplicació d'*altres mesures de medi obert* ha augmentat substancialment respecte al total de joves que finalitza una mesura (del 3,0% al 17,0% en l'estudi actual), especialment pel que fa a la *realització de tasques socioeducatives* i la *permanència de cap de setmana al domicili*. Tot i que el conjunt de mesures és heterogeni, el perfil general dels joves i la reincidència és semblant als de *llibertat vigilada*.

La reincidència en *altres mesures de medi obert* no és diferent que en l'estudi anterior (del 21,7% al 22,6%). No obstant això, i en relació amb estudis anteriors, els joves que han realitzat unes tasques socioeducatives reincideixen en una proporció més petita de forma rellevant (del 31,1% el 2008 al 18,4% el 2010).

Internament

Del conjunt de mesures, els joves que finalitzen un *internament* són els que tenen més factors associats a la reincidència i, en conseqüència, també els que reincideixen en una proporció i amb una severitat més altes. Ara bé, la reincidència ha disminuït des del primer estudi i actualment és, de forma significativa, la taxa més baixa dels vuit estudis realitzats (del 64,5% al 46,8%).

Entre els canvis que s'han produït en el perfil dels joves destaca un percentatge inferior de joves amb fets contra la propietat i, en concret, de robatoris amb violència i/o intimidació. La taxa de reincidència d'aquests joves també és la que ha baixat més en comparació amb la resta de categories delictives.

D'altra banda, els joves reincideixen en una proporció més baixa que anteriorment segons totes les variables d'estudi, de manera que altres factors han intervingut en el descens de la taxa. Com en el cas de *llibertat vigilada*, les dades provinents de l'avaluació del risc ens han de servir en el futur per aprofundir en els canvis que es produeixen en el perfil dels joves.

Pel que fa a la valoració dels factors de risc i de protecció, els joves que han reincidit després de finalitzar un *internament* tenen més necessitats relacionades amb els factors *individuals* o de *personalitat*, en concret pel que fa

als *problemes amb el maneig de l'enuig* i el *baix nivell d'empatia o remordiments*. D'altra banda, l'*entorn marginal*, la *manca de vincles forts amb almenys un adult prosocial* i els *intents previs de suïcidi o autolesió* també són factors de risc més presents en els joves que han reincidit.

Respecte al temps de seguiment de la reincidència

Un darrer aspecte que cal destacar com a resultat d'aquest estudi en relació amb la reincidència és que l'augment en el temps de seguiment de la reincidència (de 3,5 a 5,5 anys) comporta un increment de 3,3 punts en la taxa general. Tot i que estadísticament aquest augment és significatiu, el temps addicional no suposa noves explicacions a la reincidència, atès que els factors que s'hi mostren associats no són diferents. D'altra banda, més temps de seguiment comporta analitzar realitats dinàmiques cada cop més allunyades del moment actual. El 96,1% dels joves reincidents ja ha delinquit als 3,5 anys de seguiment. Per aquestes raons entenem que augmentar el temps de seguiment no aporta millores.

9. Propostes

Respecte a la reincidència general

- El primer any després de finalitzar un programa és un període crític en termes de reincidència. Per a determinats joves i segons les necessitats detectades, cal garantir una derivació a la xarxa comunitària. Amb independència del programa o la mesura que es dugui a terme, és recomanable que aquesta vinculació es planifiqui des de l'inici de la intervenció.
- Tenir antecedents augmenta les probabilitats de reincidència, les quals s'incrementen si el jove acumula més de cinc causes prèvies. En aquests casos i en concret si hi ha hagut una escalada delictiva, cal prestar especial atenció a la detecció de riscos i necessitats realitzada durant l'ATM.

Respecte al programa de mediació i reparació de menors

Pel que fa al programa de MRM, reiterem les propostes realitzades en estudis anteriors:

- En tant que sigui possible s'ha de mantenir el programa per als joves sense antecedents. En canvi, per donar resposta als joves amb antecedents des d'una perspectiva restaurativa cal planificar intervencions més intenses, àmplies i amb una forta implicació comunitària. En el mateix sentit, proposem, per a aquests casos, l'elaboració de l'ATM per tal que es puguin identificar els factors de risc i serveixi de suport en la planificació del procés restauratiu.
- Els joves estrangers reincideixen en una proporció més gran que els espanyols després de realitzar un procés de MRM, però no en el cas d'una mesura. Ara bé, la nacionalitat del jove no és un factor de risc per si sol, sinó que està intervingut per altres factors. Per aquest motiu, amb aquests joves cal aplicar amb més atenció les propostes realitzades fins

aquest punt i garantir que s'aporten recursos per evitar problemes idiomàtics o conceptuals.

Respecte a les mesures

- Recomanem mantenir la intervenció individualitzada i ajustada al risc en les mesures de medi obert i *internament*.

Respecte a l'estudi de la reincidència

- Per poder tenir altres perspectives en relació amb la variable antecedents és necessari dur a terme un estudi longitudinal, que analitzi les carreres delictives i aporti un punt de vista més qualitatiu. Cal també conèixer quina incidència tenen els antecedents en els diferents programes i mesures.
- En estudis transversals, en els quals es mesura la reincidència en un moment determinat, no s'aconsella utilitzar un temps de seguiment superior als 3,5 anys de mitjana, atès que no millora les conclusions i la recerca s'allunya massa de la realitat actual. D'altra banda, cal utilitzar altres indicadors relacionats amb la reincidència a part de la taxa percentual. La mesura de la severitat dels nous fets comesos aporta informació complementària i permet extreure conclusions més àmplies.
- En aquesta recerca no hem recollit les dades referents a la *llibertat vigilada* posterior a l'*internament*, per la qual cosa creiem necessari disposar d'aquesta informació per conèixer si el seguiment en medi obert té impacte en la reincidència.
- Les dades del SAVRY han aportat especificitat als resultats a l'hora de trobar relacions entre els factors de risc i de protecció i la reincidència. Proposem seguir utilitzant aquestes dades en els estudis, així com detectar i aplicar models teòrics com l'aportat per Hilterman *et al.* (2016) en la mesura possible.

10. Referències bibliogràfiques

ANDREWS, D. A. I BONTA, J. (2006). THE PSYCHOLOGY OF CRIMINAL CONDUCT (4A EDICIÓ). CINCINNATI, OH: ANDERSON.

ÀREA D'INVESTIGACIÓ I FORMACIÓ SOCIAL I CRIMINOLÒGICA (2008). *Taxes de reincidència 2007 de justícia juvenil. Actualització de la taxa de reincidència dels joves sotmesos a mesures de llibertat vigilada i internament en centre*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

ÀREA D'INVESTIGACIÓ I FORMACIÓ SOCIAL I CRIMINOLÒGICA (2009). *Taxes de reincidència 2008 de justícia juvenil. Actualització de la taxa de reincidència dels joves sotmesos a mesures de llibertat vigilada i internament en centre*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

ÀREA D'INVESTIGACIÓ I FORMACIÓ SOCIAL I CRIMINOLÒGICA (2010). *Taxes de reincidència 2009 de justícia juvenil. Actualització de la taxa de reincidència dels joves sotmesos a mesures de llibertat vigilada i internament en centre*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

ÀREA D'INVESTIGACIÓ I FORMACIÓ SOCIAL I CRIMINOLÒGICA (2011). *Taxes de reincidència 2010 de justícia juvenil. Actualització de la taxa de reincidència dels joves sotmesos a mesures de llibertat vigilada i internament en centre*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

ÀREA D'INVESTIGACIÓ I FORMACIÓ SOCIAL I CRIMINOLÒGICA (2012a). *Taxes de reincidència 2011 de justícia juvenil. Actualització de la taxa de reincidència dels joves sotmesos a mesures de llibertat vigilada i internament en centre*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

ÀREA D'INVESTIGACIÓ I FORMACIÓ SOCIAL I CRIMINOLÒGICA (2012b). *La reincidència en el Programa de Mediació i Reparació de Menors*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

BERNUZ, M. J. (2014). "La legitimidad de la justicia de menores: entre justicia procedimental y justicia social". *InDret*, (1).

- BERNUZ, M. J.; i FERNÁNDEZ, E. (2008). “La gestión de la delincuencia juvenil como riesgo: indicadores de un nuevo modelo”. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, (10) 14.
- BLANCH, M.; ARRONIS, O.; i CAÑAMARES, A. (2013). *Prestacions en benefici de la comunitat i realització de tasques socioeducatives en justícia juvenil: Perfil dels joves i la seva reincidència*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- BLAS, J.; DOMÉNECH, J. M.; OSA, N. DE LA; i EZPELETA, L. (1998). “El análisis de curvas ROC en estudios epidemiológicos de psicopatología infantil: aplicación al cuestionario CBCL”. *Anuario de Psicología*, 29 (1), p. 3-16.
- BLASCO ROMERO, C.; FUENTES-PELÁEZ, N.; i PASTOR VICENTE, C. (2014). “Aproximación a los factores explicativos del desistimiento en jóvenes infractores”. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, (58), p. 186-203.
- BORUM, R.; BARTEL, P.; i FORTH, A. (2003). *Manual for the Structured Assessment of Violence Risk in Youth (Version 1.1)*. Tampa: University of South Florida.
- BRAVO, A.; SIERRA, J.; i VALLE, J. (2009). “Evaluación de resultados de la ley de responsabilidad penal de menores. Reincidencia y factores asociados”. *Psicothema*, 21 (4), p. 615- 621.
- CAPDEVILA, M.; FERRER, M.; i LUQUE, M. E. (2005). *La reincidència en el delictes en la justícia de menors*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- CATCHPOLE, R. E.; i GRETTON, H. M. (2003). “The predictive validity of risk assessment with violent young offenders a 1-year examination of criminal outcome”. *Criminal Justice and Behavior*, 30 (6), p. 688-708.
- CORBALÁN, M.; i MORENO, M. A. (2013). *Reincidencia y mediación en menores*. Barcelona: Bosch Editor.

- CUERVO, K.; i VILLANUEVA, L. (2013). "Reiteración y Reincidencia delictivas en menores españoles con expediente judicial". *Revista Mexicana de Psicología*, 30 (1), p. 61-68.
- DOLAN, M. C.; i RENNIE, C. E. (2008). "The Structured Assessment of Violence Risk in Youth as a predictor of recidivism in a United Kingdom cohort of adolescent offenders with conduct disorder". *Psychological Assessment*, 20 (1), p. 35.
- FERNÁNDEZ, E.; BARTOLOMÉ, R.; RECHEA, C.; i MEGÍAS, A. (2009). "Evolución y tendencias de la delincuencia juvenil en España". *Revista Española de Investigación Criminológica*, 7 (8).
- FERNÁNDEZ, M. (2012). "El internamiento de menores: una mirada hacia la realidad de su aplicación en España". *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, (14), p. 18.
- FERNANDO, M. (2008). "Violencia y medios de comunicación: populismo mediático". *URVIO-Revista Latinoamericana de Estudios de Seguridad*, (5), p. 7-12.
- GARCÍA, J.; ORTEGA, E.; ZALDÍVAR, F.; i GIL, M. J. (2016). "Predicción del riesgo de reincidencia en una muestra de menores infractores españoles. Evidencias de validez del SAVRY". *PSICUMEX*, 6 (1), p. 83-95.
- GARCÍA-ESPAÑA, E. G. (2011). "Menores reincidentes y no reincidentes en el sistema de justicia juvenil andaluz". *Alternativas: Cuadernos de Trabajo Social*, (18), p. 35- 56.
- GARRIDO, V. (2009). *La predicción y la intervención con los menores infractores: Un estudio en Cantabria*. Santander: Dirección General de Políticas Sociales.
- HARRIS, P. W.; LOCKWOOD, B.; MENGERS, L.; i STOODLEY, B. H. (2011). "Measuring recidivism in juvenile corrections". *Journal of Juvenile Justice*, 1 (1), p. 1-16.

- HILTERMAN, E. L.; BONGERS, I.; NICHOLLS, T. L.; i VAN NIEUWENHUIZEN, C. (2016). "Identifying gender specific risk/need areas for male and female juvenile offenders: Factor analyses with the Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY)". *Law and Human Behavior*, 40 (1), p. 82.
- HILTERMAN, E. L.; NICHOLLS, T. L.; i VAN NIEUWENHUIZEN, C. (2014). "Predictive validity of risk assessments in juvenile offenders: Comparing the SAVRY, PCL: YV, and YLS/CMI with unstructured clinical assessments". *Assessment*, 21 (3), p. 324-339.
- HOEVE, M.; McREYNOLDS, L.; SCHWALBE, C.; i WASSERMAN, G. (2010). "The contribution of psychiatric disorder to juvenile recidivism". *Criminal Justice and Behavior*, 37 (2), p. 204-216.
- LODEWIJKS, H. P.; DORELEIJERS, T. A.; i DE RUITER, C. (2008). "SAVRY Risk Assessment in Violent Dutch Adolescents. Relation to Sentencing and Recidivism". *Criminal Justice and Behavior*, 35 (6), p. 696-709.
- MALLET, C.; FUKUSHIMA, M.; STODDARD-DARE, P.; i QUINN, L. (2013). "Factors related to recidivism for youthful offenders". *Criminal Justice Studies*, 26 (1), p. 84-98.
- MARTEACHE, N.; CAPDEVILA, M.; i FERRER, M. (2008). *Taxes de reincidència 2006 de justícia juvenil. Actualització de la taxa de reincidència dels joves sotmesos a mesures de llibertat vigilada i internament en centre*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- MINISTERIO DEL INTERIOR (2013). *Anuario Estadístico del Ministerio del Interior 2012*. Bilbao: Secretaría General Técnica, Ministerio del Interior.
- MINISTERIO DEL INTERIOR (2016). *Anuario Estadístico del Ministerio del Interior 2015*. Bilbao: Secretaría General Técnica, Ministerio del Interior.
- MONTERO, T. (2010). "La delincuencia juvenil en España en datos". *Quadernos de Criminología: Revista de Criminología y Ciencias Forenses*, (9), p. 14-22.

- MONTERO, T. (2011). "La evolución de la delincuencia juvenil en España (1ª parte)". *La Ley Penal*, 78, p. 1-40.
- MONTERO, T. (2014). "La criminalidad juvenil en España (2007-2012)". *Revista Criminalidad*, 56 (2), p. 247-261.
- Mulder, E., Vermunt, J., Brand, E., Bullens, R. i Marle, H. (2012). Recidivism in subgroups of serious juvenile offenders: different profiles, different risks?. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 22(2), 122-135.
- NÚÑEZ IZQUIERDO, F. (2012). TASA DE REINCIDENCIA DE LA DELINCUENCIA JUVENIL DE EXTREMADURA. MEDIDAS PRIVATIVAS DE LIBERTAD. REVISTA SOBRE LA INFANCIA Y LA ADOLESCENCIA, (2), 37-67.
- ORTEGA, E.; GARCÍA, J.; i FRÍAS, M. (2014). "Meta-análisis de la reincidencia criminal en menores: Estudio de la investigación española". *Revista Mexicana de Psicología*, 31 (2), p. 111-123.
- PAYNE, J. (2007). *Recidivism in Australia: findings and future research*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- RAMOS, J. A. (2010). "Una década de mirada problematizada sobre los menores infractores (o lo que subyace a las sucesivas reformas de la Ley Orgánica 5/200)". *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, (14), p. 665-680.
- SALVADOR, R. (2014). "La ley reguladora de la responsabilidad penal de los menores: sus ulteriores reformas y su eficacia". *La Ley Penal*, (109), p. 4.
- SAN JUAN GUILLÉN, C.; i OCÁRIZ PASSEVANT, E. (2009). *Evaluación de la intervención educativa i análisis de la reincidencia en la Justicia de Menores en la CAPV*. Departamento de Justicia, Empleo y Seguridad Social, Gobierno Vasco.
- SÁNCHEZ, I. (2008). "La reforma de la Ley penal del menor por la LO 8/2006". *Revista Jurídica de Castilla y León*, 15, p. 13- 47.

- SCHELLE, S. (2014). *Juvenile Recidivism, 2014*. Indianapolis: Indiana Department of Correction.
- SCHMITT, N. (1996). "Uses and abuses of coefficient alpha". *Psychological Assessment*, 8 (4), p. 350-353.
- SHEPHERD, S. M.; LUEBBERS, S.; OGLOFF, J. R.; FULLAM, R.; i DOLAN, M. (2014). "The predictive validity of risk assessment approaches for young Australian offenders". *Psychiatry, Psychology and Law*, 21 (5), p. 801-817.
- SHROUT, P. E.; i FLEISS, J. L. (1979). "Intraclass Correlations: Uses in Assessing Rater Reliability". *Psychological Bulletin*, 86 (2), p. 420-428.
- SINGH, J. P.; GRANN, M.; i FAZEL, S. (2011). "A comparative study of violence risk assessment tools: A systematic review and metaregression analysis of 68 studies involving 25,980 participants". *Clinical Psychology Review*, 31 (3), p. 499-513.
- VALLÈS, L.; i HILTERMAN, E. (2006). *SAVRY: Manual per a la valoració estructurada de risc de violència en joves*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- WELSH, J. L.; SCHMIDT, F.; MCKINNON, L.; CHATTHA, H. K.; i MEYERS, J. R. (2008). "A comparative study of adolescent risk assessment instruments predictive and incremental validity". *Assessment*, 15 (1), p. 104-115.
- WOLFF, K.; BAGLIVIO, M.; PIQUERO, A.; VAUGHN, M.; i DELISI, M. (2015). "The Triple Crown of Antisocial Behaviour: Effortful Control, Negative Emotionality, and community Disadvantage". *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1 (17).